

Johannes Heikkilä

KRISTILLISEN TYÖVÄEN LIITON POLITIIKASTA VETÄYTYMINEN 1917-1922

Pro gradu -tutkielma

Suomen Historia

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2017

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Historian ja etnologian laitos	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Johannes Heikkilä	
Työn nimi – Title Kristillisen Työväen Liiton politiikasta vetäytyminen 1917-1922	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Huhtikuu 2017	Sivumäärä – Number of pages 112
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielmassani käsittelen Kristillisen Työväen Liiton politiikasta vetäytymistä. Liitto otti osaa poliittisena puolueena vuosien 1907-1919 eduskuntavaaleihin saavuttaen enimmillään kaksi samanaikaista kansanedustajan paikkaa. Valtakunnan politiikasta vetäytymisen jälkeen liitto jatkoi toimintaansa valistus- ja evankelointijärjestönä. Kristillinen Työväen Liitto sai alkunsa vuonna 1906 sosialidemokraattisessa työväenliikkeessä omaksutun ateismin vastustamisesta ja kirkollisten piirien halusta suitsia radikaaliksi muuttunutta työväenliikettä. Kaksi lähtökohtaa säilyi puolueessa koko poliittisen toiminnan ajan, vaikka alkuinnostuksen jälkeen kirkolliset tahot jäivät taka-alalle. Tutkielmassani selvitän politiikasta vetäytymiseen johtanutta ristiriitojen sävyttämää kehitystä. Työssäni seuraan liikkeen sisäistä konfliktia ja lähestyn sitä sekä tapahtumahistoriallisena kuvauksena että konfliktin taustalla olleiden ihmisten, ajatusten ja asenteiden analyysinä. Tarkastelen vuosien 1917 - 1922 kristillisen työväenliikkeen kehitystä poliittisena prosessina, jonka lopputulemana oli päätös vetäytyä politiikasta. Tutkielmassani käytän päälähteinä julkista keskustelua liikkeen suunnasta sen äänenkannattajassa Työkansassa ja liikkeen virallisia asiakirjoja. Tutkimukseni alaiset vuodet olivat Kristillisessä Työväen Liitossa ristiriitojen sävyttämät. Sisällissodan seurauksena liiton puheenjohtajana 11 vuotta toiminut Antti Kaarne syrjäytettiin, mikä johti pitkään ja laajalle levinneeseen konfliktiin Kristillisen Työväen Liiton sisällä. Toinen merkittävä konflikti syntyi kun Kristillisen Työväen Nuorisoliiton taholta pyrittiin saamaan puolueen periaateohjelmaan kirjaus, että vaaleissa se liittoutuu sosialidemokraattien kanssa. Tämä johti hajaannukseen, joka jakoi puolueen kahtia. Voimakkaat sisäiset konfliktit vähensivät puoleen sisäistä koheesiota ja heikensivät sen ennestään pieniä resursseja. Tästä johtuen vaaleissa menestyminen katsottiin Kristillisessä Työväen Liitossa mahdottomaksi ja puolue julistautui ennen vuoden 1922 eduskuntavaaleja vaalilakkoon, joka jäi pysyväksi.</p>	
Asiasanat – Keywords Kristillinen Työväen Liitto, kristillinen työväenliike, Työkansa, Antti Kaarne, Matti Helenius-Seppälä, Antti Rentola, J.V. Kekkonen, Alpo Lumme, sisällissota, työväen historia	
Säilytyspaikka – Depository JYX-Julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat	1
1.2 Aiempi tutkimus	2
1.3 Tutkimuskysymykset	4
1.4 Tutkimuksen lähdeaineisto ja menetelmä	7
2 KRISTILLINEN TYÖVÄENLIIKKEEN ALKUVAIHEET	14
2.1 Kristillisen työväenliikkeen lähtökohdat	14
2.2 Suuntaukset liikkeen sisällä ja keskeiset henkilöt	20
3 KRISTILLINEN TYÖVÄENLIIKE VUODEN 1918 SISÄLLISSODASSA	27
4 SODAN SEURAUKSET KRISTILLISESSÄ TYÖVÄENLIIKKEESSÄ	36
4.1 Kristillinen työväenliike hakee suuntaa valkoisten voitettua	36
4.2 Lahden edustajakokous 1918	45
4.3 Edustajakokouksen jälkiselvittelyt	51
4.4 Antti Kaarneen ero kristillisestä työväenliikkeestä	54
4.5 Sovintoyritysten kariutuminen johtaa Nuorisoliiton irtaantumiseen	62
5 KIISTA PUOLUEEN OHJELMASTA VUOSINA 1919 – 1922	71
5.1 Vuoden 1919 eduskuntavaalit ja Nuorisoliiton suunnanmuutos	72
5.2 Vuoden 1919 ylimääräinen edustajakokous	75
5.3 Valmistautuminen Lahden edustajakokoukseen 1920	82
5.4 Lahden edustajakokous 1920 ja jälkiselvittely	88
5.5 Vaalilakko ja Nuorisoliiton lopullinen ero	97
6. PÄÄTÄNTÖ	102
LÄHTEET	106

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Suomen Kristillisen Työväen Liiton¹ politiikasta vetäytyminen ei komeile historian tutkimuksen keskiössä. Se on aihe, josta lähteisiin perustuvia tulkintoja on esitetty vähän. Monesti aihetta käsittelevässä kirjallisuudessa tulkinnat ovat jääneet tekemättä tai ne ovat jääneet toteamusten, kuten - ei ollut kannatusta tai ei ollut voimakkaita johtajia- tasolle. Kannatuksen vähäisyyttä ei sinällään voi kiistää, mutta tutkielmassani esitän perusteellisempia selityksiä tapahtuneelle. Kristillisestä työväenliikkeestä ei ole laajoja selontekoja, joita murtamaan tai tukemaan tutkielmassani voisin asettua. Erityisesti liikkeen politiikasta vetäytymiseen johtaneita tapahtumia ei tunneta. Yksi selittävä tekijä tähän on erään avainlähteen, eli Suomen Kristillisen Työväen Liiton vuosien 1918 - 1921 edustajakokousten pöytäkirjojen häviäminen tai hävittäminen. Näin ollen liikkeen sisäisestä poliittisesta kamppailusta ei ole ollut helposti löydettävissä merkintöjä. Toinen ja merkittävämpi syy tulkintojen vähäisyydelle löytyy kristillisen työväenliikkeen poliittisen ja historiallisen painoarvon pienuudesta. Kristillinen Työväen Liitto ei koskaan noussut merkittäväksi tekijäksi suomalaisen politiikan kentällä. Poliittisen toimintansa aikana vuosina 1907 - 1922 sillä oli enimmillään vain kaksi kansanedustajaa samanaikaisesti eduskunnassa. On ymmärrettävää, että marginaalisena poliittisena liikkeenä se ei ole ollut historian tutkimuksen keskiössä.

Kristillisen Työväen Liiton vetäytyminen valtakunnan politiikasta on monella tapaa mielenkiintoinen ja hedelmällinen tutkimuskohde, jota tulee lähestyä sekä makrotason kontekstin että liikkeen sisäisen kamppailun kautta. Ajallisesti tutkimukseni rajoittuu vuosiin 1917 – 1922. Tätä aikaa voi pitää Suomen historiassa erittäin radikaalina murroskautena. Valtiollisessa elämässä tapahtui mullistuksia, kun Suomi itsenäistyi Venäjällä tapahtuneiden vallankumousten saattelemana. Itsenäistymishetkellä suomalaiset yhteiskuntarakenteet olivat hajoamispisteessä, joten Suomessa ajauduttiin

¹ Virallinen nimi: Suomen Kristillinen Työväen Liitto. Käytän tutkielmassani pelkkää Kristillinen Työväen Liitto.

veriseen sisällissotaan. Itsenäistymistä ja sisällissotaa seurasi valtiollisessa elämässä puoluekentän uudelleen organisoituminen, jossa ennen kaikkea ”vanhan työväenliikkeen” jakautuminen Sosiaalidemokraattiseen ja kommunistien ohjaamaan Suomen Sosialistiseen Työväenpuolueeseen vuosina 1919 - 1920 muodosti Kristilliselle Työväen Liitolle uudenlaisen tilanteen². Ristiriidat ja tiukka vastakkainasettelu sävytti aikakauden poliittista toimintaa. Aikakauden ainoa eduskunnassa toiminut ”pienpuolue” Kristillinen Työväen Liitto ei ollut tässä suhteessa poikkeus.

1.2 Aiempi tutkimus

Perehdyn kristillisen työväenliikkeen poliittisen toiminnan loppuajankohdiin eli vuosiin 1917- 1922. Aikaisemmassa tutkimuksessa tämä ajanjakso on jäänyt vähälle huomiolle. Ehkä perusteellisin esitys kristillisestä työväenliikkeestä on vuonna 1974 valmistunut Heikki Palmun pro gradu -tutkielma³, joka käsittelee liikkeen pitkäaikaista johtajaa Antti Kaarnetta. Palmun työssä kuitenkin vuodesta 1918 eteenpäin liikkeen tarkastelu jää hyvin pintapuoliseksi, mikä johtuu etupäässä hänen varsinaisen tutkimuskohteensa Antti Kaarneen poistumisesta kristillisen työväenliikkeen piiristä. Palmun orientaatio liikettä tutkittaessa on ymmärrettävästi hyvin vahvasti juuri Kaarneessa ja näin ollen muut kristillisen työväenliikkeen piirissä toimineet jäivät vähäiselle huomiolle.

Outi Perttilän vuonna 1972 ja Tommi Ahvenjärven vuonna 1993 valmistuneet Pro gradu -tutkielmat⁴, jotka sisällöllisesti ja rakenteellisesti muistuttavat jossain määrin toisiaan. Molemmissa töissä pyritään antamaan laaja yleiskuvaus kristillisen työväenliikkeen poliittisesta toiminnasta. Töissä kuvataan liikkeen aatteellista ja toiminnallista sisältöä nostamalla esiin liikkeen keskuudesta nousseita ajatuksia ja toimintamalleja. Kuitenkaan tällainen lähestymistapa ei tarjoa liikkeen politiikasta vetäytymiselle analyttistä selitystä. Tämä selittyy ennen kaikkea töiden tutkimuskysymyksen asettelulla, sillä töissä

² Soikkanen 1975 359, 382.

³ Palmu 1974, pasim.

⁴ Perttilä 1972, pasim, Ahvenjärvi 1993, pasim.

politiikasta vetäytymistä ei ole asetettu varsinaiseksi tutkimusongelmaksi. Varsinaisia Pro gradu -tason opinnäytteitä kristillisestä työväenliikkeestä on vielä Erkki Immosen vuonna 1965 valmistunut *Suomen Kristillisen Työväenpuolueen synty, ohjelma ja vastaanotto*, jonka käsittely rajoittuu täysin liikkeen syntyyn. Kristillistä työväenliikettä on tämän lisäksi käsitelty muutamassa pastoraalityössä⁵, jotka kuitenkin koskettavat lähinnä liikkeen teologista sisältöä, joskin ne tarjoavat myös mielenkiintoisia tulkintoja liikkeen toiminnasta ja sen harjoittamasta politiikasta.

Kristillistä Työväen Liittoa tai siinä toimineita henkilöitä on lisäksi sivuttu eri tutkimuksissa, kuten Kirsti Kenan vuonna 1979 julkaisemassa tutkimuksessa *Kirkon aseman ja asenteiden muotoutuminen itsenäistyneessä Suomessa 1918–1922* sekä Hannu Soikkasen vuonna 1961 julkaisemassa tutkimuksessa *Sosialismin tulo Suomeen*. Myös Hannu Mustakallio on tutkimuksissaan perehtynyt erityisesti kristillisessä työväenliikkeessä vaikuttaneisiin pappeihin⁶. Muissa aihetta käsittelevissä historian tutkimuksissa sivutaan myös kristillisessä työväenliikkeessä toimineita henkilöitä, esimerkiksi Matti Helenius-Seppälää, jonka henkilöhistoriaa Irma Sulkunen käsittelee tutkiessaan suomalaisen raittiusliikkeen muodostumista.⁷

Kristillisen Työväen Liiton historiaa käsittelevää kirjallisuutta löytyy heidän itsensä kustantamista historiikkeista. Nämä tieteellisen tutkimuskentän ulkopuolella tehdyt kirjaset tarjoavat mielenkiintoisen lähteen, siitä kuinka historia on haluttu nähdä liikkeen sisältä käsin. Näissä historiikkeissa keskeisimmäksi politiikasta vetäytymisen syyksi nostetaan pienpuolueille epäoikeudenmukainen vaalilaki. Esimerkiksi vuonna 1936 kirjoitettu liiton 30-vuotiskertomus kuvaa päätöstä vetäytyä politiikasta seuraavasti:

”Kysyessämme, oliko tämä päätös aiheellinen, vastaamme, oli kyllä, kun katsomme niitä äänestäjäjoukkoja, jotka edustajiemme äänestivät ilman tulosta, niin emme ihmettele, vaikka vaalilakkoon onkin ryhdytty. Kun esim. vuonna 1909 vaaleissa ääniluvun mukaan olisi pitänyt saada

⁵Kotilainen, Niilo, (1925). Kristillinen Työväen Liito maassamme v. 1918- 1925. Pastoraalitutkielma. Tampereen tuomiokapituli. Sorri, Pentti, (1953). Suomen Kristillinen Työväen Liitto, sen historia ja perusajatukset. Pastoraalitutkielma. Tampereen tuomiokapituli. Lehtinen, Antti Suomen Kristillisen Työväen Liiton eetiliset perusajatukset. Etiikan laudaturtutkielma

⁶ Mustakallio 2009, esim. 36–38.

⁷ Sulkunen 1986, 215–222.

5 edustajaa, sai se vaan 1 edustajan. Ei siis ihme, vaikka edustajamme koettivatkin saada valtiopäivillä vaalilakiin muutosta, missä he kuitenkin epäonnistuivat.”⁸

Epäoikeudenmukainen vaalilaki on mielestäni politiikasta vetäytymiselle liian yksioikoinen selitystapa. Aikalaiset halusivat määritellä sen politiikasta vetäytymisen syyksi, koska siinä perimmäinen syy saatiin ulkoistettua liikkeen ulkopuolelle. Paljon epämiellyttävämpi tulkinta aikakalaisille olisi ollut näkemys, että liikkeen politiikasta vetäytymisen taustalla oli sisäinen hajaannus ja ristiriitaisuus.

1.3 Tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkielmassani selvitän Kristillisen Työväen Liiton politiikasta vetäytymistä. Aiemmista tutkimuksista on käynyt ilmi, että liikkeessä oli tutkimukseni ajankohtana sisäistä hajaannusta. Erityisesti vuoden 1918 sisällissota ja sen vaikutukset on nähty liikkeen sisällä voimakkaiden ristiriitojen aiheuttajana.⁹ Kuitenkaan laajaa lähteisiin perustuvaa analyysiä tästä aiheesta ei ole tehty. Työssäni lähdän seuraamaan liikkeen sisäistä konfliktia ja lähestyn sitä paitsi tapahtumahistoriallisena kuvauksena, myös konfliktin taustalla olleiden ihmisten, ajatusten ja asenteiden analyysinä. Tarkastelen vuosien 1917 - 1922 kristillisen työväenliikkeen kehitystä poliittisena prosessina, jonka lopputulemana oli päätös vetäytyä politiikasta. Käytännössä tutkin sitä tapahtumasarjaa, jonka päätepisteenä oli ratkaisu jättää valtakunnan politiikka.¹⁰ Virallinen päätös politiikasta vetäytymisestä syntyi lähestulkoon yksimielisesti puolueen sisällä, mutta tätä keväällä 1922 tehtyä päätöstä olivat edeltäneet voimakkaat liikkeen sisäiset konfliktit ja hajaannus.

Tutkimusajanjaksolleni osuu kaksi kristillisen työväenliikkeen kehitykselle erittäin merkittävää edustajakokousta, joissa tehtiin liikkeen kannalta merkittäviä päätöksiä. Molemmat näistä kokouksista järjestettiin Lahden kaupungissa; ensimmäinen vuonna 1918 ja toinen vuonna 1920. Vuonna 1918 määritettiin liikkeen suhdetta sisällissotaan ja

⁸ Suomen Kristillisen Työväen Liitto r.y:n 30- vuotis vuosikertomus vuosilta 1906–1936. 1936, 6.

⁹ Palmu 1974, 135–153.

¹⁰ Jansson 1985, 201.

syrytettiin liittoa 11 vuotta johtanut Antti Kaarne. Vuoden 1920 edustajakokouksessa puolestaan määriteltiin liiton vuodesta 1907 asti voimassa ollut periaateohjelma uudelleen. Ohjelmaa määriteltäessä keskiöön nousi kysymys liiton vaalitoiminnasta. Vallitsevaa linjaa haastamaan liikkeen sisältä nousi suuntaus, joka ajoi vaalitoiminnan liittämistä periaateohjelman tasolla osaksi ”luokkaveljiä” eli käytännössä sosiaalidemokraattista puoluetta. Suuntaus koki kuitenkin kokouksessa niukan tappion. Molempia vuosien 1918 ja 1920 edustajakokouksia edelsi ja seurasi voimakas liikkeen sisäinen konflikti. Tässä työssä selvitan, minkälaiset ihmiset, tapahtumat ja ajatukset olivat näiden konfliktien taustalla ja mikä oli näiden suhde liikkeen politiikasta vetäytymiseen.

Liikkeen sisäisen konfliktin rinnalla perehdyn työssäni myös suomalaisessa poliittisessa kentässä tapahtuneisiin muutoksiin ja erityisesti työväenliikkeen parissa tapahtuneisiin murroksiin. Tutkimuksessani käsittelemäni vuodet muodostavat koko työväenliikkeen historiassa murroksen: ensin työväestön lähteminen aseellisen vallankumouksen tielle ja sitten niin sanotun vanhan työväenliikkeen jakaantuminen. Näiden kahden näkökulman esiin tuominen eli liikkeen sisäisen konfliktin suhteuttaminen sosiaalidemokraattisen työväenliikkeen kehitykseen tarjoaa uutta tietoa Kristillisen Työväen Liiton politiikasta vetäytymisen syistä ja seurauksista. Konfliktit kristillisessä työväenliikkeessä nousivatkin vuosina 1918–1920 juuri suhteesta sosiaalidemokraattiseen työväenliikkeeseen; ensin suhtautumisesta aseelliseen vallankaappausyritykseen, jonka jälkeen kysymykseen yhteisen vaalitoiminnan järjestämisestä.

Tutkimukseni kannalta keskeinen kysymys kristillisen ja sosiaalidemokraattisen työväenliikkeen välisestä suhteesta on, miksi kristillisen työväenliikkeen enemmistö näki sosialidemokraattisen työväenliikkeen poliittisena vihollisenaan. Tähän kysymykseen vastaaminen tarjoaa mielestäni perustavanlaatuisia selityksiä ja motiiveja, miksi kristillisessä työväenliikkeessä suoritettiin kesällä 1918 puoluetta repivä puheenjohtajan vaihdos ja miksi myöhemmin yhteinen vaalitoiminta koettiin mahdottomaksi. Kristillisessä työväenliikkeessä oli suuri osa jäseniä, joiden poliittisen identiteetin määritteli juuri erottautuminen sosiaalidemokraateista. Liikkeessä oli useita henkilöitä, joiden kannanotot esimerkiksi yhteiskuntajärjestelmästä voi luokitella hyvin vasemmistolaisiksi ja radikaaleiksi, mutta he eivät silti voineet hyväksyä yhteistyötä

sosialidemokraattien kanssa.¹¹ Kyse ei monillakaan yhteistoiminnan vastustajista ollut sosialismin kannattamisen puutteesta, vaan nimenomaan perustavanlaatuisesti itsensä sosiaalidemokraattisen liikkeen ulkopuolelle määrittelemisestä.

Tutkielmassani rekonstruoin Kristillistä Työväen Liittoa poliittisten pyrkimysten ja intohimojen kenttänä. Työni keskiössä ei ole kaikki kristillisessä työväenliikkeen keskuudesta nousseet ajatukset ja toimintamallit, vaan kohdistan huomioni ennen kaikkea niihin kysymyksiin, jotka muodostuivat konflikteiksi liikkeen sisällä. Näiden kysymysten ympärillä käytyä keskustelua pyrin analysoimaan mahdollisimman tarkoin. Sovellan työssäni puolueen sisäisten kiistojen tulkinnassa konfliktiteorioita¹². Näiden teorioiden pohjana on konfliktin käsite, joka tässä yhteydessä nähdään ristiriita- tai jännitystilanteeksi, mikä syntyy kun kahden henkilön tai ryhmän välillä poliittista päämääränasettelua ei kyetä sovittamaan yhteen. Teorioiden pohjalta konfliktit voidaan tyypitellä karkeasti henkilökonflikteihin, ryhmien välisiin etukonflikteihin ja asiakonflikteihin. Poliittisessa organisaatiossa konfliktit voivat koskea joko päämääriä tai toimintatapoja niiden saavuttamisesta.¹³ Kristillisestä työväenliikkeestä on löydettävissä molemmilla tasoilla liikkuvat konfliktit, sillä liikkeessä ei missään vaiheessa saavutettu yksimielisyyttä siitä minkälaiseen yhteiskuntamalliin liike tähtää, eli onko sosialismin vai vapaan markkinatalouden pohjalle järjestävä yhteiskunta liikkeen päämäärä. Kuitenkin tutkimukseni alaisina vuosina päämäärä sosialistisesta yhteiskuntamallista nousi liikkeessä vallitsevaksi. Tällöin toimintatavat poliittisen päämäärän saavuttamiseksi nousivat liikkeen sisäisessä polemiikissa keskiöön.

Henkilökonfliktit saattavat syntyä tilanteissa, joissa kaksi henkilöä pyrkii tavoitteisiin, joita ei voida yhdistää. Malliesimerkki tällaisesta tilanteesta on kilpailu samasta virkapaikasta. Henkilökonfliktit leviävät usein myös laajemmalle, jolloin kiista perustuu tunteenomaiseen antagonismiin. Etukonfliktit syntyvät poliittisten etujen väistämättömästä niukkuudesta. Poliitikassa on mahdoton toteuttaa kaikkien vaatimuksia ja päämääriä, tästä johtuen konfliktiton politiikka on utopistista. Asiakonflikteissa

¹¹ Ks. esim. Työkansa 19.4.1920 Antti Kettunen (Miksi Kr. Työväen liikkeen on oltava itsenäinen?), Työkansa 7.5.1920 Santeri Arsti (Kristillinen sosialismi ja sosiaalidemokraattimme.).

¹² Mm. Jansson 1985.

¹³ Jansson 1985, 221.

erimielisyys kohdistuu päämääriin tai toimintatapoihin, joilla yhteinen hyvä kyettäisiin saavuttamaan. Tällöin vallitsee periaatteessa yksimielisyys, siitä mikä on yhteinen etu, mutta ei kyetä pääsemään yksimielisyyteen siitä miten yhteisestä edusta parhaiten huolehdittaisiin. Asia- ja etukonfliktien välinen raja ei ole selkeä, sillä on vaikea löytää tapaa toteuttaa yhteistä hyvää suosimatta joitakin yksilöä tai ryhmää enemmän kuin toista.¹⁴

Tällaisella lähestymistavalla Kristillistä Työväen Liittoa tutkittaessa on muistettava, että se oli pienpuolue, joka ei koskaan ollut merkittävä toimija suomalaisella poliittisella kentällä. Tällaisen marginaalisen liikkeen tutkiminen on mielestäni kaikkea muuta kuin ”voittajien historiaa” — voi se sitäkin olla, jos liikkeen hajoamisen haluaa nähdä deterministisesti, eli liikkeen hajaannuksen ja politiikasta vetäytymisen alusta asti itsestään selvänä. Liikettä tutkiessa on vältettävä determinismia, kaikkea liikkeen toimintaa ei saa peilata sen kautta, että liike päätti vetäytyä politiikasta 18. huhtikuuta vuonna 1922. Eikä tätä voineet tutkittavat etukäteen tietää. On siis vältettävä liikkeen tutkimuksen kohdalla ”vuoden 1922 huhtikuun 18. päivän tirkistysaukkoa”. Jos liikettä tutkii pelkästään tuon tirkistysaukon kautta, ei tutkimus tee oikeutta tutkimuskohteelleen. Tällöin syyllistyy ainoastaan jälkiviisaaseen näkemykseen tapahtuneesta.¹⁵

1.4 Tutkimuksen lähdeaineisto ja menetelmä

Tutkielmani lähdeaineisto muodostuu pitkälti kristillisen työväenliikkeen lehdistö- ja asiakirjalähteistä. Tutkimukseni päälähte on Kristillisen Työväen Liiton päääänenkannattaja *Työkansa*, joka alkoi ilmestyä Tampereella vuonna 1907. *Työkansasta* tuli vuodesta 1913 alkaen liikkeen ainut merkittävä lehti, kun Turussa ilmestynyt *Tähti* lopetti toimintansa. *Työkansaa* kustansi Osuusliike Kristillinen Työkansa, jonka hallinnon puheenjohtajana oli tutkimusajankohtanani K. J. Nieminen. Osuusliikkeen omistusosuudet näyttävät olleen eri kristillisen työväenliikkeen toimijoiden hallussa, kuten paikallisten yhdistysten ja ammattiliiton, joka lehden linjasta ja hallinnon jäsenistä

¹⁴ Jansson 1985, 221, 222.

¹⁵ Kalela 2000, 112–115.

päätellen näyttää olleen lehdessä määräävässä asemassa. Lehden levikki oli vuonna 1916 noin 2000 kappaletta. Tutkimukseni ajanjaksolla lehti ilmestyi vuosina 1918 - 1921 kolme kertaa viikossa, vuonna 1922 kaksi kertaa.¹⁶ *Työkansan* ilmestymisessä oli vuonna 1918 kaksi noin kuukauden mittaista taukoa. Ensimmäinen tauko oli sodan alkaessa tammikuun lopulta helmikuun lopulle, jonka jälkeen lehti ilmestyi neljän viikon ajan punaisten hallinnan alaisessa Tampereen kaupungissa. Huhtikuun puolenvälin jälkeen, valkoisten valloitetun kaupungin, lehti aloitti taas ilmestymisensä. Valtasuhteet määrittävät paljon sitä, kuinka sodanaikaisissa julkisessa sanassa voitiin kirjoittaa ja *Työkansassa* tämä näkyy voimakkaasti. Tämän lisäksi käytän työssäni kristillistä työväenliikettä lähellä olleiden tai siitä eronneiden tahojen aineistoja, kuten Turussa toiminutta kristillisyyhteiskunnallista *Herättäjä* -lehteä.

Työkansan vastaavan toimittajan paikka oli tutkimukseni alaisina vuosina varsin tuulinen, joka osaltaan kertoo liikkeen sisäisestä kuohunnasta. Vuoden 1918 kevääseen asti vastaavana toimittajana toimi Kalle Mäkelä, joka syrjäytettiin, kun lehti alkoi ilmestyä valkoisen armeijan vallattua Tampereen. Lehti siirtyi Antti Rentolan, P. I. J. Kurvisen ja H. D. Pennasen johdettavaksi. Jonkin aikaa lehden päätoimittajana oli ilmeisesti metodistikirkon pastori A. Tuukkanen. Vuoden 1919 huhtikuun 16. päivän lehti uutisoi, että päätoimittajana aloittaa diakoni K. A. Sallinen, kun taas lehdestä eroaa toimittaja Pekka Häkli. Sallinenkaan ei ollut pitkäikäinen päätoimittaja, vaan vuoden 1920 syksyllä hänen tilalleen tuli lehden hallinnonkin puheenjohtajana toimiva K. J. Nieminen, joka toimi lehden päätoimittajana aina vuoteen 1930 asti.¹⁷

Kusti Adolf Sallinen oli keskeisessä roolissa Kristillisen Työväen Liiton vaalipolittikasta käydyssä kamppailussa, joten hän on merkittävä hahmo tutkimukseni kannalta. Sallinen syntyi 13 päivä maaliskuuta vuonna 1885 Anttolan pitäjässä.¹⁸ Koulutukseltaan hän oli diakoni ja valmistui kaksi vuotiselta kurssilta Sortavalan seurakuntapalvelijalaitoksesta

¹⁶ SHL, 6 s. 8-9.

¹⁷ Sorri 1953, 26. Lumme 1956, 22,23. Työkansa 16.4.1919, (- Lehtemme toimituksesta eroaa).

¹⁸ KA. Kansaneläkelaitos, Kansaneläkelaitoksen henkilökortit- arkisto. Vuosina 1950-1958 kuolleiden henkilöiden hakemistokortit. Vuosina 1950-1958 kuolleiden henkilöiden hakemistokortit -1--1 (81). Jakso 2447. Kusti Alfred Sallisen Henkilökortti.

keväällä 1906.¹⁹ Sallinen toimi kirkon palveluksessa valmistumisestaan syksyyn 1909 asti kunnes hän erosi virastaan ja rupesi metodistikirkon matkasaarnaajaksi. Saarnaajana hän vietti hyvin liikkuvaa elämää ja vaihtoi asuinpaikkaa useasti, toimien aktiivisesti erityisesti metodistikirkon nuorisotyössä Epworh-liitossa.²⁰ Syksyllä 1917 hän rupesi kotikasvatusyhdistyksen matkapuhujaksi. Kesällä Sallinen 1918 vaihtoi työpaikkaa, kun hänet valittiin ammattinimikeellä katsastajana Koivulan kasvatuslaitoksessa Keravalla, josta myöhemmin tuli nuorisovankila²¹. Samaiseen kasvatuslaitokseen siirtyi töihin vuoden 1918 lopussa Tuusulan Vanhankylän kristillisen työväenyhdistyksen puheenjohtaja K. Lehtola ja laittoi alulle kasvatuslaitoksessa oman kristillisen työväenyhdistyksen. K. S. Sallinen valittiin vuoden 1919 alussa perustetun yhdistyksen puheenjohtajaksi, hän ei ollut aiemmin toiminut kristillisessä työväenliikkeessä, vaikka oli työskennellyt pitkään kristillisyyhteiskunnallisten asioiden parissa. Sallinen nousi nopeasti merkittävään asemaan kristillisessä työväenliikkeessä ja hänet valittiin *Työkansan* vastaavaksi toimittajaksi keväällä 1919. Yhtä äkillisesti hän myös lähti lehdestä ja koko liikkeestä kesän 1920 lopulla, ollen siinä vaiheessa myös Kristillisen Työväen Liiton varapuheenjohtaja. Sallinen siirtyi kotikasvatusyhdistyksen puhujaksi.²²

Lähteenä sanomalehtien erikoispiirteiden muodostaa tekstien julkinen luonne, joka luo lehden ja todellisuuden välille täysin erilaisen ympäristön kuin vaikkapa henkilökohtaisiksi tarkoitettujen kirjeiden kohdalla. Tästä johtuen painettu sana on mitä suurimmassa määrin vallankäyttöä, joka määrittää, uusintaa ja luo todellisuutta. Koska *Työkansa* oli puoluelehti, siinä esitetyt ilmiöt kumpusivat usein puolueen tai sen jäsenten pragmaattisista lähtökohdista. Lehdessä esitettyyn tietoon tulee suhtautua totena esitettynä, mutta kuitenkin todellisuudesta poikkeavana ilmiönä. Teksti on nähtävä ennen kaikkea osana aikansa tiedotusprosessia, joten siitä ei voi suoranaisesti vetää yhtäläisyysmerkkejä todellisuuteen vaan pikemminkin siihen, minkälaisen kuvan

¹⁹ Kotimaa 31.5.1906 (-Oppilaiten päästö Sortavalan Seurakuntapalvelijalaitoksesta).

²⁰ Rauhan Sanoma 1.12.1909 K. A. Sallinen (Sisälähetysten vainioilta.), Walon-säteitä nuorisolle 1.1.1916 nro 4-5 s.1. K. A. Sallinen (Juhlilta Juhlille.).

²¹ Kokkola 6.10.1917 (Sievi: -Kotikasvatusesitelmää). Kotimaa 21.6.1918 (-Kasvatuslaitokset.).

²² Työkansa 8.1.1919 (- Katsastajaksi Koivulan kasvatuslaitokseen), Keski-Uusimaa 25.2.1919 K. A. S. (Keravan Koivulasta.), Työkansa 16.4.1919, (- Lehtemme toimituksesta eroaa). Työkansa 30.8.1920 (- Lehtemme toimituksesta). Työkansa 30.8.1920 (-Kotikasvatusyhdistyksen esitelmä tilaisuuksia).

todellisuudesta lukijat saattoivat lehden kautta saada ja minkälaisena se haluttiin heille antaa.²³ Pro gradu- tutkielmassani analysoin puolueen sisäistä konfliktia ja usein todistusvoimaisimpia lähteitä tähän ovat lehdistössä käydyt väittelyt, joiden kautta pyrin selittämään Kristillisen Työväen Liiton politiikasta vetäytymiseen johtaneita vaiheita. Väittelyn analyysin kautta työhöni heijastuu myös puolueen tapahtumahistoriallinen kehitys, joka muiden lähteiden vähäisyyden tai niiden verrattain heikon todistusvoiman takia paikoitellen huomattavissa määrin perustuu sanomalehtiaineistoon.

Sovellan työni lehdistölähteisiin niille ominaisia lähdekritiikin muotoja: tekijät, jotka vaikuttavat lehden sisältöön, tulee analysoida. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi lehden omistus, puoluesidonnaisuus, hallinto ja toimitustyön järjestelyt.²⁴ *Työkansan* voi nähdä kristillisen työväenliikkeen politiikan teon foorumina, jossa liikkeen sisäisiä asioita käsiteltiin. *Työkansaan* heijastuivat kulloisetkin ristiriitakysymykset liikkeen sisältä, joskin monesti viiveellä. Konfliktien seuraaminen on lehden palstoilta haastavaa, koska ristiriidat pyrittiin lehdessä käsittelemään mahdollisimman huomaamattomasti ja monesti julkisessa sanassa puhutaan asioista lähinnä vertaiskuvallisesti. Tästä johtuen monetkaan riitakysymykset eivät nouse esille pintapuolisella tarkastelulla, vaan *Työkansaa* on luettava erittäin huolellisesti. Eräs haastetta lisäävä tekijä on myös tekstien kirjoittajan vaikea tunnistettavuus *Työkansasta*. Nimimerkki saattaa olla esimerkiksi etunimen ja sukunimen viimeiset kirjaimet tai jokin muu. Ulkoisen lähdekritiikin vuoksi olen mahdollisimman tarkoin pyrkinyt tunnistamaan tekstien kirjoittajat, mikä ei ole itsestään selvää kaikissa kristillisestä työväenliikkeestä tehdyissä pro gradu -tutkielmissa.

Konfliktin piilottamiselle ja vaikealle seurattavuudelle voi nähdä useita syitä. Ensinnäkin puolue oli pieni, minkä johdosta puolueella ei ollut useita puoluelehtiä, joiden ympärille eri suuntauksien kannattajat olisivat voineet ryhmittyä, kuten oli esimerkiksi sosiaalidemokraattisessa puolueessa. Tästä johtuen puolueen sisäinen julkinen polemiikki käytiin lähinnä *Työkansan* sivuilla, jonka julkaisupolitiikkaa leimasi ennen kaikkea halu vaieta liikkeen sisäisistä ristiriidoista. Kiistellyt aiheet saattoivatkin nousta

²³ Boberg 2004, 40–42. Tommila 1988, 18.

²⁴ Tommila 1974, 10–14.

lehdessä esille vasta kun kirjoittaja uhkasi julkaista tai julkaisi ne muissa lehdissä²⁵. Liikkeessä oli voimakas näkemys, jonka mukaan riitelemine oli syntiä, eli ristiriidassa koko kristillisen itseymmärryksen kanssa. Haluan vaieta ristiriidoista vaikutti todennäköisesti myös puoluetiedottamisen luonne. Yleinen ajatus on, että jos puolueen sisäisiä konflikteja ratkotaan julkisuudessa, puolueen tiedottaminen on epäonnistunut. Tällainen ajattelu välittyy myös kristillisen työväenliikkeen kohdalla. Tästä voi johtaa ajatuksen, mikäli puolueen jäsentenväliset konfliktit päätyivät lehtien palstoille, ovat ristiriidat yleensä päässeet jo hyvin pitkälle. Kuitenkin konfliktit Kristillisen Työväen Liiton sisällä eskaloituivat usein tutkimusajankohtanani niin pitkälle, että niitä ratkottiin lehtien palstalla.

Puolueen asiakirjat muodostavat tutkielmani lähdeaineiston toisen kulmakiven. Tutkielmaa tehdessä erityisesti Kristillisen Työväen Liiton asiakirjojen käsiini saaminen on ollut vaikeaa. Tiedustelut Kristillisen Työväen Liiton nykyiseltä puheenjohtajalta eivät tuottaneet tulosta, myöskään soitot Tampereen yhdistykseen, jossa asiakirjat olivat vielä edellisen kristillistä työväenliikettä käsittelevän opinnäytetyön²⁶ valmistuessa vuonna 1993, eivät tuottaneet tulosta. Vasta käynti Helsingin yhdistyksessä ja keskustelu yhdistyksen aktiivin ja liiton entisen puheenjohtajan Antero Alasen kanssa paljasti, että asiakirjat löytyvät Helsingin yhdistyksen omistaman kiinteistön ullakolta. Alaselta kuulin, että kristillinen työväenliike oli joutunut 1990-luvun lamassa talousvaikeuksiin ja liitto oli joutunut luopumaan tiloistaan Tampereella, jolloin asiakirjat siirrettiin Helsinkiin. Asiakirjat sijaitsevat tällä hetkellä Helsingissä pääosin asianmukaisissa lämmitetyissä tiloissa, mutta arkisto on täysin järjestämätön, mikä lisää aineiston käytön vaikeutta. Aineistossa on pääosa säästyneistä Kristillisen Työväen Liiton asiakirjoista, kuten hallinnon ja valtuuskunnan kokousten pöytäkirjat. Aineistossa ovat myös säästyneet edustajakokousten pöytäkirjat, mutta kuten aiemmin mainitsin tutkimukseni kannalta mielenkiintoisimmat vuosien 1918 – 1921 edustajakokousten pöytäkirjat puuttuvat. Muutoinkin aineistossa on kyseisiltä vuosilta todennäköisesti tahallisesti poistettu kokousten pöytäkirjoja, mikä kertoo osaltaan liikkeessä vallinneista

²⁵ ks. esim. Herättäjä 31.5.1918, (Työkansan ilmestymine kapinan aikana), Kansan sana 20.1.1919, Me Publikaanit (Säälittävä Toimintaa.). Työkansa 3.3.1920, Frans Silvo (Viedäänkö kristillinen työväki materialismin ja luokkavihan syliin?).

²⁶ Ahvenjärvi 1993, 114.

voimakkaista ristiriidoista. Aineistossa on kristillisestä työväenliikkeestä kirjoitetut opinnäytetyöt, joista varhaisin on vuonna 1925 valmistunut Niilo Kotilaisen pastoraalityö *Kristillinen Työväen Liitto maassamme v. 1918 – 1925*. Samasta tilasta löytyy myös toimintansa lakkauttaneiden kristillisten työväenyhdistyksien asiakirjoja ja tietysti Helsingin yhdistyksen asiakirjat. Tampereen yhdistyksen asiakirjat on luovutettu Työväen arkistoon, jossa olen käynyt niihin tutustumassa. Työväen arkiston aineistossa on myös joitakin Kristillisen Työväen Liiton asiakirjoja, kuten liiton kirjeenvaihtoa.

Työssäni toimii merkittävänä lähteenä Kristillisen Työväen Liiton viimeiseksi jääneen kansanedustajan Juho V. Kekkonen yksityiskokoelmat, jotka ovat tällä hetkellä hallussani, sillä Kekkonen oli isoisäni isä. Kokoelmat muodostuvat pääosin lehtileikkeistä, joita hän on aikanaan leikannut lehdistöstä, painottaen hänen omia kirjoituksiaan etupäässä *Työkansasta*. Muuten aineistossa on hänen puheitaan ja muita kirjoituksia. Aineistossa on säilynyt muutamia kristillisen työväenliikkeen historian kannalta merkittäviä asiakirjoja, kuten hänen Kristillisen Työväen Liiton sihteerin ominaisuudessa tekemä alustus Kristillisen Työväen Liiton ohjelmasta ja menettelytavoista vuoden 1919 edustajakokoukselle. Kokoelman lehtileikkeet ovat auttaneet minua kohdistamaan huomioni vuonna 1919 alkaneeseen väittelyyn liikkeen ohjelmasta ja siinä erityisesti kirjoituksiin vaalitoiminnasta. Leikkeistä kuitenkin puuttuvat kaikki tunnistettavuustiedot, joten ne on täytynyt löytää *Työkansan* palstoilta, lisäksi lehtileikekokoelmassa löytyvä väittely ei ole lähimainkaan kattavasti esitetty.

Koska tutkimuskohteeni Kristillisen Työväen Liiton politiikasta vetäytyminen on vähän tutkittu aihe, jolta argumentoitu teoriapohja puuttuu, nojaa tutkielmani pitkälti aineistoon. Tutkimuskentän jäsentymättömyydestä johtuen työni yhtenä menetelmänä toimii grounded theory, joka soveltuu vähän tutkittujen aiheiden tarkasteluun ilman valmista teoriapohjaa. Menetelmä on kehitetty perinteisen ylhäältä ohjautuvan tutkimuksen vastineeksi ja sen avulla pyritään selvittämään tutkitun ilmiön perustaa ja muodostamaan siitä uutta teoriaa oman aineiston pohjalta. Tämä tapahtuu laadullisin menetelmin kerätyn aineiston analysoimisen avulla, sen edetessä opitaan aiheesta lisää ja täydennetään alustavaa teorianmuodostusta, jonka valossa tarkastellaan uudelleen aineistoa. Aineistoa

käsitellään ja kerätään niin kauan, että aineiston suhteen saavutetaan saturaatiopiste. Eli käytännössä uusi aineisto ja analyysi ei enää tarjoa uutta sen hetkiseen teoriaan.²⁷

Grounded theory – josta käytetään myös suomennosta ankkuroitu teoria – muodostaa laajan tutkimussuuntauksen, jota on kehitelty useiden tutkijoiden toimesta. Tästä syystä siitä on erilaisia painotuksia ja tulkintoja²⁸. Työni kohdalla menetelmällä tarkoitetaan aineistolähteistä tutkimusotetta, joka ei ole orjallinen ankkuroidun tutkimuksen analyysimenetelmille eikä sen koodauskäytäntöihin tiukasti kiinnittynyttä tutkimusta.

²⁷ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006. Oktay 2012, 37–40.

²⁸ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

2 KRISTILLINEN TYÖVÄENLIIKKEEN ALKUVAIHEET

2.1 Kristillisen työväenliikkeen lähtökohdat

Kristillisen työväenliikkeen juuret ulottuvat Suomessa 1800- ja 1900-luvun vaihteeseen, jolloin työväenliikkeessä alettiin yleisesti omaksua sosialistisia näkemyksiä, samalla se siirtyi Marxin oppien mukaisesti kannattamaan niin sanottua materialistista maailmankatsomusta, jossa uskonnot koettiin aineellisten suhteiden heijastumina. Järjestäytynyt työväenliike hyväksyi vuoden 1903 Forssan ohjelmajulistuksen viidenneksi kohdaksi pykälän, jossa vaadittiin uskonnon julistamista yksityisasiaksi, kirkon erottamista valtiosta ja uskonnonopetuksen poistamista kouluista. Sosiaalidemokraattinen puolue omaksui 1900-luvun alussa uskonnon vastaisen linjan ja se käännätti ja levitti uskonnon vastaista kirjallisuutta. Uskonnolla oli kuitenkin merkittävä asema työväenliikkeen tavanomaisten kannattajien keskuudessa, mikä näkyi esimerkiksi Forssan ohjelmaa laadittaessa, sillä suurimmat erimielisyydet liikkeen sisällä aiheutti juuri uskontoa käsittelevä pykälä. Varsinkin osalla kristillisten herätysliikkeiden piirissä olleilla oli mahdotonta hyväksyä sosiaalidemokraattisen työväenliikkeen uskonnon vastaisia piirteitä, mutta he kuitenkin kannattivat sosiaalidemokraattien ajamia radikaaleja yhteiskunnallisia uudistuksia. Myös papiston keskuudessa huolestuttiin vuoden 1905 suurlakon seurauksena sosialismin kannatuksen voimakkaasta kasvusta työväestön piirissä. Osassa papistoa kehkeytyi pyrkimys kristillisestä työväenliikkeestä vastaliikkeenä sosiaalidemokraateille, jonka avulla voitaisiin ”pelastaa” työväenliike materialistiselta maailmankatsomukselta. Papiston keskuudessa levisi toisaalta myös ajatuksia, että kirkko ei saisi sulkea silmiään yhteiskunnallisilta epäkohdilta.²⁹

Kristillisen työväenliikkeen perustamiselle voi karkeasti nähdä kaksi syytä: sosiaalidemokratian vastustaminen yleensä ja toisaalta vain sen uskonnonvastaisuuden vieroksunta niille sosialismin ja työväenliikkeen kannattajille, joille Raamattu ja kristinusko oli korkein auktoriteetti. Kristillistä työväenliikettä perustettaessa sen olemuksesta ja toiminta tavoista kilpaili useita erilaisia näkemyksiä. Rauli Mickelsson

²⁹Soikkanen 1961, 306-308. Soikkanen 1975, 44,45,55. Mustakallio 1983, 128-131.

kuvaa uutta liikettä toiveiden tynnyriksi, joka on täynnä kilpailevia odotuksia uuden poliittisen subjektin olemuksesta. Liikkeen laajentuessa siinä alkaa väistämättä rationaalistumiskehitys, joka merkitsee välttämättä kompromissien tekemistä eri tavoitteiden välillä ja joidenkin toiveiden karsimista. Rationalisoituminen merkitsee myös keskustelun rationalisoimista, joka merkitsee sitovampia, syvällisempiä ja pidemmälle meneviä sääntöjä ja ohjelmia. Liikkeeseen osallistuvat yksilöt sitovat oman identiteettinsä osaksi liikettä ja toivoon uuden liikkeen subjektuuden laadusta.³⁰

Kristillisten työväenliikkeen järjestäytyminen alkoi pian vuoden 1905 suurlakon jälkeen ja ensimmäinen yhdistys perustettiin Tampereelle 11. päivänä marraskuuta vuonna 1905. Maan muut suuret kaupungit, Helsinki, Turku ja Viipuri seurasivat pian perässä. Yhdistyksiä perustettiin hyvin nopeasti kevään 1906 aikana myös muualle Suomeen, keskeisiä alueita olivat Varsinais-Suomi, Satakunta ja Häme. Yhteistä näille alueille oli niin sanottu Hannulan herätys, jonka vahvimpia tukialueita ne olivat. Hannulan herätyksellä tarkoitetaan 1900-luvun alussa Lounais-Suomessa tapahtunutta uskonnollista liikehdintää, jonka keskeisin johtohenkilö oli Frans Hannula. Toiminta sai kannatusta paitsi papiston keskuudessa niin myös alueen työväestön parissa. Herätyksen keskuspaikoiksi muodostui Luterilainen rukoushuone Tampereella ja myöhemmin Turun Betel-rukoushuone. Kyseisillä paikkakunnilla herätys oli koskettanut nimenomaan työväestöä. Tampereen kohdalla kristillisen työväenliikkeen kantajoukko muodostui henkilöistä, jotka olivat saaneet kristillisen herätyksen Hannulan kokouksissa. Hannulan herätyksen toiminta ei kuitenkaan koskaan organisoitunut erilliseksi herätysliikkeeksi, vaan toimi Suomen Lähetysseuran ja luterilaisen kirkon seurakuntien yhteydessä.³¹

Aloitteet yhdistysten perustamiseen tulivat paitsi työväestön keskuudesta niin myös papistolta. Valtakunnallinen järjestö, Suomen Kristillinen Työväen Liitto päätettiin perustaa kesällä 1906 Tampereella pidetyssä kokouksessa, johon otti osaa yhteensä 26 jäsenyhdistystä ja kolme ammattiosastoa. Heti aluksi liikkeen piirissä kiisteltiin pitäisikö sen ottaa osaa politiikkaan itsenäisenä toimijana vai ei. Monet varsinkin pappisjäsenet halusivat pitää liikkeen irti puoluepolitiikasta ja näkivät sen päätehtäväksi edistää

³⁰ Mickelsson 2007, 351.

³¹ Soikkanen 1961, 307. Junkkaala 1986, 238,238,365-372.

uskonnollis-siveellistä toimintaa työväestön keskuudessa. Pappien vieroksuminen liikkeen puoluepoliittiselle luonteelle selittyi usein heidän läheisillä yhteyksillä nuor- tai vanhasuomalaisten puolueiden kanssa. Poliittinen toiminta sai kuitenkin kannatusta erityisesti liikkeen työväestön keskuudessa, jonka johtohahmoksi kohosi Antti Kaarne.³²

Kristillisen Työväen Liiton pappisjäsenten usein pragmaattisista tarkoituseristä lähteneen puolueajatuksen vastustamisen ohella liikkeen sisällä nähtiin politiikkaan osallistuminen ongelmallisena. Usein ambivalentti suhtautuminen puoluepoliittiseen toimintaan johtui kristillisestä itseymmärryksestä, jossa toisaalta nähtiin jokaisen kristityn velvollisuutena edesauttaa yhteiskunnallista vanhurskautta, toisaalta politiikkaan väistämättä kuuluvat ristiriidat ja ”politikointi” nähtiin kristitylle sopimattomina maallisina asioina. Tämä katsantokanta heijastui usein esimerkiksi Kristillisen Työväen Liiton alkuaikojen merkittävimmän johtajan Antti Kaarneen kirjoituksissa. Aloittaessaan toimintansa liikkeessä hän koki olevansa ”n.s. ahdasmielinen jolle kaikenlainen harrastus näissä maallisissa asioissa tuntui pyhyden loukkaamiselta”³³. Puheenjohtajana ollessaan Kaarne esitti usein puoluepolitiikan vastaisia mielipiteitä ja ehdotti useaan otteeseen sen lopettamista Kristillisen Työväen Liiton hallinnon kokouksissa saamatta kuitenkaan riittävää kannatusta. Erotessaan lopullisesti liikkeestä syksyllä 1918 Kaarne toisti samaisen ajatuksen kirjeessään kristillisille työväenyhdistyksille lausuen, että kaikenlainen puoluekiihotus ja epätoivoinen pyrkimys saada kansanedustajia on tehnyt tuhojaan liikkeen piirissä. Tarkoitusta silmällä pitäen oli hänen mukaansa täytynyt ”hieroa ystävyttä maailman kanssa” ja kumarrellava aina sinne mikä oli hyödyksi vallantavoittelussa. Sitä puoluetoiminta vaati hänen mukaansa kaikilta puolueilta, minkä hän näki olevan kristillisten periaatteiden vastaista.³⁴

Kristillisen Työväen Liiton alkuperäinen vuoden 1906 käytännöllinen ohjelma oli lähes suora kopio sosialidemokraattien ohjelmasta, muutoin paitsi uskontokysymyksessä. Ohjelman periaatteellinen osa kuitenkin erosi voimakkaasti sosiaalidemokraattien

³² Ahvenjärvi 1993, 8-10. Soikkanen 1961, 307.

³³ Karpio 1910, Suomen Kristillisen Työväen Kalenteri 1911. (Kuinka Antti Kaarneesta tuli kristillisen työväen agitaattori.) s. 29.

³⁴ Ahvenjärvi 1993, 39. Palmu 1974, liite (Kaarneen kirje kristillisille työväenyhdistyksille 23.11.1918).

vastaavasta. Yhteiskunnallisen toiminnan pohjana nähtiin olevan kristinusko ja isänmaan rakkaus, joiden avulla liike pyrki ”vapauttamaan kansan niin hyvin pääoman sortavasta ylivallassa kuin kristinuskoa halveksivasta maailmankatsomuksista”³⁵. Kristillisille työväenliikkeelle oli alun perin vierasta sosialidemokraattien ajama internationalismi. Isämaanrakkauden korostaminen selitty osaltaan liikkeessä toimineiden suomalaisen puolueeseen kytköksissä olleiden kirkonmiesten vaikutuksella. Toisaalta ohjelmien erovaisuus oli osa kansainvälistä kehitystä, sillä sekä sosiaalidemokraattinen että kristillinen työväenliike omaksuivat puolueidensa toimintamallit Saksasta. Samoin kuin Suomessa sikäläinen kristillissosialistinen työväenpuolue oli hyväksynyt sosiaalidemokraattien vaatimukset, lukuun ottamatta materialistisia ja kansainvälisyyttä korostavia kohtia.³⁶

Sosiaalidemokraattinen työväenliike näki kristillisen työväenliikkeen lähinnä työväenliikkeen hajotusjärjestönä, jota ohjailtiin oikeistopiireistä. Osoituksena tästä sosiaalidemokraatit pitivät sitä, että eräissä lakoissa kristilliset olivat jatkaneet töitä, muiden työläisten ollessa lakossa. Vaikka kristillinen työväenliike virallisesti hyväksyikin lakot, se tahtoi olla niiden suhteen itsenäinen. Sosiaalidemokraattien suhtautuminen näkyi myös kristillisten työväenyhdistyksien perustamiskokouksissa, jotka saattoivat päättyä sekasortoisesti sosiaalidemokraattien häirinnän takia. Sosiaalidemokraattien pelkona oli ensimmäisiin eduskuntavaaleihin asti, että kristillinen työväenliike saavuttaisi laajan kannatuksen työväestön keskuudessa. Kristillinen Työväen Liitto ei kuitenkaan saavuttanut suurta kannatusta vaan se oli koko poliittisen toimintansa ajan pienpuolue. Ensimmäisissä vuoden 1907 eduskuntavaaleissa puolueella oli ehdokkaita neljässä vaalipiirissä ja koko maan äänistä se sai 1,5 prosenttia, mikä tarkoitti eduskunnassa kahta kansanedustajapaikkaa. Turun läänin eteläisessä, Hämeen läänin pohjoisessa ja Turun läänin pohjoisessa vaalipiirissä Kristillinen Työväen Liitto sai lähes yhtä suuren kannatuksen, yli viiden prosentin kannatuksen. Viipurin läänin läntisessä vaalipiirissä kannatus jäi 2,2 prosenttiin. Kristillinen työväenliike sai

³⁵ Kristillisen Työväen Liiton vuoden 1906 ohjelma. Ensimmäinen virke. Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA [elektroninen aineisto]. FSD2256. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [tuottaja ja jakaja]. URL: <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/> [pvm]. Käytetty 20.5.2016.

³⁶ Ahvenjärvi 1993, 28, 29.

suurimman kannatuksen eräistä Satakunnan ja Varsinais-Suomen rannikkopitäjistä joissa se kilpaili tasaväkisesti sosiaalidemokraattien kanssa. Yhdistävänä tekijän näille paikkakunnille oli rukoilevan herätysliikkeen voimakas suosio. Hämeessä Kristillisen Työväen Liiton kannatus nousi suurimmaksi Tampereen kaupungissa, jossa se oli 11,2 prosenttia annetuista äänistä.³⁷ Myöhemmissä eduskuntavaaleissa Kristillisen Työväen Liiton kannatus muodostui samansuuntaiseksi vaikka liike laajensikin vaalitoimintansa myös muihin vaalipiireihin. Kaikki puolueen saavuttamat eduskuntapaikat tulivat joko Turun läänin eteläisestä tai pohjoisesta vaalipiiristä.³⁸

Kristillinen työväenliike ei kyennyt vakavasti haastamaan sosiaalidemokraatteja, vaikka viimeksi mainittujen uskonnonvastainen leima näytti tarjoavan kannatukselle otollista maaperää. Yhdistysten perustaminen ja liikkeen järjestäytyminen alkoi vasta suurlakon jälkeen, Näin ollen sen oli menestyäkseen kyettävä irrottamaan kannattajansa sosiaalidemokraateilta, mikä muodostui hyvin vaikeaksi. Järjestäytymisvaiheen kristillisen työväenliikkeen yhteiskunnallinen kumouksellisuus oli huomattavasti miedompaa kuin sosiaalidemokraattien. Tämä oli seurausta liikkeen alkuaikojen johtohenkilöistä kuten kirkkoherra Hannes Auterolla tai teologian tohtori Matti Kailalla, joilla oli konservatiivisia yhteiskuntanäkemyksiä ja jotka samanaikaisesti toimivat nuor- tai vanhasuomalaisessa puolueessa. Sosiaalidemokraatit pykivät myös eliminoimaan kristillisen työväenliikkeen kannatusta muutamalla kirkkolla ja uskontoa arvostelevaa kantaansa varovaisemmaksi tai vaikenemaan asiasta. Liikkeen poliittinen propaganda ei ollut yhtä selkeää ja hyökkäävää kuin sosiaalidemokraattien vaan se pyrki näitä hanakammin selittämään ja sovittamaan yhteiskunnallisia ristiriitoja. Marxilaiseen sosialismiin kuulunut luokkataisteluoppi koettiin usein kristillisessä työväenliikkeessä vieraaksi ja mahdottomaksi sovittaa yhteen kristillisen vakaumuksen kanssa. Katkeruudesta ei tullut samanlaista agitaation ja joukkotoiminnan käyttövoimaa kuin se oli sosiaalidemokraattisessa työväenliikkeessä.³⁹

Kristillisen työväenliikkeen ajamia aatteita pyrittiin levittämään maahan sekä puhujien että julkaisutoiminnan muodossa. Liikkeen taloudelliset voimavarat olivat heikot, mikä

³⁷ Ahvenjärvi 1993, 32, 33, Soikkanen 1961, 308,309.

³⁸ Ahvenjärvi 1993, 42-52.

³⁹ Soikkanen 1961, 309,310.

johti useiden liikkeen piirissä julkaistujen lehtien nopeaan kaatumiseen ja puhujatoiminnan vähäisyyteen. Kristillisellä työväenliikkeellä oli poliittisen toimintansa alkuaikana kolme lehteä. Näistä suurimaksi nousi vuonna 1905 Turussa perustettu *Tähti*, jonka levikki nousi vuonna 1907 10 000 kappaleeseen. Lehti painiskeli kuitenkin linjaerimielisyyksien ja talousvaikeuksien keskellä ja lakkasi ilmestymästä syksyllä 1913. Myös Helsingissä vuoden 1907 alussa ilmestymisensä aloittaneen *Veljeys* lehden toiminta jäi vain muutaman vuoden mittaiseksi. Näitä vastoin *Työkansa* lehteä julkaistiin säännöllisesti koko liikkeen poliittisen toiminnan ajan.⁴⁰

Kristillinen Työväen Liitto oli organisoitunut siten, että liiton perustan muodostivat paikalliset kristilliset työväenyhdistykset. Korkein päättävä elin oli edustajakokous, johon jäsenyhdistykset lähettivät edustajiaan jäsenlukunsa perusteella. Kokous määritteli liiton ohjelman ja menettelytavat. Edustajakokous myös asetti Kristilliselle Työväen Liitolle hallinnon, jonka jäsenet olivat eripuolilta Suomea. Hallinnon puheenjohtaja oli koko liiton puheenjohtaja ja hän johti liiton toimeenpanevaa valtuuskuntaa, jonka jäsenet olivat samalta paikkakunnalta kuin puheenjohtaja. Toimeenpaneva valtuuskunta käytti hallinnon valtaa silloin kun hallinto ei kyennyt kokoontumaan. Paikalliset kristilliset työväenyhdistykset olivat tämän lisäksi järjestäytyneet vaalipiireittäin maakuntajärjestöjen alaisuuteen. Kristillinen työväenliike oli kuitenkin varsinaista puolueydintä eli Kristillistä Työväen Liittoa laajempi, sillä – kuten aikakautensa suuremmilla puolueilla – oli pyrkimyksenä luoda vahva ”osakulttuuri”, joka mahdollistaisi yksilön elämisen kehdestä hautaan kristillisen työväenliikkeen vaikutuspiirissä⁴¹. Kristillisellä työväenliikkeellä oli oma lehdistönsä, oma ammattiyhdistysliike Suomen Kristillisen Työväen Ammattiliiton muodossa, Kristillinen Työväen Nuorisoliitto nuoriso-osastojen yhdyssiteenä, Suomen Kristillinen Työväen Naisliitto toimi taas naisosastojen yhdyssiteenä. Lisäksi yhdistyksissä toimi erilaisia hautaus-, sairasaapu- ja työttömyyskassoja, joiden tehtävä oli luoda taloudellista turvaa jäsenilleen ja koota pääomia liikkeen käyttöön. Kuten ymmärrettävää on, eri toimijat kristillisen työväenliikkeen sisällä eivät aina toimineet samansuuntaisesti, vaan heidän

⁴⁰ Lumme 1956, 18-20. Sorri 1953, 28-31.

⁴¹ Jansson 1985, 198,199.

välilleen saattoi syntyä pahojakin linjaerimielisyyksiä, mikä tarkoitti esimerkiksi Nuorisoliiton vähitellen tapahtunutta erkaantumista Kristillisen Työväen Liiton alaisuudesta.⁴²

2.2 Suuntaukset liikkeen sisällä ja keskeiset henkilöt

Kuten kristillisen työväenliikkeen lähtökohtia käsiteltäessä kävi ilmi, oli liike sisäisesti jakautunut jo syntyessään. Liikkeessä kilpaili kaksi erilaista kokonaisnäkemystä toiminnan päämäärästä ja sisällöstä. Nämä suuntaukset sai toimimaan samassa liikkeessä kristinusko ja joko pettymys sosiaalidemokraattien uskonnonvastaisuuteen tai kokonaisvaltainen sosiaalidemokratian vastustaminen. Käsitteet useista kysymyksistä olivat kuitenkin niin kaukana toisistaan, että ennen pitkään eri suuntaukset eivät voineet toimia samassa liikkeessä.

Liikkeen sisällä lähinnä papiston ja muun opillista sivistystä saaneiden kannattama ryhmä vastusti sosiaalidemokratiaa. Ryhmän tavoitteli kristillisen työväenliikkeen pitämistä puoluepolitiikan ulkopuolella. Toiminnan keskiöön pyrittiin nostamaan työväestön parissa tehtävää evankelioimista ja kristillisten siveysarvojen esiintuomista. Ryhmä halusi kiinnittää huomiota yhteiskunnassa vallinneisiin sosiaalisiin ongelmiin. Parhaiten tähän nähtiin voitavan vaikuttaa itsenäisen poliittisen toiminnan sijaan valistustoiminnalla. Keskeisiä ryhmän henkilöitä olivat teologian tohtori myöhempi arkkipiispa Erkki Kaila ja teologian tohtori Martti Ruuth. Monille pappisjäsenille yhteistä oli samanaikainen toimiminen vanhasuomalaisessa puolueessa. Suuri osa ryhmän näkyvimmistä pappisjäsenistä irtautui liikkeestä 1910-luvun alkuun mennessä, kun Kristillinen Työväen Liitto alkoi ottaa itsenäisesti osaa poliittiseen toimintaan ja liike radikalisoitui kristillisen sosialismin kannatuksen kasvaessa. Kirkon johtavia henkilöitä ajoi liikkeestä pois kun puolueessa johdon ottaneen vasemmistolaisen maallikkosiiven suulla Kristillinen Työväen Liitto alkoi arvostella kirkkoa köyhälistön unohtamisesta ja ”mammonan palveluksesta”. Kaksilla poliittisilla raiteilla kulkemisen perinne jäi kuitenkin elämään liikkeen piirissä toimineiden pappisjäsenten keskuudessa. Tästä

⁴² Sorri 1953, 12,18-20,31.

esimerkki oli vuonna 1917 eduskuntaan valittu pastori Antti Rentola, joka ilmoitti valituksi tultuaan olevansa sekä Maalaisliiton, että Kristillisen Työväen Liiton kansanedustaja.⁴³

Itsenäistä puoluetoimintaa ja kristillistä sosialismia kannattava ryhmän muodostui pääasiassa koulua käymättömistä maalikoista, jotka edustivat perinteisiä työväestön ammatteja. Heille yhteistä oli pettymys sosiaalidemokraattien omaksumaan uskonnonvastaisuuteen, mutta samaan aikaan he jakoivat näiden kanssa tavoitteen jyrkkiin yhteiskunnallisiin uudistuksiin. Raamattu oli ryhmän jäsenille korkein auktoriteetti, joten kristilliseen vakaumukseen vedoten heidän oli mahdoton liittyä sosiaalidemokraattiseen työväenliikkeeseen, vaikka he halusivatkin taistella osana työväenliikettä taloudellisia ja yhteiskunnallisia epäkohtia vastaan.⁴⁴

Suuntaukseen johtoon nousi pienviljelijä ja viilari Antti Kaarne. Hän syntyi Messukylässä Hatanpään kartanon palkollisten pojaksi 27.11.1875. Kaarne kävi Tampereella kansakoulun ja käsityöläiskoulun, jonka jälkeen hän työskenteli 15-vuotiaasta alkaen eri konepajoissa ja vietti puolitoista vuotta Tukholmassa ja lyhyen aikaa Pietarissa. Vuosisadan alussa hän asettui Turkuun, jossa hän osallistui sosiaalidemokraattisen työväenliikkeen toimintaan. Kaarne koki samaan aikaan voimakkaan kristillisen herätyksen Turussa vahvana vaikuttaneen Hannulan herätyksen piirissä. Hän toimi aktiivisesti herätyksen keskuksiksi muodostuneessa Turun Lähetisyhdistyksen ja Betelrukoushuoneen johtokunnassa. Aktiivisena ja tarmokkaan tunnettu Kaarne oli paitsi sosialisti myös kristitty, minkä johdosta hän oli ensimmäisten joukossa perustamassa Turun kristillistä työväenyhdistystä, jonka puheenjohtajaksi hänet tammikuussa 1906 valittiin. Oman kertomansa mukaan unessa tulleen Jumalallisen johdatuksen seurauksena hän aloitti kiihkeän työn kristillisen työväenliikkeen hyväksi toimien puhujana, lehtimiehenä ja yhdistysten perustajana. Tampereella kesäkuussa 1906 pidetyssä Kristillisen Työväen Liiton perustavassa kokouksessa hänet valittiin liiton toimeenpanevan valiokunnan puheenjohtajaksi ja liiton matkasihteeriksi. Vuonna 1907

⁴³ Soikkanen 1961, 306, 308, Larkio 1967, 198,197.

⁴⁴ Mustakallio 1983, 127-128.

Kristillisen Työväen Liiton ensimmäisessä varsinaisessa edustajakokouksessa hänet valittiin liiton puheenjohtajaksi. Hän toimi tehtävässä samoin kuin matkasihteerinä aina sisällissodan jälkeiseen edustajakokoukseen asti. Kaarne valittiin Kristillisen Työväen Liiton edustajana kaksi kertaa eduskuntaan vuosina 1908-1910.⁴⁵

Persoonana Kaarnetta kuvattiin tulisieluiseksi agitaattoriksi, joka ei kaihtanut sanoa mielipidettään ääneen silloinkin kun se saattoi olla jopa hengenvaarallista. Hänen ponnistuksiaan ja uhrauksiaan kristillisen työväenliikkeen hyväksi kuvattiin aikalaiskirjotuksissa jopa sankarilliseen sävyyn.⁴⁶ Myöhemmissä Kaarnetta käsittelevissä muistelmissa häntä pidettiin fanaattisesti ajamiinsa asioihin suhtautuneena henkilönä, jolla ei ollut tapana mukautua eikä tinkiä kerran julkilausumistaan mielipiteistään. Häntä myös kuvattiin karismaattiseksi puhujaksi, joka yksinkertaisella tyyllillään onnistui vangitsemaan kuulijoidensa mielenkiinnon.⁴⁷

Kaarneen poliittisenlinjan jatkajana kristillisessä työväenliikkeessä voidaan nähdä Juho Valerian Kekkonen (sukunimeltään vuoteen 1910 saakka Kekko), joka syntyi 31.1.1890 Heinolan maalaiskunnassa torppari Anders Kustaa Kekkonen ja Anna Leena Lindroosin ensimmäiseksi pojaksi.⁴⁸ Juho V. Kekkonen kasvoi ensimmäiset elinvuotensa Muurijoen ja Rantalan torpissa isänsä toimiessa läheisen Nynäsin kartanon metsätyömiehenä. J.V. Kekkonen ehti käydä muutamia vuosia isänsä apuna metsätoissa ennen kuin hän meni kansakouluun ollessaan jo 14-vuotias vuonna 1904⁴⁹. Kansakoulua hän kävi vain kaksi vuotta, minkä jälkeen hän meni yhteiskouluun Heinolaan. Heinolassa Kekkonen otti ensi kontaktinsa Kristilliseen Työväen Liittoon, kun sinne vuonna 1907 perustettiin kristillinen työväenyhdistys. Kekkonen joutui kuitenkin varojen puutteessa lopettamaan koulunkäynnin kolmen vuoden jälkeen vuonna 1909.⁵⁰ J.V. Kekkonen lähti tämän jälkeen Lahteen, missä hän oli työmiehenä. Lahdesta hän siirtyi Mikkelin läänin

⁴⁵ Palmu 1974, 6-8. Kaarne 1956, 8-10. Eduskunta, Kansanedustajat 1907-, Antti Kaarneen eduskuntamatrikkeli.

⁴⁶ Karpio 1910, Suomen Kristillisen Työväen Kalenteri 1911. (Kuinka Antti Kaarneesta tuli kristillisen työväen agitaattori.) s. 29.

⁴⁷ Kaarne 1956, 12. Kekkonen, (Antti Johannes Kaarne.) Yksityiskokoelma.

⁴⁸ Eduskunta, Kansanedustajat 1907-, J.V. Kekkonen eduskuntamatrikkeli.

⁴⁹ Kekkonen muistelmat.

⁵⁰ JyMa. Seminaarin arkisto. Miesoppilaiden hakemukset vuonna 1910. J.V. Kekkonen seminaarihakemus.

alueelle levittämään Kristillisen Työväen Liiton Tähti-nimistä lehteä. Tältä tieltä Kekkonen päätti lähteä Jyväskylän seminaariin opiskelemaan kansakoulunopettajaksi.⁵¹

Seminaarin J.V. Kekkonen aloitti 1910 ja sai päätökseen 1914. Kansakoulunopettajaksi valmistuttuaan hän sai opettajan paikan Varsinais-Suomesta, Kiskon pitäjässä sijaitsevalta Lapin kansakoulusta. Vuonna 1916 Kekkonen oli perustamassa Kristillistä Työväen Nuorisoliittoa ja hänet valittiin sen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi. Hän oli puolueessaan hyvin näkyvä hahmo ja kuului *Työkansa*-lehden vakinaisiin kirjoittajiin. Kesällä 1918 Kekkonen nousi puolueen sihteeriksi ja keväällä 1919 hänet valittiin kansanedustajaksi. Poliitikassa Kekkonen ei kaihtanut vastakkain asettelua ja erityisesti vuodesta 1919 alkaen hän pyrki ajamaan puoluetta mahdollisimman lähelle sosiaalidemokraatteja, mikä jakoi mielipiteitä kristillisen työväen sisällä erittäin jyrkästi.⁵²

Merkittävää roolia kristillistä työväenliikettä perustaessa näytelleen Hannulan herätyksen ja Kristillisen Työväen Liiton välinen yhteys kariutui työläis- ja pappisuuntauksien välillä käytyyn poliittiseen taisteluun. Eri ryhmillä oli kristillisen työväenliikkeen suhteen alun alkaen erisuuntaiset odotukset. Herätyksen parissa toimineet papit olivat toivoneet siitä sulkua sosialismin kirkonvastaisuuden etenemiselle, kun taas kristityt työläiset toivoivat siitä omia yhteiskunnallisia etujaan ajavaa poliittista liikettä. Kristillisessä Työväen Liitossa valittiin jälkimmäinen vaihtoehto, minkä seurauksena Hannulan herätyksen piirissä olleet papit jäivät sen toiminnasta pois. Tämän seurauksena kristillinen työväki näyttää jakaantuneen Turussa osan jäädessä Lähetyseuran yhteyteen kun taas toinen osa jätti sen seuraten Lähetyshdistyksen johtokunnan jättänyttä Antti Kaarnetta. Maaliskuun 1907 eduskuntavaalit osoittivat, että Hannulan herätys ja kristillinen työväenliike olivat etäännyneet toisistaan, sillä herätystä lähellä olleita pappeja oli ehdokkaana lähinnä vanhasuomalaisen puolueen listoilla. Kristillisen Työväen Liiton listoilla ei sitä vastoin ollut ainuttakaan Hannulan herätystä lähellä ollutta pappia.⁵³

⁵¹ Kekkonen muistelmat. Henkilökohtainen kokoelma.

⁵² Eduskunta, Kansanedustajat 1907-, J.V. Kekkonen eduskuntamatrikkeli. Työkansa 9.7.1920, (Lahden edustajakous.).

⁵³ Junkkaala 1986, 245-247.

Toinen pitkäaikainen merkittävä henkilö kristillisessä työväenliikkeessä oli raittiusmies tohtori Matti Helenius-Seppälä. Hän syntyi Pälkäneen maalaispitäjässä 27.6.1870 vähävaraiseen perheeseen, mutta muutti perheensä mukana muutaman vuoden ikäisenä Hämeenlinnaan. Siellä hänen onnistui käydä kansakoulu ja oppikoulu valmistuen Hämeenlinnan lyseosta erinomaisin arvosanoin ylioppilaaksi keväällä 1888. Helenius-Seppälä antoi jo 16-vuotiaana ehdottoman raittiuslupauksen. Raittiuden edistämisestä tuli hänen elämäntehtävänsä, joka pitkälti ohjasi myös hänen opiskeluaan ja tieteellisiä pyrkimyksiä, huipentuen vuonna 1902 Kööpenhaminan yliopistossa tarkastettuun väitöskirjaan. Tutkimuksessaan Helenius-Seppälä todisti eri maiden vakuutusyhtiöiden tilastojen pohjalta, että täysraittiit elävät kauemmin kuin niin sanotut kohtuukäyttäjät.⁵⁴ Tieteen teon ohella Helenius-Seppälä osallistui käytännön raittiustyöhön kohoten yhdeksi raittiusliikkeen huomattavimmaksi johtajaksi. Vuonna 1902 hänestä tuli Raittiuden ystävien ja vuonna 1913 Raittiusjärjestöjen keskustoimiston johtaja. Helenius-Seppälä oli hyvin aikaansaava. Hän puhui tuhansissa tilaisuuksissa niin koti- kuin ulkomailla, kirjoittaen kymmeniä tieteellisiä julkaisuja, selontekoja sekä artikkeleita koti- ja ulkomaisiin sanoma- ja aikakauslehtiin.⁵⁵

Helenius-Seppälä käytännöllisen poliittisen toiminnan määritteli paljolti alkoholilainsäädäntö ja erityisesti kieltolain aikaansaaminen. Tästä syystä hän oli Kaarnetta huomattavasti valmiimpi yhteistyöhön porvarillisten puolueiden kanssa. Helenius-Seppälä ei ollut alkoholikysymystä lukuun ottamatta poliittisissa kannoissaan ja toimissaan yhtä jyrkkä kuin Kaarne, vaan oli tätä valmiimpi mukautumaan ajan vaatimukseen. Huomattavasta yhteiskunnallisen aseman kohoamisesta huolimatta hän tunsu vetoa työväenliikkeeseen. Hän oli mukana jo Wrightiläisessä työväenliikkeessä hoitaen hetken aikaa ns. työväenvaltuuskunnan sihteerin tointa. Helenius-Seppälä suhtautui aluksi epäileväisesti radikalisoituvaan työväenliikkeeseen, mutta omaksui sosiaalidemokraattisen aatemaailman vuorovaikutuksessa ystävänsä Väinö Voionmaan kanssa. He kirjoittivat kevättalvella 1906 yhdessä Raittiuden ystävien kustantaman kirjan *Sosialismia*. Siihen Helenius-Seppälä kirjoitti luvun Sosiaalidemokratia ja kristinusko. Hänen näkemyksensä oli, että sosialismi on ennen kaikkea kansantaloudellinen

⁵⁴ Karpio 1931, 11,29,30.

⁵⁵ Sainio 2001, 709.

oppisuunta eikä se ole ristiriidassa kristinuskon kanssa, vaikka jotkin Sosiaalidemokraattisen puolueen johtajat olivatkin avoimen uskontovastaisia. Erityisiä kristillisiä työväenyhdistyksiä hän piti vahingollisina, sillä hänen mielestään kristittyjen tulisi pyrkiä muuttamaan sosiaalidemokraattista työväenliikettä kristinuskolle suopeammaksi toimimalla sen sisällä. Työväenliikettä ei pitäisi hajottaa perustamalla kristityille omia työväenyhdistyksiä.⁵⁶

Helenius-Seppälä joutui kuitenkin sosiaalidemokraattisesta työväenliikkeestä syrjään kun puolueen puheenjohtaja Edvard Valpas-Hänninen hyökkäsi hänen sosiaalidemokraattista oikeinoppineisuutta vastaan. Helenius-Seppälä ja toinen merkittävä raittiusmies Väinö Voionmaa oli jo asetettu sosialidemokraattisen raittiusväen toimesta puolueen ehdokkaiksi ensimmäisiin kevään 1907 eduskuntavaaleihin, mutta Valppaan ohjauksessa Helenius-Seppälän ehdokkuus vedettiin pois. Tähän tapaukseen päättyi hänen toimintansa Sosialidemokraattisessa puolueessa. Lojaalisuudesta ystäväänsä kohtaan myös Väinö Voionmaa vetäytyi ehdokkuudesta, nousten sosialidemokraattien ehdokkaaksi vasta vuona 1919.⁵⁷ Seuraavissa vuoden 1908 vaaleissa Helenius-Seppälä lupautui jo Kristillisen Työväen Liiton yleisehdokkaaksi. Ehdoksi hän asetti, että kaikkien kristillisen työväen ehdokkaiden tuli olla täysraittiita. Näin ollen puolueelle voisi hänen mukaansa antaa raittiuspuolueen leiman. Ehdotus hyväksyttiin ja Helenius-Seppälästä tuli Kristillisen Työväen Liiton kansanedustaja neljään eri otteeseen.⁵⁸ Voionmaan ja Helenius-Seppälän tiiviiden suhteiden vuoksi myös Voionmaalla oli vaikutusta kristillisen työväenliikkeen kehitykseen,⁵⁹ mikä todennäköisesti vaikutti merkittävästi vuonna 1919 alkaneeseen puolueiden lähentymisyhteytykseen.

Keskeisin kristillisen työväenliikkeen syntymiseen vaikuttanut tekijä oli työväenliikkeessä vallinnut ideologinen konflikti ateistisen ja kristillisen maailmankatsomuksen omaavien välillä, joka johti ensimmäiseen joskin pienimuotoiseen puoluehajaannukseen työväenliikkeessä. Kristillisen työväenliikkeen toimiessa

⁵⁶ Karpio 1931, 339-341, Karpio 1956, 14-16.

⁵⁷ Lähteenmäki 2014, 56-58.

⁵⁸ Karpio 1956, 15-17.

⁵⁹ Halila 1969, 57. Lähteenmäki, Maria 2014, Väinö Voionmaa. Puolue- ja geopolitiikko. SKS. Helsinki. Teoksessa ei ole mainintoja Voionmaan yhteyksistä kristilliseen työväenliikkeeseen.

politiikassa liikkeen sisälle muodostui useita konflikteja, joista ensimmäinen käytiin papiston ja työväestön välillä. Papisto näki uudessa liikkeessä mahdollisuuden asettaa sulku sosialismin mukana leviävälle ateismille. Liikkeen piirissä olevan työväestön tavoitteena oli itsenäinen poliittinen puolue, joka pyrki ajamaan työväestön yhteiskunnallisia etuja. Suuntausten välille syntyi konflikti, jonka seurauksena häviölle jäänyt pappien kannattama linja vetäytyi lähes kokonaan liikkeen piiristä.

3 KRISTILLINEN TYÖVÄENLIIKE VUODEN 1918 SISÄLLISSODASSA

Sodan alettua tammikuun lopulla 1918, punaiset vakiinnuttivat valtansa eteläisessä Suomessa. Kristillisen Työväen Liiton vankimmat kannatusalueet sijaitsivat Turun ja Tampereen seuduilla, mitkä olivat myös punaisen vahvoja tukialueita. Puoluejohdon tapa selviytyä oli pysytellä puolueettomana niin pitkälle kuin se oli mahdollista. Kristillisen Työväen Liiton hallinto teki päätöksen puolueettomuudesta ja antoi jäsenille jyrkän kiellon liittyä valkoiseen tai punaiseen kaartiin, lisäksi jo liittyneet henkilöt oli erotettava.⁶⁰ Käytännössä puolueettomana pysyminen oli äärimmäisen vaikeaa, sillä sisällissodan kaltaisessa tilanteessa taistelevat osapuolet sietävät erittäin huonosti tahoja, jotka eivät selkeästi valitse puoltaan. Surmatöiden kiihottamassa tilanteessa ja väkivallan uhan alla harva pystyi jättäytymään rintamalinjojen ulkopuolelle ja lopulta tämä onnistui vain harvalta kristillisen työväenliikkeen jäseniltä.

Kristillisen Työväen Liiton äänenkannattaja *Työkansa* ilmestyi punaisten hallitsemassa Tampereen kaupungissa, mistä johtuen sen tekstin oli puolueettomasta kannastaan huolimatta miellyttävä kansanvaltuuskuntaa. *Työkansa* oli lehdistön joukossa harvinainen poikkeus, sillä se oli osuuskauppaväen lehden ja vasemmistolaisen pilalehden *Kurikan* lisäksi ainoa lehti, jonka annettiin ilmestyä sosiaalidemokraattisten puoluelehtien lisäksi. *Työkansan* poikkeuksellinen asema jatkui myös myöhemmin keväällä valkoisten hallitsemassa maassa kun sen annettiin edelleen ilmestyä, saamaan aikaan kun vasemmistolaisten lehtien julkaiseminen estettiin. Sodan osapuolet asettivat tiukat rajat sotatapahtumia koskevalle raportoinnille ja hallintoon kohdistuvalle kritiikille. Punaisten puolella otettiin maaliskuussa käyttöön ennakkosensuuri, joka koski sota-asioita ja ulkopoliittisia aiheita. Valkoiset eivät varsinaisesti ottaneet käyttöön ennakkosensuuria, mutta armeija toimitti lehdistölle listan kielletyistä aiheista. Erityisen tulenarkoja olivat kysymykset punaisten teloituksista ja asekuntoisten miesten pakko-

⁶⁰ Pöytäkirja SKTL:n valtuuskunnan kokouksesta 17.2.1918 SKTL:n arkisto.

otoista. On myös todennäköistä, että sisällissodan oloissa toimittajien itsensensuuri oli suurta.⁶¹

Punaisen hallinnon aikana koko *Työkansan* toimittajakunta osoitti hyväksynnän punaisille, mutta ehkä selvimmin sen teki liiton puheenjohtaja Antti Kaarne. Kaarne mm. kirjoitti punaisten valtaannousun jälkeen ensimmäisessä ilmestyneessä lehdessä otsikolla ”*Hedelmien aika*”. Kirjoitus kuvaa Kaarneen suhdetta tapahtumiin.

”Jumalan vitsat käyvät täten meidänkin maamme yli. Vuosikymmenten kylvöstä leikataan nyt satoa, joka ei maistu hyvältä. Eritoten on yläluokalla pelottavat päivät edessä, sillä ei ole sanottua, minä hetkenä nälkäiset joukot raivoisina tekevät mitä tahansa. Mutta yläluokan taholta onkin alkujaan Jumalan kieltämys ja kaiken Jumalallisuuden halveksuminen.”

Kaarne piti ”veljessodan” verenvuodatusta hirveänä onnettomuutena. Tekstistä käy selvästi ilmi, että hänen kritiikkinsä kohdistui lähes yksinomaan ”porvareihin”, mikä tosin saattaa johtua sensuurista, sillä tekstissä on paikoin katkoviivoja, jotka eivät tavallisesti kuuluneet lehden aseteluun ja muutenkin kirjoituksessa on epä johdonmukaisuutta.⁶² Lehden sodanaikaisista kirjoituksista on pääteltävissä, että jo ennestään sosialismiin myötämielisesti suhtautuneet kirjoittajat kuten Kaarne, Juho V. Kekkonen, Eero Järvinen, Oskari Toivonen ja F. A. Karinen innostuivat vallankumouksen psykologisesta imusta, sillä heiltä kaikilta nähtiin voimakassanaisia kirjoituksia kristillisen sosialismin puolesta. Kuitenkin kirjoituksissa yleisesti ottaen vastustettiin väkivallan käyttöä sosialistisen yhteiskuntajärjestelmän aikaansaamisessa. Kumouksessa oli voimakasta aktiivisuusvoimaa, mikä tempaisi mukaansa myös aiemmin epäpoliittisia ja povarillisia tamperelaisia pohtimaan yhteiskunnan perinpohjaista uudistamista⁶³. Tällaisissa oloissa *Työkansan* toimittajat ilmaisivat itseään tavalla, joka muutaman kuukauden päästä oli koitua heille kohtaloksi ja johti puheenjohtaja Kaarneen syrjäyttämiseen liikkeen johdosta.

⁶¹ Suodenjoki 2009, 252-253.

⁶² Työkansa 22.2.1918 A. Kaarne (Hedelmien aika.). Palmu 1974, 136-138.

⁶³ Ylikangas 1993, 78-80.

Punakaarti oli estänyt kristillistä työväenyhdistystä kokoontumasta Hyvinkäällä. Tämän johdosta Kristillisen Työväen Liiton valtuuskunta päätti kirjelmöidä kansanvaltuuskunnalle, jotta se puuttuisi paikallisten punakaartien toimiin ja antaisi kristillisten työväenyhdistysten kokoontua vapaasti. Pöytäkirjan mukaan kirjeen kirjoitti Fransu A. Karinen, joka kokouksessa hyväksyttiin sellaisenaan. Kuitenkin kokouksessa jätettiin Kaarneelle ja Eero Järviselle vielä oikeus lisätä siihen tarvittavia kohtia.⁶⁴ Palmu tulkitsee pro gradussaan Antti Kaarneen pojan Yrjö Kaarneen muistelmiin vedoten, että kirjeen kirjoittaminen jäi kokonaisuutena Antti Kaarneen tehtäväksi. Palmun mukaan Kaarne esitti kirjeessä varauksellisen lojaalisuuden kansanvaltuuskunnalle kristillisen työväen puolesta ja pyysi kansanvaltuuskuntaa lopettamaan kokoontumiskiellon. Kaarne lähetti kirjeen muille Kristillisen Työväen Liiton valtuuskunnan jäsenille kommentoitavaksi, minkä jälkeen hän lähetti sen myös Helsingissä asuvalle Matti Helenius-Seppälälle, jonka oli määrä toimittaa se kansanvaltuuskunnalle. Hän kuitenkin petti Kaarneen luottamuksen, sillä Helenius-Seppälä ei toimittanut kirjettä eteenpäin, vaan veti sen julkisuuteen vasta kesällä 1918. Palmun mukaan, jos Helenius-Seppälä olisi julkaissut kirjelmän kaksi kuukautta aikaisemmin eli vielä sotatoimien aikana jo huhtikuussa, olisi se voinut tarkoittaa tappotuomiota Kaarneelle. Helenius-Seppälä kuitenkin käytti kirjettä Kaarnea vastaan, kun hän halusi syrjäyttää Kaarneen Kristillisen Työväen Liiton johdosta. Kirje toimi todisteena liian suuresta myötämielisyydestä ja siitä, että Kaarne pohjimmiltaan kannatti punaisten vallankumousyritystä.⁶⁵ Mikäli Palmun tulkinta pitää paikkansa sen voi nähdä todisteeksi Helenius-Seppälän ja Kaarneen välillä vallinneesta henkilökonfliktista. Kristillisen Työväen Liiton valtuuskunnan pöytäkirjan todistusarvoa voi pitää tässä tapauksessa heikkona, koska Kaarne on sen itse ylös kirjoittanut ja todennäköisesti vasta, kun tilanne sisällissodassa oli kääntynyt siten, että henkilökohtaisen lojaalisuuden todistaminen kansanvaltuuskunnalle oli kaikkea muuta kuin kannattavaa.

Valkoistenkin kannatusta kristillisen työväenliikkeen piirissä oli, koska kansanedustaja, pastori Antti Rentola saarnasi yhtä kiihkeintä sotajumaluusoppia valkoisten leirissä. Antti Rentola ei varsinaisesti ollut puoleen kansanedustaja, sillä hänet valittiin Vaasan itäisestä

⁶⁴ Pöytäkirja SKTL:n valtuuskunnan kokouksesta 17.2.1918 SKTL:n arkisto.

⁶⁵ Palmu 1974, 136-138.

vaalipiiristä Maalaisliiton listoilta eduskuntaan vuoden 1917 vaaleissa. Rentola oli ollut toisessa vaalipiirissä myös Kristillisen Työväen Liiton ehdokkaana, mutta se ei häntä eduskuntaan auttanut. Rentola kuitenkin ilmoitti valintansa jälkeen *Työkansassa* pitävänsä itseään myös Kristillisen Työväen Liiton kansanedustajana.⁶⁶

Rentola julisti *Ilkka*-lehden kirjoituksissaan ”Onpa oikeastaan ihanaa, että on sota – juuri sen vuoksi, että se on pyhä sota”. Hänen mielestään sodassa Jumalan asettama esivalta kävi taistelua perkelettä vastaan. Rentola antoi käytännössä avoimen valtakirjan esivallan miekan käytölle. Rentola kirjoitti myös otsikolla ”*Suomalainen rukous sotatalvena 1918*”. Kirjoituksessa hän leimasi punaiset saastaiseksi roistokarjaksi ja kiitti Jumalaa hartaasti, jo etukäteen, suuren Suomen tulevasta syntymästä Suomenlahden molemmille puolille, aina Ääniselle ja Vienan merelle asti.⁶⁷ Rentolan kirjoitukset huomattiin myös rintaman punaisella puolella, mistä johtuen *Työkansa* ilmoitti, että Kristillisellä Työväen Liitolla ei ole mitään tekemistä Rentolan kirjoitusten kanssa. Rentolan voimakkaat kannanotot näin ollen pakottivat myös punaisella puolella voimakkaammin osoittamaan, kenen joukoissa kukin on.⁶⁸

Kristillisen Työväen Liiton pitkäaikainen johtohenkilö ja kansanedustaja – ei tosin istuva – Matti Helenius-Seppälä pysyi poissa *Työkansan* palstoilta koko kevään ajan. Vihtori Karpion hänestä kirjoittaman elämäkerran mukaan Helenius-Seppälä koki sisällissodan hyvin raskaasti ja tuomitsi sodan syypääksi radikalisoituneen työväenliikkeen, joka oli tarttunut aseeseen. Helenius-Seppälän kohdalla punaisten vastustaminen ei jäänyt vain ajatusten tasolle, vaan hän rupesi aktiivisesti julkaisemaan ja levittämään maanalaisia lentolehtisiä, joissa tiukkasanaisesti tuomittiin kansanvaltuuskunnan toimet ja arvosteltiin punakaartin terroria. Helenius-Seppälä altistui ilmeiseen vaaraan kun hän kirjoitti tekstejä, hankki niitä muilta, järjesti levittäjiä ja monistajia sekä toimi kuriirina punaisten hallitsemassa kaupungissa kuljettaen tekstejä kenkiinsä piilotettuna. Punakaartin vallanalaisessa Helsingissä perinteisesti vannoutuneena pasifistina pidetystä Helenius-Seppälästä sukeutui lopulta suorastaan kiihkomielinen valkoisten kannattaja tai ainakin

⁶⁶ Mustakallio 2009, 28,37. Siltala 2009, 320,321.

⁶⁷ Palmu 1974, 140,141, Huttunen 2009, 210,211.

⁶⁸ Palmu 1974, 140,141.

hetkellisesti hän hurmioitui saksalaisten sotilaallisesta voimasta. Hän kuvasi tuntemuksiaan Raittiuden Ystävien julkaiseman lehden *Tuleva Suomi* pakinassa, joka oli päivätty 12.4.1918 eli Helsingin valtauspäivälle.⁶⁹ Karpio lainaa kirjaansa koko tekstin, jonka loppuosassa Helenius-Seppälä kuvaa tapahtumia seuraavasti:

”Kuukausia kestänyt hirmuvalta on siis päättynyt. Ihmiset uskaltavat jälleen hengittää vapaasti. Punainen painajainen ei enää paina rintaa. Ei sillä hetkellä joutanut edes muistamaan sitä katkeraa totuutta, että vieraan tässä täytyi omia kotoisia asioitamme tulla selvittämään. Vielä enemmän tuo puoli asiasta unohtui, kun tarkemmin tutustui tulijoihin. Eivät Saapuneet he ylvästellen ja korkeina valloittajina. Käytös oli vaatimatonta, koko olento sanoi samaa kuin sanat; me olemme tulleet vain velvollisuuttamme täyttämään. Mikä ero viimeisetkin järjestyksen jäljet unohtaneiden venäläisten sotamiesten ja heidän koulussaan olleiden punakaartilaisien sekä toiselta puolen nyt tulleiden välillä? Suhauttaa paikalle punaisten panssariauto. Tyynesti ja täsmällisesti kääntyvät saksalaiset kypärämiehet kuularuiskunsa hirviötä kohden. Melkein kellon ympäri ovat miehet marssineet ja taistelleet yhtämittaa raskaissa tamineissaan. Halukkaasti tarttuvat heille kaikessa kiireessä hankittuihin voileipiin ja kaljapulloihin. Mutta hetkeäkään ei velvollisuus unohdu. Näen miehen toisella kädellä pitävän voileipäänsä toisella hoitelevan kuularuiskuaan. Tuota pikku tapausta katsellessani vasta oikein käsitan saksalaisen vastustamattomuuden. Järjestelmällinen järjestys, teräksiset hermot, sitkeys ja voitonvarmuus toiselta puolen, toiselta puolen suuri tehtäviin päättäväisesti ryhtyneeseen sivistyskansaansa kuuluvaisuuden leima- se näkyi saksalaisten kaikesta toimista.

Sellaisena on minulle jäänyt mieleen huhtikuun 12 päivä – Helsingin vapautuminen punaisten sortovallasta.”⁷⁰

Tekstistä päätellen Helenius-Seppälästä tuli alkuvuoden 1918 aikana suorastaan kiihkomielinen punaisten vastustaja, mikä osaltaan selittää sitä intoa, jolla hän myöhemmin kesällä kävi vaihtamaan mielestään liian myötämielisesti punaisiin suhtautunutta Kristillisen Työväen Liiton johtoa. Helenius-Seppälän mielipiteen muodostus vuoden 1918 tapahtumista ei jäänyt pysyväksi, sillä seuraavana keväänä, vuoden 1919 valtiopäivillä hän oli armahduslakien voimakas kannattaja ja kertoi kuinka hänellä oli aluksi kaunis käsitys Valkoisesta armeijasta, mutta myöhemmin hän on

⁶⁹ Karpio 1931, 379–386.

⁷⁰ Karpio 1931, 385, 386, *Tuleva Suomi* 2/1918 (Vapautuksen päivä pääkaupungissa), Kirjoituksen on allekirjoittanut Eero Vuohenkalma, mutta todennäköisesti se on salanimi, jonka takana lehden toimituksesta vastannut Karpio tietää olleen Helenius-Seppälän.

joutunut sen suhteen pettymään. Kevään ja ilmeisesti kesän 1918 hän kuitenkin vietti jonkinlaisessa sotahurmoksessa, jota Karpiokin ihmettelee, vaikka muutoin hän ei juuri kritisoi Helenius-Seppälää teoksessaan.⁷¹

Kristillisen Työväen Liiton piirissä esiintyi kevään 1918 aikana halukkuutta toimia rauhavälittäjänä taistelevien osapuolten välillä. Toisessa sodan aikana pitämässään kokouksessa liiton valtuuskunta käsitteli asiaa, mutta tuli tulokseen, että mahdollisuuksia rauhanneuvotteluille ei ollut, vaikka se piti itseään kyseiseen tehtävään soveltuvana. Kokous antoi asiasta lausunnon, jossa se kehotti kumpaakin osapuolta mitä pikimmin tulemaan järkiinsä ja ryhtymään neuvottelemaan rauhan aikaan saamiseksi. Sillä muutoin odotti maata, paitsi päivä päivältä pahenevat sodan tuhot, myös suoranainen nälänhätä.⁷²

Puolueettomana taistelevien osapuolien välillä luoviminen ei ollut kristillisen työväenliikkeen jäsenille helppoa. *Työkansassa* mainitaan yhteensä kolme kristillisen työväenliikkeen miestä, jotka menettivät henkensä vuoden 1918 epäselvissä oloissa.⁷³ Erityisesti Kaukaan Kristillisen Työväen Yhdistyksen kohdalla oli vuosi 1918 traaginen jota *Työkansassa* muisteltiin seuraavasti:

”Jumala ihmeellisesti auttoi meitä, vaikkakaan emme ilman uhria päässeet. Yhdistyksemme monivuotinen ja tunnokas puheenjohtaja Matti Luukkonen ammuttiin kuolettavasti 27 p. Huhtik. 1918. Viipurin vanhassa linnassa jonne hänet oli punakaartin toimesta viety. Samana päivänä hän kuoli läänin sairaalassa. Samoin vietiin Pietari Karjalainen rintamalle pakko-otolla ja hän jäi sille tielle. Tarkempia tietoja hänen kuolemasta ei ole. Kauan tulemme näitä kahta veljeämme muistamaan.”⁷⁴

Molemmat henkilöt löytyvät Sotasurmat tietokannasta. Luukkosen kohdalle on merkitty hänen olleen taisteleviin osapuoliin kuulumaton ja Karjalainen taas kaatui punaisten riveissä.⁷⁵ *Työkansassa* muisteltiin myös aatteenmiehenä kaatunutta P. Kotilaista

⁷¹ Karpio 1931, 386, 388.

⁷² Pöytäkirja SKTL:n valtuuskunnan kokouksesta 23.3.1918 SKTL:n arkisto. Helsinki.

⁷³ Työkansa 8.1.1918 (Mennyt vuosi työvainiollamme.), Työkansa 31.3.1919 (Kaukaan Kris. Työv. toimintakertomus vuodelta 1918).

⁷⁴ Työkansa 31.3.1919 (Kaukaan Kris. Työv. toimintakertomus vuodelta 1918).

⁷⁵ Sotasurmat tietokanta (<http://vesta.narc.fi/cgi-bin/db2www/sotasurmaetusivu/main>).

Virroilta Sotasurmat -tietokannan mukaan hän oli poliisikonstaapeli ja hänet murhattiin punaisten toimesta paikkakunnallaan.⁷⁶

Keväinen uutisointi kaukaalaisten kuolemista ei ollut *Työkansassa* yhtä hillittyä. Utinen alkoi: ”Punaisten uhreiksi joutuivat Lappeenrannan Kaukaan Kristillisen Työv. yhd. jäsenet Matti Luukkanen ja Pietari Karjalainen.” Kirjoituksessa kerrotaan kuinka heidät ynnä muita yhdistyksen jäseniä vietiin pakolla Saimaan kanavalle Kilpeen joen rintamalle, jossa Luukkanen ei millään ehdolla suostunut asetta kantamaan ja siksi hänet pakotettiin kuulasateeseen juoksuhautoja kaivamaan. Luukkanen kuitenkin yritti paeta, minkä vuoksi hänet vietiin punaisten toimesta Viipurin linnaan vangiksi.

”Täällä sattui Luukkanen sattumalta kulkemaan ohi erään ryssän ja naisen, jolloin ryssä, arvelen hänen häiritsevän heidän synnillistä rauhaansa, ampui Luukasta haavoittaen häntä pahasti. Ellei hän kuollut tästä haavasta, niin saattoi hänelle kuolema tulla siten, että kun punaisten sairaanhoitajat ottivat hänet haltuunsa villien ryssäin ahdistuessa mahdollisesti lopullisesti ottivat häneltä lopunkin elämän, kuten monelta muultakin haavoittuneelta.”

Tekstissä muistellaan Luukkasta ja kerrotaan hänen olleen yhdistyksessä sillä hetkellä kirjuri ja aiemmin toimineen mm. yhdistyksen puheenjohtajana, maakuntajärjestössä ja eduskuntavaaliehdokkaana. Kaikin puolin kunnollista miestä jäivät kaipaamaan niin työnantajat kuin työtoverit ja erityisesti leski suuren lapsikatraan kanssa. Myös Pietari Karjalaiselta jäi leski ja orpolapsi.⁷⁷ Uutisen retoriikasta voi nähdä kuinka syvästi tapaus kuohutti kirjoittajan mieltä ja kuinka hän pyrki demonisoimaan punaiset. Ainakin kirjoittajalle oli selvää, että kristillisen työväen vihollisia olivat punaiset, jotka olivat ajautuneet täydelliseen rappioon. Ottamatta kantaa uutisen tapahtumakuvauksen todenmukaisuuteen, on ilmeistä, että tällaiset tarinat kärjistikä liikkeen sisäistä konfliktia ja sitä kautta herättivät halukkuutta suorittaa puhdistuksia liikkeen keskuudessa.

Punakaartin pakko-otot aiheuttivat myös muualla vaikeuksia kristillisen työväenliikkeen jäsenille. Heidän puolueettomuutensa johti pidätyksiin, kun he eivät suostuneet

⁷⁶ Työkansa 8.1.1919 (Mennyt vuosi työvainiollamme.), Sotasurmat tietokanta(<http://vesta.narc.fi/cgi-bin/db2www/sotasurmaetusivu/main>). Käytetty: 20.10.2016.

⁷⁷ Työkansa 29.5.1918 (-Punaisten uhreiksi).

kantamaan asetta. Tamperelaisten kokemuksia muisteli Aali Äyräs seuraavana vuonna *Työkansassa*:

”Kristillinen työväki julisti itsensä irti tästä verileikistä. Sen jäsenet eivät monista pakotuksista huolimatta tarttuneet aseisiin. Niinpä useampia osastomme jäseniä kuljetettiin aseistetuin joukoin kodeistaan punakaartilaisten vangeiksi. Vaan aseita he eivät ottaneet. Näin saivat viettää monta vuorokautta vankeudessa, kunnes kaupunki valloitettiin ja he joutuivat vielä valkoistenkin vangeiksi. Monien kärsimysten kautta sieltä kuitenkin pois pääsivät. Kaikista on Herra meidät päästänyt, ettei ketään osaston jäsentä tässä surullisessa ihmisteurastuksessa henkeään menettänyt.”⁷⁸

Painetta oli muutoinkin kristillisen työväenliikkeen jäseniä kohtaan, sillä heitä painostettiin liittymään, paitsi punakaartiin myös muihin työväenjärjestöihin. Eritoten kristillisillä ammattiyhdistyksillä näytti olleen vaikeaa. Kokouksien pito ja mielipiteen julkituominen alkoivat käydä riskialttiiksi kevään edetessä. Tästä esimerkkinä oli mm. Eero Järvisen pidättäminen Kiskossa pitämänsä kokouksen jälkeen ja jo punaisten hallinnon alaisuudessa 15.3.1918 *Työkansassa* julkaistu teksti, jossa kysyttiin, miksi Helsingissä itämaisella tupakkatehtaalla estetään kristilliseen ammattijärjestöön kuuluvien työssäkäyntiä.⁷⁹

Valkoisen armeijan edetessä alkoivat kutsunnat eteläisessä Suomessa, joista myös *Työkansassa* ilmoitettiin. Kaikkia asekuntoisia miehiä joiden ikä oli 21 ja 39 vuoden välillä käskettiin saapumaan kutsuntoihin.⁸⁰ Kutsunnat ja armeijan palvelukseen astuminen aiheuttivat kristillisen työväen parissa todennäköisesti voimakkaita tunnontuskia, vaikka alkuperäislähteistä merkinnät niistä ovat vähäisiä. Ainoastaan Helsingin kristillisessä työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirjasta löytyy merkintä, että asiaa on pohdittu ja kutsuntoihin meneminen jää jokaisen jäsenen yksityisasiaksi.⁸¹ Myöhemmistä kirjoituksista kuitenkin käy ilmi, että kristillisen työväen jäsenet ottivat

⁷⁸ Työkansa 5.3.1919. A. Äyräs. (Vuosikertomus puuvillateollisuustyöväen ammattiosaston toiminnasta v. 1918.).

⁷⁹ Ajo 2003, 174, Työkansa 15.3.1918 (-Miksi boikoteerataan?) Työkansa 21.6.1918. (Kun Eero Vangittiin Kiskossa.), Työkansa 5.3.1919. A. Äyräs. (Vuosikertomus puuvillateollisuustyöväen ammattiosaston toiminnasta v. 1918.), Työkansa 8.1.1919 (Mennyt vuosi työvainiollamme.).

⁸⁰ Manninen 1992, 102, Työkansa 19.4.1918. (Asevelvollisuus maassamme.).

⁸¹ Pöytäkirja Helsingin Kristillisen työväenyhdistyksen johtokunnan kokouksesta 8.5.1918. SKTL:n arkisto. Helsinki.

niihin pakon edessä osaa ja heitä todennäköisesti myös sijoitettiin valkokoiseen armeijaan. Tätä ei missään lähteessä erikseen alleviivata, mutta muutamissa *Työkansan* teksteissä tarjotaan selitykseksi lehden epäsäännölliselle ilmestymiselle tai toiminnan lamaantumiselle juuri kutsuntoja.⁸² Myös kristillistä työväenliikettä puolustavassa kirjoituksessa J. V. Kekkonen käyttää yhtenä argumenttina jäsenten isänmaallisuudesta sitä, kuinka poikkeuksetta ovat he ottaneet osaa kutsuntoihin.⁸³ Kirjoittelusta huomaa, että kutsuntoihin osallistumisella ei ainakaan haluttu retostella, mutta niiden kritisointi lehden palstoilla tai kokousten pöytäkirjoissa saattoi olla jopa hengenvaarallista. Ottaen huomioon, että kuukautta aiemmin *Työkansassa* oli ollut vallankumousta kannattavia kirjoituksia joskin aseelliseen toimintaan silloin suhtauduttiin kriittisesti.

Pasifismi ei kelvannut perusteeksi aseistakieltäytymiselle, sillä asevelvollisuuslaki ei tuntenut mahdollisuutta kieltäytyä aseiden kantamisesta vakaumuksen nojalla. Kuitenkin vakaumuksellisiin aseista kieltäytyjiin suhtautuminen oli sangen kirjavaa ja paikoin heidät vapautettiin, mutta pääsääntöisesti heidän vakaumukseensa suhtauduttiin ankaran kielteisesti.⁸⁴ Todennäköisesti eteläisestä Suomesta palvelukseen määrättyjä kristillisen työväen jäseniä ei tässä vaiheessa laitettu ase kädessä rintamalle, vaan ilmeisesti he toimivat rintaman takaisissa tehtävissä. Valkoinen armeija oli kouluttanut taisteluissa käyttämänsä joukot jo aiemmin aseisiin astuneista suojeluskuntalaisista, värvätyistä ja asevelvollisista.⁸⁵

⁸² Työkansa 3.5.1918. (Työkansan lukijoille.) Työkansa 8.1.1919 (Mennyt vuosi työvainiollamme.).

⁸³ Työkansa 21.6.1918 J. V. K. (Kapinaliike ja krist. työväki.).

⁸⁴ Manninen 1992, 109.

⁸⁵ Hoppu 2009, 137.

4 SODAN SEURAUKSET KRISTILLISESSÄ TYÖVÄENLIIKKEESSÄ

4.1 Kristillinen työväenliike hakee suuntaa valkoisten voitettua

Työkansa oli Tampereen taistelujen takia noin kuukauden ilmestymättä. Ensimmäinen lehti taistelujen jälkeen julkaistiin huhtikuun 17. päivä. Tampere oli saanut valkoiset hallisijat ja se näkyi myös lehdessä. Ensi töikseen lehti kiitti Jumalaa valkoisista vapauttajista ja toimitus ilmoitti, että lehti oli pakotettu ilmestymään punaisten hallitsemassa kaupungissa. Toimitus selitteli ”kapinan aikaisia” kirjoituksiaan sillä, että lehteen oli kohdistettu ankara ennakkosensuuri ja siksi kirjoitukset saivat usein alun perin vieraan muodon.⁸⁶ Muutoinkin oli *Työkansan* tyyli täysin toinen ja toukokuun alussa lehti ilmoitti saaneensa toimittajien ja painon työläisten tilalle uusia, koska vanhat olivat astuneet ”maamme vapaustaisteluun”.⁸⁷ Alpo Lumme muisteli lehden vaiheita Kristillisen Työväen Liiton 50-vuotisjulkaisussa ja kertoi, kuinka Tampereen valtauksen jälkeen hänet ja vastaavatoimittaja Kalle Mäkelä kutsuttiin kaupungin komendantin puheille, jossa heidät määrättiin eroamaan lehden palveluksesta. Samalla lehden ilmestyminen kiellettiin siksi kunnes sillä on toimitus johon kaupungin komendantti voi luottaa. Lumpeen mukaan *Työkansa* haluttiin kumminkin saada ilmestymään ja siksi käännyttiin kristillisen työväenliikkeen kansaedustajaehdokkaana olleen rovasti Arvid Walleniuksen puoleen. Hän ei kuitenkaan tehtävää vastaanottanut ja siksi oli Lumpeen mukaan turvaututtava Antti Rentolaan, P. I. J. Kurviseen ja H. D. Pennaseen joidenka voimin lehti pääsi taas ilmestymään.⁸⁸ Heistä Rentola ja Kurvinen olivat evankelisen liikkeen pappeja, jotka toimivat Siunaukselan orpokoti yhdistyksessä,⁸⁹ kyseiset kirkon

⁸⁶ *Työkansa* 17.4.1918,(Toimituksen tiedonantoja.).

⁸⁷ *Työkansa* 3.5.1918, (Työkansan lukijoille.).

⁸⁸ Lumme 1956, 22,23.

⁸⁹ Arkkila 1975, 90-94. Rentolan ja Kurvisen osallistuivat jossain määrin kristillisen työväenliikkeen toimintaan vedestä 1913 alkaen. Ks. Koskenniemi 1984, 292.

miehet olivat lisäksi toistensa lankoja.⁹⁰ Vasta 25 vuotias Harald Daniel Pennanen taas toimi Rentolan sijaisena Kuhmoisten kappalaisena hänen ollessa eduskunnassa.⁹¹

Puheenjohtaja Kaarne ei suostunut tarkistamaan kantojaan muuttuneen tilanteen vaatimalla tavalla. Tästä johtuen hän pysyi poissa *Työkansan* palstoilta vaikka olikin liiton puheenjohtaja. Kaarneelle tarjoutui tilaisuus kantansa julki tuomiseen toisaalla, kun Turussa ilmestynyt kristillisyhteiskunnallinen sanomalehti *Herättäjä* hyökkäsi kristillistä työväenliikettä kohtaan heti ensimmäisessä sodan jälkeen ilmestyneessä lehdessä. Lehti oli ollut näet julkaisukiellossa koko punaisten vallassaoloajan, sillä se oli tunnettu konservatiivisesta ja vanhasuomalaiseen puolueeseen kallellaan olevasta linjastaan⁹².

Herättäjän kirjoituksessa lehden vastaava toimittaja pastori Pauli Salokas hyökkäsi kristillistä työväenliikettä kohtaan syyttäen sitä ja erityisesti Kaarnetta veljeilystä punaisten kanssa. Salokas kuvaa Kaarneen olleen ennen kansankirkon kannattaja, joka usein nousi kirkoissa myös saarnastuoliin, mutta nyt maallisen vallanhimon takia myyneen kristillisen vakaumuksensa. Hän jatkaa:

”Kun nyt n. s. kristillinen työväki katsoo ’varsin luonnollisesti’ asiaksi liittyä toiminnassansa tällaisiin kirkon vastaisiin jumalan pilkkaajiin, kun Antti Kaarne kirjoittaa, että heillä ja sosialisteilla on ’vastapuoli kummallakin sama’ ja kun krist. työväenpuolue päättää eroitta puolueesta jokaisen, joka taistelee hallituksen joukoissa näitä kapinallisia jumalankieltäjiä ja rosvoja vastaan, on se jo todellakin käsittämätöntä. Niinkö löyhässä on siellä kristillinen ja kirkollinen vakaumus, että se myydään aineellisten etujen tähden. Sellaiset ’kristilliset’ ovat pakanoitakin pahempia.”⁹³

Salokas jatkoi vielä vetoamalla muidenkin kristillisen työväenliikkeen jäsenten kirjoituksiin *Työkansassa* niistä hän päätteli, että liike oli läpeensä ”kapina liikkeen” takana.⁹⁴ Kaarne kirjoitti Salokkaan hyökkäykseen kovasanaisen vastineen. Tekstissä hän pysyi tiukasti paria kuukautta aiemmin *Työkansan* julkaisemassa kannassaan, että sodan

⁹⁰ Kulha 1975, 560, 561.

⁹¹ Suomen kirkon julkisia sanomia 1.11.1918 s. 18 (Virkamääräyksiä.). Vuonna 1893 Viipurissa syntyneen Harald Daniel Pennanen suoritti vuonna 1919 pappistutkinnon ja toimi vuodesta 1920 alkaen Oriveden kappalaisena ja oli 20-luvulla yksi näkyvimpänä *Työkansan* toimittajana. Ks. Melkas 1999, 103,104.

⁹² SHL, 2 s. 140-141. Kena 1979, 107.

⁹³ *Herättäjä* 26.4.1918 Pauli Salokas, (Surullinen ilmiö.).

⁹⁴ *Herättäjä* 26.4.1918 Pauli Salokas, (Surullinen ilmiö.).

suurimpana syyppäänä voi pitää yläluokkaa ja henkisesti rappeutunutta kirkkoa. Ajatustensa syntyhistoriaa hän kuvasi seuraavasti:

”Kirjoitukseni ei ole syntynyt tämän hetken tapahtumien vuoksi, vaan on se vuosien kuluessa kasvanut vakaumus, että onnettoman elämämme pää asiallinen syy on etupäässä aikamme rappeutuneessa kirkossa, josta valtavan suuri enemmistö on henkisesti kuolleita pappeja ja kirkon jäseniä, joille mammona on kaikki kaikessa.”[–] ”Mitä taas siihen tulee, että raamatun mukaan Babylon on kukistuva ja sen mukana virallinen kirkko, en sille mahda mitään.”⁹⁵

Kena tulkitsee Kaarneen tekstin todistavan, että Kaarneen käsityksen sodasta voi lukea kuuluvan luokkasotatraditioon. Tekstistä erityisen tekee sen ajankohta ja paikka, jossa se julkaistiin. Tekstin kirjoittamista voi pitää äärimmäisen rohkeana tekona tai jopa uhkarohkeana. Vuoden 1918 toukokuun alun tilanteessa Kaarne päätti lähettää vankkumattomasti valkoisen hallituksen takana olevaan konservatiivisen papiston käsissä olevaan lehteen tekstin, jossa hän luki sodan suurimmaksi syylliseksi papiston ja ennusti kirkon tuhoa. Vielä kun tiedetään, että *Herättäjän* taustalla olivat kirkon kaikkein vaikutusvaltaisimmat tahot, kuten arkkipiispa Gustaf Johansson. Nämä asiat huomioon ottaen on todennäköistä, että kirjoitus ei ainakaan parantanut kristillisen työväenliikkeen ja Kaarneen poliittista asemaa.⁹⁶

Kaarne jatkoi kirjoituksessaan vastaamalla Salokkaan syytöksiin. Hän mainitsi että *Työkansa* oli vaatinut saada ilmestyä, mutta toimi ankaran sensuurin alaisena ja mainitsi Kristillisen Työväen Liiton puolueettomuudesta. Yhteistyöstä punaisten kanssa hän mainitsi:

”Kirjoittaja on jättänyt varmaan epähuomiossa mainitsematta, että minä olen ehdottanut yhteistoimintaa sosialistien (ei punakaartilaisien) kanssa taloudellisissa asioissa, jota kannatan tänä hetkenä entistä suuremmalla syyllä sentähde, kun uskon sos. dem. puolueen puhdistuvan vieraista aineksistaan. Muutenkin tahtoisin olla mestarini tavalla publikaanien ja syntisten ystävä.”⁹⁷

Kaarne mainitsi ensi kerran sisällissodan jälkeisellä ajalla puolueiden välisen yhteistyön sosiaalidemokraattien kanssa, josta tuli myöhemmin keskeinen kiistakysymys kristillisen

⁹⁵ Herättäjä 10.5.1918 Antti Kaarne (Vähän selitykseksi.).

⁹⁶ SHL, 2 s. 140-141. Kena 1979, 86, 107.

⁹⁷ Herättäjä 10.5.1918 Antti Kaarne (Vähän selitykseksi.).

työväenliikkeen sisällä, mutta siinä vaiheessa Kaarne oli jo ajautunut liikkeen ulkopuolelle.

Sotatoimien jälkeisellä ajalla Kristillisen Työväen Liiton valtuuskunta osoitti ensimmäisiä elonmerkkejä, kun se piti toukokuun 25. päivä yhdessä Turun eteläisen maakuntajärjestötoimikunnan ja Turun kristillisen työväenyhdistyksen johtokunnan kanssa yhteisen kokouksen. Kokouksessa se päätti liiton edustajakokouksen pikaisesta järjestämisestä ja lisäksi päätettiin lähettää anomus maan hallitukselle kristillisen työväenliikkeen nimissä, koskien punavankien kohtelun parantamista ja uusien vaalien järjestämistä. Työkansassa olevan kokouksen päätöksiä selostavan pienen tekstin mukaan anomus haluttiin tehdä, koska ”kristillisellä työväellä ei eduskunnassa ole omaa edustajaa, joten se ei voi siellä saada ajatuksiaan julki tuoduksi, päätti kokous sanomalehtien avulla käsityksensä julkilausua.” Toisin sanoen tekstissä Turussa toimiva liikkeen johto suorasanaisesti irtisanoutuu Antti Rentolasta, joka aiemmin oli esiintynyt myös Kristillisen Työväen Liiton kansanedustajana eduskunnassa ja esitti suurta roolia kuukautta myöhemmin pidettävässä liiton edustajakokouksessa.⁹⁸

Toukokuun 29. päivä *Työkansassa* julkaistiin valtuuskunnan kutsu Lahdessa 22.–24. kesäkuuta pidettävään edustajakokoukseen. Ilmoituksen mukaan kokouksessa tulisi käsitellä ohjelmaa, menettelytapoja sekä luoda uutta innostusta aatteen hyväksi.⁹⁹ Samassa lehdessä oli tohtori Matti Helenius-Seppälän, lehtori K. V. Hurmerinnan, pastori V. A. Heikinheimon, pastori ja kansaedustaja Antti Rentolan, toimittaja Vihtori Karpion ja lääninrovasti Uno Wegeliuksen allekirjoittama kirjoitus, jossa hyökättiin liikkeen johtoa ja *Työkansaa* kohtaan ja se oli otsikoitu ”Työkansan ilmestyminen kapinan aikana”. Kirjoittajien mielestä ”punaisten kapina” ei ollut taistelua työväenaatteen puolesta, vaan se oli pahinta laatua oleva anarkistinen liike, jossa kristinuskon vastustaminen, valhe, murha, rosvous ja siveettömyys esiintyivät kaikessa kamaluudessaan. Kirjoittajat kritisoivat myös puolueen johdon kieltoa liittyä valkokaartiin, vaikka heidän mielestään oli välttämätöntä nousta lainrikkokkia vastaan.

⁹⁸ Työkansa 31.5.1918, (–S. Kristillisen Työv. Liiton Valtuuskunnan).

⁹⁹ Työkansa 29.5.1918, (Kutsumus edustajakokoukseen.). Jäsen yhdistykset lähettivät edustajakokoukseen edustajiaan yhden jokaiselta alkavalta 25 jäsenluvulta. Edustajakokous järjestettiin joka vuosi ja se toimi puolueen ylimpänä päättävänä elimenä. ks. esim. Voionmaa, Väinö (1922) Suomen puolueet. s.229.

Edellä mainituin perustein kirjoittajat vaativatkin Kristillisen Työväen Liito johdon uusimista ja *Työkansan* toimittajien erottamista, myös *Työkansan* nimeä ehdotettiin vaihdettavaksi. Lopuksi he vielä kertoivat Kristillisille Työväen Liitolle lahjoitetuista varoista, jotka olivat heidän hallussaan ja joita he eivät aikoneet luovuttaa ennen kuin liikkeen johto oli vaihdettu.¹⁰⁰ Palmu pitää edellä mainittua hyökkäyksenä nimenomaan liikkeen puheenjohtajaa Antti Kaarnetta kohtaan.¹⁰¹ Hyökkäyksen motiivi kumpusi todennäköisesti arvoista ja asenteista, sillä tekstin allekirjoittajat olivat aidosti tyrmistyneitä punaisten toimista ja käsitykset tapahtuneesta ja sen syistä ja seurauksista olivat Kaarneen kanssa hyvin erilaiset. Kirjoitus toi esiin puolueen sisälle syntyneen erimielisyyden, jonka voi konfliktiteorioiden valossa nähdä asiakonfliktina tai tätäkin suurempana ideologisenä konfliktina¹⁰². Myöhempien tapahtumien valossa kirjoituksen voi nähdä olevan myös henkilökonflikti, sillä kun sisällissodan tapahtumista valitsi liikkeessä jonkinlainen yhteisymmärrys henkilökohtaiset ristiriidat näyttävät tulevan Kaarneen ja erityisesti Helenius-Seppälän välisen konfliktin keskiöön.

Kirjoittajien poliittisesta kannasta saa käsityksen vuoden 1920 Aikalaiskirjasta, jossa kaikista – lukuun ottamatta vuonna 1919 edesmennyttä Rentolaa – on pienoismatrikkelit. Kirjan esipuheen mukaan sen matrikkeleiden tiedot on kerätty kiertokirjeitse asianomaisilta itseltään. Matrikkeleista selviää, että Hurmerinta määrittelee poliittiseksi kannakseen kokoomuspuolueen. Heikinheimo jättää puoluekantansa kokonaan määrittelemättä, Wegelius sanoo olevansa puolueeton, kun taas Helenius-Seppälä ja Karpio tunnustavat poliittiseksi kannakseen Kristillisen Työväen Liiton.¹⁰³ Karpio poliittisesta suuntautumisesta tai ainakin sisällissodan voittaneiden häntä kohtaan tuntemasta luottamuksesta kertoo myös se, että hän joutui myöhemmin kesällä Valtiorikostuomioistuimen maallikkojäseneksi tuomitsemaan punavankeja.¹⁰⁴ Rentolan poliittista kantaa taas voi pitää ensisijaisesti maalaisliitollaisena, kuten jo aiemmin mainitsin. Yhdistävänä tekijänä kirjoittajilla on ennen kaikkea heidän korkea yhteiskunnallinen asemansa muihin kristillisen työväenliikkeen piirissä toimineisiin

¹⁰⁰ Työkansa 29.5.1918 (Työkansan ilmestyminen kapinan aikana.).

¹⁰¹ Palmu 1974, 144,145.

¹⁰² Jansson 1985, 222.

¹⁰³ Aikalaiskirja 1920, 144,149,215,171,496.

¹⁰⁴ KA Sigrid Sireniuksen kokoelma. Kristillis-yhteiskunnallinen työkeskusliitto E1. Kirje Kariolta Sireniukselle 6.7.1918.

nähdän. Kuudesta allekirjoittajasta neljällä oli teologinen koulutus, Helenius-Seppälä taas oli valtiotieteen tohtori ja korkeassa asemassa Suomen raittiusliikkeen johdossa. Vihtori Karpio oli samoin maan vaikutusvaltaisimpia raittiusmiehiä ja vastasi raittiusväen lehden *Kylväjän* toimituksesta. Kaikilla oli kuitenkin kiinteä yhteys puolueeseen, sillä he olivat olleen edellisissä vuoden 1917 eduskuntavaaleissa Kristillisen Työväen Liiton ehdokkaina.

Heti edellä mainitun kirjoituksen perässä oli *Työkansan* hallinnon puheenjohtajan K. J. Niemisen vastine otsikolla ”*Muutama sananen edellä mainitun johdosta.*” Vastineessaan Nieminen kertoo, että lehti on antanut selityksen ilmestymisestään jo huhtikuun 17. päivän lehdessä. Hän toistaa, että lehti pakotettiin ilmestymään ja että lehti oli ankaran ennakkosensuurin alainen. Valkokaartiin liittymisen kieltämistä hän perustelee sillä, että lehdessä ei varsinaisesti haluttu kapinan aikaan kieltää valkokaartiin liittymistä, vaan ainoastaan punaisiin. Vallinneissa olosuhteissa oli vain mainittava, ettei mihinkään aseelliseen järjestöön saanut liittyä. Niemisen mukaan, mitä toimittajakuntaan tulee, on siinä jo aikaa sitten tehty muutoksia. Toimittajista kuitenkin löytyy edelleen yksi jo ”kapinan aikana” toimittajana ollut, joka on allekirjoittanut syytöskirjelmän.¹⁰⁵

Hyökkäyskirjoitusta käsiteltiin *Työkansassa* 5.6.1918 julkaistussa Tampereen kristillisen työväen yhdistyksen johtokunnan ja Turun yhdistyksen allekirjoittamassa tekstissä. Kirjoituksessa osoitettiin selkeää lojaalisuutta liikkeen johdolle ja kiitettiin *Työkansaa* ilmestymisestään. Kirjoituksessa sanotaan jokaisen kunnan kristityn työläisen – mitä syytöskirjoituksen kirjoittajat eivät olleet – olevan iloinen *Työkansan* ilmestymisestä ja kiittävän myös johtoaan, joka ei hylännyt heitä kapinan aikana toisin kuin palkkapaimenet tekivät – joita taas monet syytöskirjelmän allekirjoittajista olivat. Lisäksi he mainitsevat, että eivät ryhdy syytöskirjoituksen kirjoittajien kanssa riitelemään heidän keräämistään rahoista, vaan neuvoivat näitä palauttamaan rahat lahjoittajille.¹⁰⁶

Kesäkuun 6. päivänä pidetyssä Tampereen kristillisen työväen yhdistyksen yleisessä kokouksessa valittiin yhdistyksen edustajat liiton edustajakokoukseen. *Työkansan* lyhyt kirjoitus kuvaa kokousta seuraavasti. ”Kokouksessa keskusteltiin edustajakokouksessa

¹⁰⁵ Työkansa 29.5.1918 (Muutama sananen edellä olevan johdosta).

¹⁰⁶ Työkansa 5.6.1918 (Työkansan ilmestyminen kapinan aikana).

esille tulevista asioista, keskusteluissa olikin erittäin innostava lämmin tunne työväen asialle jota jokainen läsnä ollut oli valmis uhrautuvalla rakkaudella eteenpäin viemään. Taantumukselle annetaan lähtöpassin krist. työväen joukosta. Keskustelun tulokset annettiin evääksi edustajakokousta varten.”¹⁰⁷ Mielenkiintoinen kysymys on, mitä tamperelaiset tarkoittavat taantumuksella, jolle he aikovat antaa lähtöpassin kristillisen työväenpiiristä. On vaikea kuvitella, että taantumuksella tarkoitetaan liiton puheenjohtajaa Antti Kaarnetta, sillä yleensä häntä syytetään liian radikaalista politiikasta. Enemminkin taantumuksella voisi kuvitella tarkoittavan syytöskirjoituksen kirjoittajia.

Lahden puoluekokouksessa tamperelaiset asettuivat liikkeen toimivaa johtoa vastaan ja kiistakirjoittajien puolelle. Näkemykseni on, että tamperelaiset siirtyivät kiistakirjoituksen kirjoittajien puolelle, koska heille tarjottiin liiton johtajuutta, kun se sitä ennen oli ollut Turussa. Tätä tulkintaa tukee *Työkansassa* kesäkuun 19. päivä julkaistu Porin kristillisen työväenyhdistyksen puheenjohtajan Oskari Toivolan kirjoitus: *Muutamia näkökulmia kristillisen työväen tulevaisen toiminnan suunnittelussa*, jossa hän kuvaa liiton tulevaisuutta seuraavasti:

”Koska johtoa vaaditaan muutettavaksi niin ehdottaisin, että Liiton johto muutettaisiin Tampereelle nim. Liiton valtuuskunta ja Liitolle uusi puheenjohtaja. Valtuuskunnan jäsenet voitaisiin valita niin, että ne olisivat tilaisuudessa aina saapumaan valtuuskunnan kokouksiin. Tampere on tavallaan keskipiste nykyään, liikkeellemme, joka tästä lähtien tulee kysymään enempitoimintaa, kun krist. t. liike on ainoa työväen liike koko maassa. Parhaiten onnistuu tässäkin vaikeassa asiassa, jos rauhan ja rakkauden hengessä toimitaan liikkeemme hyväksi. ’Työkansan’ ilmestyminen kapinan aikana on arvatenkin johtanut asiat otettavaksi esille Liiton edustajakokouksessa joka t. k. 22–24 p:nä pidetään Lahden kaupungissa. Turun krist. t. y:n kokouksen päätöstä vastaan on allekirjoittaneen pantava vakava vastalause, koska siinä on menty pois kristillisyyden jalosta periaatteesta: käskemällä antaa rahat takaisin lahjoittajille. Onko tässä enää kristillisyyden kysymyksessä? Ei, vaan korskea uhmamieli. Jos näin meneteltäisiin kaikessa, niin olisimme itse omaa kallista asiaamme tappamassa. Toivoni olisi että mentäisiin eteenpäin, eikä taaksepäin. Vastoinkäymisetkin tulevat Herralta ja ne on kärsivällisesti kannettava nöyryydessä.”¹⁰⁸

¹⁰⁷ Työkansa 10.6.1918 (Tampereen krist. työv. yhd. yleisessä kokouksessa t. k. 6; p:n).

¹⁰⁸ Työkansa 19.6.1918 O.T. (Muutamia näkökulmia kristillisen työväen tulevaisen toiminnan suunnittelussa.).

Toivola kritisoi kirjoituksessaan ainoastaan Turun kristillisen työväenyhdistyksen lausuntoa rahojen palauttamisesta vaikka lausunnon oli allekirjoittanut myös Tampereen kristillisen työväenyhdistyksen johtokunta. Ei siis muisteta, että myös tamperelaiset olivat allekirjoittamassa samaa lausuntoa turkulaisten kanssa. Saman päivän lehdestä voi havaita, että Toivolan sanoman perille menoa ei jätetty vain lehtijutun varaan vaan hän oli saapunut Tampereelle myös puhujaksi samana iltana pidettävään kokoukseen.¹⁰⁹ Tapahtuneesta kannanmuutoksesta kertoo Tampereen kristillisen työväenyhdistyksen johtokunnan kokouksen pöytäkirja kesäkuun 3. päivältä, joka on todennäköisesti ”kirjoitettu puhtaaksi” vasta kun kanta on muuttunut, sillä sen seitsemäs kohta kuuluu seuraavasti:

”Tampereen Kristillisen Työväen yhdistyksen johtokunta yhtyy Turun Kr. T. Y:n Kirjelmään joka on kokonaisuudessaan seuraava:

Jo useita vuosia on Kristillinen Työkansa pitänyt aivan erityisenä luottamusmiehenään valtiotieteentohtori, Matti Helenius-Seppälää, varsinkin valtiollisissa ja kriittisimmissä yhteiskunta kysymyksissä on hän aina ohjannut Kristillistä työkansaa ja hänellä, suurempaa valistusta omaavana ja pääkaupungissamme asuvana, josta hyvät sekä huonot virtaukset ovat alkunsa saaneet, onkin ollut mahdollisuudet saada tiedot Kristillistä Työväkeäkin varten, paljon aikaisemmin kun me täällä maaseudulla asuvat. Siksi onkin hän aina tärkeimpien asioiden edellä auliisti lähettänyt tiedot, monet sellaisetkin, joista emme täällä vielä osanneet aavistaakaan. Viime aikoina on ollut hänen apulaisenaan Kristillisen Työkansan luottamusmiehenä pastori A. Rentola hänkin Maalaisliiton ja Kristillisen Työkansan edustajana eduskunnassa, Helsingissä asuvana on varsin usein antanut Kristillisen Työkansan luottamusmiehenä neuvoja ja ohjauksia, vielä erityistä huolta kantanut Työkansa lehden ilmestymisestä ja sen toimituksesta ollen varsinaisena kirjeen vaihtajana eduskunnassa. Ompa useita kertoja nämä molemmat luottamusmiehet yhdessä tulleet Tampereelle antamaan neuvoja Työkansan ilmestymisestä ja toimituksesta viimeksi eduskuntavaalien jälkeen ja vaalien edellä useampia kertoja.”¹¹⁰

Pöytäkirjan merkinnällä ei todennäköisesti ole mitään tekimistä sen kirjelmän kanssa, joka Turun kristilliseltä työväenyhdistykseltä tuli ja päättyi kesäkuun viidennen päivän *Työkansaan* myös Tampereen kristillisen työväenyhdistyksen johtokunnan allekirjoittamana. Pöytäkirja merkintä on osuva esimerkki kristillisen työväenliikkeen

¹⁰⁹ Työkansa 19.6.1918 (-Tänään puhuu Tamp. Yhdistyksessä Opettaja Kekkonen. Samassa tilaisuudessa puhuu myös O. Toivonen).

¹¹⁰ TyA. Pöytäkirja Tampereen Kristillisen Työväenyhdistyksen johtokunnan kokouksesta 3.6.1918.

pöytäkirjojen lähdearvosta sisällissodan jälkeisiltä epävakailta vuosilta. Ilmeisesti pöytäkirjoja ei kirjoitettu välittömästi kokousten jälkeen puhtaaksi, vaan usein säilytettävät versiot kirjoitettiin ylös vasta kun asiat olivat jo muuttuneet, tällöin ne kirjoitettiin ylös toisessa muodossa tai jätettiin kokonaan kirjoittamatta. Tässä suhteessa on *Työkansa* huomattavasti todistusvoimaisempi lähde, sillä lehden sivuille päätyneitä kirjoituksia on ollut mahdoton jälkeinpäin muokata. Kuitenkin jälkeen jäänyt pöytäkirjamerkintä kertoo osaltaan siitä, että siinä mainitut Matti Helenius-Seppälällä ja Antti Rentola olivat avainasemassa muuttamassa tamperelaisten kantaa Kaarneen syrjäyttämistä kannattavaksi, vaikka sitä ei suoraan sanotakaan.

Kesäkuun 21. päivän *Työkansan* pääkirjoitus todistaa myös tamperelaisten muuttuneen kannan, eli Toivolan julkilausuma ehdotus oli mennyt perille. Pääkirjoituksessa kirjoitetaan johtajan vaihdoksesta seuraavasti:

”Kristillisen työväen on myös suunnattava ja järjestettävä omaa työtänsä. Mielestämme on tärkeää, että liiton johtoa uusitaan ja valitaan toinen puheenjohtaja. Näillä uudistuksilla emme tarkoita sitä, että n. k. porvarilliset mielipiteet saisivat keskuudessamme enemmän valtaa, – meidän on yhä tinkimättömminkin puolustettava työväen oikeutettuja vaatimuksia, – mutta uudistuksia on tehtävä sitä varten, että menettelytapamme tulisivat harkitummiksi ja johdonmukaisemmiksi. Liittöhallinnon nykyinen puheenjohtaja on kiistämättä esiintynyt räikeästi ja hajoittavasti ja siten vaikuttanut krist. työväen asemaan. Toisaalta on kyllä annettava hänelle tunnustus siitä uskollisuudesta, jolla hän on työtämme koettanut tehdä jo kymmenisen vuotta.”¹¹¹

Huomion arvoista kirjoituksessa on maininta että ”n.k. porvarilliset mielipiteet” eivät saisi saada lisää valtaa. Tällä todennäköisesti viitataan kiistakirjoituksen kirjoittajiin. Kuitenkin kirjoituksessa pidetään selvänä asiana, että Kaarne tulee syrjäyttää puheenjohtajan paikalta – tämä oli toimintaohje seuraavana päivänä alkavalle edustajakokoukselle. Räikeällä ja hajoittavalla esiintymisellä todennäköisesti viitattiin Kaarneen talven ja kevään aikaisiin kirjoituksiin *Työkansaan*, jotka olivat muuttuneessa tilanteessa kääntyneet kristilliselle työväenliikkeelle epäedulliseksi. Näiden lisäksi Kaarne uudisti *Herättäjässä* syytöksensä yläluokalle ja kirkolle sodan suurimpina syyllisinä lisäten tähän vielä ennustuksen kirkon vääjäämättömästä tuhoutumisesta. Ne oli

¹¹¹ Työkansa 21.6.1918 pääkirjoitus (Lahden edustajakokous.)

kirjoitettu tilanteessa, jossa sisältöä oli mahdoton perustella kansanvaltuuskunnan määrittelemällä pakolla.

Kokonaisuutena kristillisen työväenliikkeen äänenkannattaja *Työkansa* otti kevään ja kesän aikana etäisyyttä puheenjohtaja Kaarneeseen, sillä 17. päivä huhtikuuta uudelleen alkaneen ilmestymisen jälkeen ei sen palstoilta löydy kirjoituksia, joissa olisi hänen allekirjoituksensa. Tätä voi selittää se, että lehti joutui myös valkoisten sensuurin alle.¹¹²

4.2 Lahden edustajakokous 1918

Vuosi 1918 oli Suomessa suurten muutosten ja epävarmuuden aikaa. Vaikeat ajat tekivät myös Kristillisen Työväen Liiton Lahdessa 22. – 24. kesäkuuta pitämästä edustajakokouksesta hyvin poikkeuksellisen. Kokous muodostui Kristillisen Työväen Liiton historiassa käännekohdaksi, jossa liikkeen pitkäaikainen keulahahmo Antti Kaarne syrjäytettiin. Kokouksen kulku ja siellä sovelletut menettelytavat aiheuttivat kauaskantoisia erimielisyyksiä liikkeen sisälle ja sen kulkuun palattiin vielä vuosien päästä.

Ennen edustajakokousta pidettiin liittohallinnon kokous, jonka menettely oli seuraavan vuoden aikana jatkuvan erimielisyyden aihe Kristillisessä Työväen Liitossa.¹¹³ Kokouksen pöytäkirjoista käy ilmi, että jo hallinnon kokouksessa päätettiin ne kysymykset, jotka esitettäisiin käsiteltäviksi varsinaisessa edustajakokouksessa. Kokouksessa olivat läsnä myös Antti Rentola ja Matti Helenius-Seppälä. Palmu kyseenalaistaa pro gradu- työssään, oliko heillä kokouksessa läsnäolo-oikeus, sillä he eivät olleet liittohallinnon varsinaisia jäseniä. Palmun mukaan hallinnon kokouksessa päätettiin osin sääntöjen vastaisesti ja puheenjohtaja Antti Kaarneen kannasta välittämättä, että varsinaisessa edustajakokouksessa ei käsiteltäisi seuraavia kysymyksiä: suhtautuminen rauhanaatteeseen, Suomen hallitukselle suunnattua kysymystä punakaartilaiden kohtalosta vankileirillä ja kysymystä kokoontumis- ja painovapaudesta.

¹¹² Työkansa 8.1.1919 (Mennyt vuosi työvainiollamme.)

¹¹³ Pöytäkirjat Kristillisen Työväen Liiton hallinnon kokouksista 12.1.1919, 22.3.1919, 23.6.1919, 30.12.1919. SKTL:n arkisto.

Pöytäkirjan mukaan kokoukseen osallistui yhteensä 16 henkilöä, joista Antti Kaarne, E. H. Nurmi ja Oskar Aarnio merkkauttivat vastalauseen menettelyn suhteen. Kuitenkin kokouksessa oli läsnä henkilöitä jotka aiemmin ja myöhemmin esittivät hyvin radikaaleja ja vasemmistolaisia mielipiteitä, mutta jokin poliittinen ”pakko” sai heidät tässä vaiheessa vaikenemaan.¹¹⁴

Todennäköisesti julkisenvallan tai Suojeluskuntien taholta asetettiin kokoukselle reunaehdot, joissa estettiin liian radikaalien mielipiteiden esittäminen. Toukokuun lopulla maahan oli annettu väliaikaisia asetuksia, joilla rajoitettiin liikkumista, kokoontumisvapautta ja ilmaisuvapautta. Nämä asetukset lisäsivät sisällissodasta toipuvassa maassa juridisesti poliisin, armeijan ja suojeluskuntien valtaa ja antoivat niille myös oikeuden suorittaa poliittista valvontaa.¹¹⁵ Kristillisen Työväen Liiton valtuuskunta oli Kaarneen johdolla pitänyt kokouksen toukokuun 25. päivä, jossa se oli lähettänyt maan hallitukselle anomuksen koskien punavankien olojen pikaista parantamista ja pienempiin tekoihin syyllistyneiden välitöntä armahtamista. Lisäksi oli toivottu uusien vaalien nopeaa järjestämistä.¹¹⁶ Todennäköisesti hallitukselle lähetetyllä anomuksella oli hyvin vähäiset vaikutukset sen käsittelemien aiheiden kohdalla, mutta on todennäköistä, että kristillisen työväenliikkeen kohdalla se johti valtiovallan taholta kasvaneeseen tarkkailuun ja kontrolliin.

Myös taloudellisilla asioilla saattoi olla vaikutusta kokouksen maltilliseen linjaan ja arkaluonteisten aiheiden poisjättämiseen. Liikkeen johtoa vastaan hyökänneet henkilöthän olivat vihjanneet hallussaan olevista rahoista, jotka he luovuttavat kristilliselle työväenliikkeelle vain, jos sen johto vaihdetaan. Kuitenkaan he eivät kerro, mistä rahat ovat kotoisin ja kuinka suurista summista on kysymys.¹¹⁷ Liikkeen toiminnassa on havaittavissa vuoden 1918 aikana selkeää vaurastumista, käytännössä liiton käyttämät varat vaikuttavat moninkertaistuvan¹¹⁸. Jo ennen edustajakokousta

¹¹⁴ Palmu 1974, 147, Pöytäkirja Kristillisen Työväen Liiton hallinnon kokouksesta 22.6.1918. SKTL:n arkisto.

¹¹⁵ Tikka 2008, 189-192.

¹¹⁶ Työkansa 31.5.1918, (-S. Kristillisen Työv. Liiton Valtuuskunnan)

¹¹⁷ Työkansa 29.5.1918 (Työkansan ilmestyminen kapinan aikana.)

¹¹⁸ Palmu 1974, 150,151.

Työkansa kertoi erittäin hyvästä tilinpäätöksestään. Vaikka siitä ei voi vetää suoria johtopäätöksiä lehden sen hetkisestä rahatilanteesta, *Työkansan* taloudellinen asema kesällä 1918 vaikutti harvinaisen hyvältä¹¹⁹. Edustajakokouksen jälkeisestä ensimmäisestä liiton valtuuskunnan kokouksen pöytäkirjasta käy ilmi, että liitto pystyi maksamaan vasta valitulle sihteerilleen Juho V. Kekkoselle 500 markan kuukausipalkkaa ja 10 markkaa matkustuspäiviltä matkakulujen lisäksi, kokouksessa myös päätettiin tiedustella minkä verran liitto on Kaarneelle velkaa. Seuraavassa kokouksessaan syyskuussa liiton valtuuskunta päätti jakaa maakuntajärjestöille 4000 markka matkapuhujien palkkaamiseksi, vaikka tätä ennen rahavirrat olivat kulkeneet maakuntajärjestöistä Liitolle. Joulukuussa johtokunta päätti maksaa välittömästi liiton velat Kaarneelle 1225,15 markkaa ja samalla myöntää liiton toimiston perustamiseen 1500 markkaa. Pöytäkirjoista ei ole löydettävistä tietoa mistä nuo rahat olivat peräisin lukuun ottamatta yhtä mainintaa, jossa kiitetään Heikinheimoa lähes 2000 markan keräämisestä liitolle.¹²⁰

Rahan on täytynyt tulla liitolle jonkinlaisten lahjoitusten kautta. Sodasta toipuvassa maassa on vaikea kuvitella, että kyseisiä summia olisi saatu kerätyksi tavalliselta jäsenistöltä. Kesän 1918 tilanteessa, jolloin sosiaalidemokraattinen työväenliike oli vielä sisällissodan seurauksena henkitoreissaan, joidenkin mielessä saattoi olla halukkuutta tukea kristillistä työväenliikettä taloudellisesti, jotta työväenliikkeen uudelleenorganisointuminen ainakin jossain määrin tapahtuisi tämän kautta. Ehkä nämä henkilöt olivat yhteydessä liiton johtoa vastaan hyökänneisiin eli Kaarnetta huomattavasti porvarillisemmin ajatteleviin henkilöihin. Toisaalta hyökkäyskirjoituksen allekirjoittaneiden taloudelliset voimavarat saattoivat olla huomattavan suuret. Esimerkiksi pastori Antti Rentola leimataan seuraavana keväänä kirkkoa voimakkaasti puolustaneessa *Herättäjä* lehden tekstissä yhdeksi kirkon rikkaimmista miehistä ja oikeaksi ”suurkapitalistiksi”, kun Rentola oli palavasanaisesti hyökännyt *Työkansan* palstoilla kirkossa valitsevaa ”mammonanpalvelusta” vastaan¹²¹. *Herättäjän* vihjailu

¹¹⁹ *Työkansa* 17.6.1918 (Osuuskunta Kristillisen Työkansan r. l. vuosikokous).

¹²⁰ Pöytäkirjat Kristillisen Työväen Liiton valtuuskunnan kokouksista 3.7.1918, 8.9.1918, 18.12.1918, 12.1.1919. SKTL:n arkisto.

¹²¹ *Herättäjä* 21.2.1919 Habatuk, (Kun huone riitaantuu itseään vastaan eli pastori Rentola kirkkoansa jättämässä.).

Rentolan huomattavasta varallisuudesta piti paikkansa, sillä hän oli mennyt naimisiin varakkaasta suvusta tulevan Suoma Konkolan kanssa ja oli varmasti perinyt huomattavia omaisuuksia patruuna Severus Konkola vanhemmalta ja nuoremmalta. Rentoloiden saaman perinnön mittakaavasta antaa viiteitä Antti Rentolan lankomiehen Rudolf Waldenin elämäkerta, jossa kerrotaan vuonna 1915 suoritetussa perinnönjaossa Waldenien saaneen Sysmässä sijaitsevan Rapalan kartanon, johon kuului tuolloin 2 430 hehtaaria maata¹²². Toisaalta Rentoloiden alttiudesta tehdä lahjoituksia kertoi se, että vuonna 1918 he lahjoittivat Jämsän kansaopistolle omistamansa palstatilan Jämsän keskustan välittömästä läheisyydestä.¹²³ Lahjoitusalttiudesta kertoo, myös J. V. Kekkonen haikailut toteuttaa Kristillisen Työväen Nuorisoliiton oman talon hankinta juuri Suoma Rentolalta saatavilla lahjoitusrahoilla syksyllä 1920, jolloin Antti Rentola oli jo edesmennyt¹²⁴. Kekkonen nousi kesällä 1918 Kristillisen Työväen Liiton sihteeriksi, joten hänellä oli käsitys mistä rahaa kristillisen työväen piirissä oli mahdollista saada. Rahojen mahdollinen lähde voi olla myös Kristillisen Työväen Liiton rahastonhoitajaksi Lahden edustajakokouksen jälkeen noussut orpokodin johtajatar Ilma Kurvinen, joka oli Suoma Rentolan ja Anni Waldenin tavoin Severus Konkola nuoremman tytär. Kurvinen oli myös P. J. I. Kurvisen vaimo, joka Alpo Lumpeen mukaan oli yksi evankelisista pastoreista, joidenka toimitettavaksi *Työkansa* lehden Tampereen komendantti uskalsi huhtikuussa 1918 antaa.¹²⁵

Itse edustajakokouksesta ei ole säilynyt pöytäkirjoja, joten *Työkansan* reportaasit ovat ainoita lähteitä tapahtuneesta. Raportti edustajakokouksesta on jaettu kolmeen eri lehteen. Ensimmäinen raportti alkaa lihavoidulla tekstillä: ”Kristillinen työväki tuomitsee jyrkästi punaisen kapinan. Asettuu yksimielisesti kannattamaan tasavaltaa ja vastustaa taantumuksellisia pyrkimyksiä. Liiton johto uusitaan.”¹²⁶ Tämä kuvastaa hyvin

¹²² Juva 1957, 72,73,582,582.

¹²³ Eduskunta. Kansanedustajat 1907- Antti Rentolan eduskuntamatrikkeli. Kulha 1975, 321, 554-561.

¹²⁴ Yksityiskokoelma. J. V. Kekkonen kirje tulevalle vaimolleen Eeva Alaselle 7.10.1920. Myös Alpo Lumme kertoo Kristillisen Työväen Nuorisoliiton lehdessä *Nuoressa Kansassa*, Antti Rentolan muistikirjoituksessa hänen avustaneen kristillistä työväenliikettä varoillaan. Ks. Nuori kansa 1.9.1919 s. 14,15 A. L:e (Antti Rentola).

¹²⁵ Pöytäkirja Kristillisen työväen liiton valtuuskunnan kokouksesta 3. heinäkuuta 1918. SKTL:n Arkisto. Lumme 1956, 22,23. Kurviset lahjoittivat varallisuuttaan avokätisesti johtamalleen Siunaukselan orpokotiyhdistykselle kuten teki myös Rentola. Ks. Arkkila 90-92.

¹²⁶ *Työkansa* 26.6.1918, (Krist. työväen Edustajakokous Lahdessa kesäk. 22-24 pp. 1918.).

Kristillisen Työväen Liiton henkeä. Edustajakokouksessa kävi niin kuin alkutekstissä sanottiin; liiton johto vaihdettiin. *Työkansan* kuvaus asiasta huokuu halua vaieta vallanvaihdosta ja selittää se parhain päin. ”Kokouksen tärkeimpiä tehtäviä oli liittohallinnon puheenjohtajan vaali. Oltiin hetki hiljaa. Tarvainen sai sitten puheenvuoron ja ehdotti ’vahdinmuuttoa’, ehdotti tällä kertaa puheenj. Aali Äyräksen Tampereelta. Ehdotusta kannatettiin hyvähuudoilla ja niin napsahti nuija ja asia oli ratkaistu.”¹²⁷ Puheenjohtajaksi valittiin työmies Aali Äyräs Tampereelta, muut valtuuskunnan jäsenet olivat Matti Helenius-Seppälä, työmies Oskari Ritola, opettaja Alpo Lumme, työmies Mikko Salminen, rouva Ilma Kurvinen, varajäseniksi toimittaja Vihtori Karpio, pastori Antti Rentola, työmies Oskari Saarinen, pastori Veli Abiel Heikinheimo ja rouva Mandi Ollinen.¹²⁸ Liiton valtuuskunnan jäsenet vaihdettiin turkulaisista tamperelaisiin. Tampere nähtiin, ainakin heidän itsensä mielestä, hyvänä keskuspaikkana liitolle, sillä siellä sijaitisi jo ammattiliitto, *Työkansa* ja liiton kirjapaino.¹²⁹ Kesäkuun 28. päivän *Työkansassa* olevan toimittaja Eero Järvisen kirjoituksen *Ensin usko, sitten työ* voi tulkita Kaarneen syrjäyttämisen perusteluksi:

”Jos esim. joku harrastaa kristillistä sosialismia sentähden, että hän kunnioittaa kristillisyyttä tai kristinuskoa, niin en usko, että tätä tietä perille päästään. Olen näet – kaikessa heikkoudessanikin – sitä mieltä, että muu kuin todellinen usko Kristukseen, olkoonpa tarkoitus miten hyvä ja jalo tahansa, saattaa harrastajan hapuilemaan, tekee hänen toimintansa epävarmaksi ja horjuvaksi, panee etsimään keinoja, usein sopimattomiakin, jalojen harrastuksien voittoon saattamiseksi. – – Epäuskoinen ihminen, sanotaanpa häntä millä korunimellä tahansa, vaikkapa kristityksi, tuottaa teoillaan kirousta, ei vain oman itsensä ylitse, mutta ympäristöönsäkin. Kultais, ikuisesti lähtemättömin kirjakkein tahtoisin painaa tämän totuuden jokaisen kristillistä sosialismia harrastavan mieleen.”¹³⁰

Todennäköisesti tekstissä viitataan Kaarneen toimintaan ja kirjoituksiin kevään 1918 aikana. Kirjoitus kyseenalaistaa Kaarneen uskon ja varoittaa hänen kaltaisistaan henkilöistä. Kaarneeseen viitataan *Työkansassa* edustajakokouksen tiimoilta vielä kerran. Raportissa, jossa kuvaillaan edustajakokouksen toista kokouspäivää, Kaarneesta kerrotaan seuraavaa: ”A. Kaarne puhui ystäville siirtyessään pois varsinaiselta

¹²⁷ Työkansa 28.7.1918, (Lahden edustajakokous.).

¹²⁸ *ibid.*

¹²⁹ Työkansa 28.6.1918, (Ammattiliiton jäsenille!).

¹³⁰ Työkansa 28.6.1918, Eero Järvinen (*Ensin usko, sitten työ.*).

vahtipaikaltaan, K. Tarvainen taas omisti veli Kaarneelle puheensa, kuvaillen sitä työtä, jota hän on jo toistakymmentä vuotta tehnyt. Yhteisesti kerättiin eroavalle veljelle uhrilahja, joka nousi lähes 300 markkaan.”¹³¹ Kuvausten mukaan Kaarne lähti Kristillisen Työväen Liikkeen johdosta kaikesta huolimatta sovun vallitessa.

Muita merkille pantavia edustajakokouksen päätöksiä Matti Helenius-Seppälän esittäminä oli, tuomita jyrkästi ”kapina” ja päätös erottaa Kristillisen Työväen Liiton piiristä kaikki punakaartiin kuuluneet henkilöt. Lisäksi esitettiin vakava toivomus, että ne henkilöt, jotka ottamatta osaa ”kapinaan”, mutta jotka kuitenkin ovat esittäneet julkisen hyväksynnän punaisten toimille, luopuisivat liikkeen luottamustehtävistä. Tämä toivomus ei kuitenkaan näytä koskettaneen muita näkyviä henkilöitä, kuin Antti Kaarnetta, vaikka monet muut kristillisen työväenliikkeen näkyvät henkilöt kuten Juho V. Kekkonen, Oskari Tarvainen ja Eero Järvinen olivat esittäneet kevään aikana kansanvaltuuskunnalle myötämielisiä lausuntoja. Merkittävä tekijä miksi nämä henkilöt saivat jäädä kristillisessä työväenliikkeessä näkyviin tehtäviin, on nähdäkseni se, että he kaikki tuomitsivat kevään tai kesän 1918 aikana punaisten toimet maan laillisen hallituksen syrjäyttämisyrikykseksi¹³². Mitään julkista anteeksipyyntöä näiltäkään ei julkisuudessa näkynyt vaan he ainoastaan muuttivat kantaansa tapahtuneesta. Kekkonen kyllä puolustautui *Työkansan* palstoilla tekstissä, jonka hän otsikoi Kapinaliike ja krist. työväki kirjoituksessaan hän mainitsee tekstien tulkinnasta:

”On syytetty myös meitä punaisten suosimisesta ja vedottu Työkansa lehteen ja liikkeen johtoon. Tosiasia on kumminkin se, että lehdesämme oli kapinan aikana monta rauhaa pyytävää kirjoitusta, monta väkivaltaa vastaan kirjoitettua kappaletta, joskin pakon alaisina emme voineet täysin tahtomme mukaan lehteämme toimittaa. Ei myöskään ole ihme, jos nykyisenä myrskyisenä ajan kohtana joidenkin kirjoittajien mieli heilahti suuntaan, joka nyt ’valkoisessa valossa’ näyttää perin punaiselta. Ihmisen mielipiteet heilahtavat nykyään äärimmäisyydestä toiseen se on sieluopillinen ilmiö. Mielet tasaantuu vasta myöhemmin kun nykyinen myrsky työntyy.”¹³³

¹³¹ Työkansa 3.7.1918, (Lahden edustajakokous.).

¹³² Esim. Työkansa 7.6.1918, (–Lahden Kr. Työv. nuorisosaston toimesta) ollut illanvietto jossa Kekkonen puhunut ja tuominnut maamme työväenliikkeen kun se syrjäytti laillisen hallituksen ja ryhtyi kapinaan.

¹³³ Työkansa 21.6.1918, J.V. Kekkonen (Kapinaliike ja krist. työväki).

Kaarneen mieleen tuo Kekkonen mainitsemaa sieluopillinen ilmiö ei ylettynyt, vaan hän pysyi tiukasti kansanvaltuuskunnan alaisuudessa julkaisemissa kannanotoissaan.

Edustajakouksessa hyväksyttiin kymmenkohtainen sävyiltään erittäin pidättyväinen lähitulevaisuuden ohjelma. Ohjelmassa ei puhuttu mitään työväenliikkeen akuuteista kysymyksistä kuten punaisten vankien kohtelusta, järjestötoiminnan kieltämisestä tai painovapauden rajoittamisesta.

Kristillisessä Työväen Liitossa kesällä 1918 käyty valtataistelu liittyy sen koko poliittisen historian ajan käytyyn eri suuntauksien välisiin erimielisyyksiin ja kamppailuihin. Lahdessa liikkeen sisäisen porvarillisen suuntauksen onnistui saavuttaa haluamansa tavoite eli syrjäyttää liian radikaalina pidetty Antti Kaarne. Se merkitsi Kristillisen Työväen Liiton historiassa merkittävää murrosta, kun liitossa lähes 12 vuotta puheenjohtajana toiminut Kaarne jätti lopulta koko kristillisen työväenliikkeen. Kaarne oli monta kertaa aiemmin halunnut väistyä liiton johtajan paikalta, mutta tällä kertaa hän ei halunnut.¹³⁴ Nähdäkseni edustajakokouksen enemmistö saatiin kannattamaan Kaarneen syrjäyttämistä, kun porvarissiiven onnistui liittoutua tamperelaisten kanssa. Kesällä 1918 kristillisessä työväenliikkeessä oli vallalla voimakas siirtymä oikealle kuten koko suomalaisessa yhteiskunnassa. On ilmeistä, että kristillisen työväenliikkeen piirissä oltiin aidosti tyrmistyneitä punaisten toimista. Erityisesti, kun valkoinen terrori kaikessa laajuudessaan ei vielä ollut tullut julki. Näin ollen myös omasta piiristä haluttiin suorittaa jälkiselvittelyjä.

4.3 Edustajakokouksen jälkiselvittelyt

Lahden edustajakokousta seuranneissa *Työkansan* numeroista kristillisestä työväenliikkeestä välittyi tulevaisuudenuskoinen ja eteenpäin pyrkivä kuva. Useissa kirjoituksissa nähtiin yleisen tilanteen kehittyneen kristillisen työväenliikkeen kannalta

¹³⁴ Palmu 1974, 148.

suotuisaan suuntaan.¹³⁵ Pitkäaikainen kristillisen työväenliikkeen vaikuttaja ja yksi liikkeen johtoa vastaan hyökänneistä, Vihtori Karpio muodosti kirjoituksessaan tilannekuvaa ajan poliittisesta tilanteesta:

”Näyttää siltä kuin historiallinen tapahtumisen laki olisi jättänyt melkein yksinään kristillisen työväen tehtäväksi työväenasian ajamisen nykyään. Murskattuna, omien laittomuuksien ja väkivaltaisten tekojensa tuhoamana on nyt maamme sosiaalidemokraattinen liike. Kestää vielä kauvan, ennen kuin se tointuu edes vähässäkään määrässä täyttämään tehtäväänsä Suomen työväenluokan aseman kohottamiseksi. – – Meidän edessämme on nyt vakavana ja toiminnassamme vastausta vaativana tämä kysymys: Kykeneekö kristillinen työväki ainakin vähältä osalta täyttämään sosiaalidemokraattisen työväenliikkeen tyhjäksi jättämän paikan? On niin kuin kohtalon käsi vetäisi meitä siihen, meitä, jotka kyllä olemme olleet selvillä liikkeen ulkonaisesta pienuudesta, mutta emme aina aattemme sisäisestä suuruudesta. Velvollisuutemme on heikoin voiminemme Jumalan avulla työväenasiaa viedä eteenpäin nyt kun muut sen ovat jättäneet.”¹³⁶

Karpion tilannekuvan voi nähdä perustelluksi, sillä sosiaalidemokraattinen työväenliike todella oli kesällä 1918 pitkälti toimintakyvytön. Monet sen organisaatioista kuten, puoluetoiminta, lehdistö ja ammattiyhdistysliike olivat kiellettyjä tai kaoottisessa tilassa.¹³⁷ Näin ollen Suomessa siltä osin oli ”poliittinen tyhjiö”, jonka Karpio haaveili kristillisen työväenliikkeen kykenevän edes pieneltä osalta täyttämään. Käytännön tasolla sosiaalidemokraattisen työväenliikkeen paikan täytyminen tai edes sen yrittäminen olisi vaatinut muuntumista Sosiaalidemokraattisen puolueen kaltaiseksi moderniksi joukkopuolueeksi kehittyneine organisaatioineen. Kristilliseltä työväenliikkeeltä puuttui maanlaajuinen ja kattava yhdistysverkko, eikä yhdistysten tukena ollut vahvaa keskusorganisaatiota, joka olisi kyennyt aikaansaamaan vahvan lehdistön avustaman maanlaajuisen puhujatoiminnan. Kristilliseltä työväenliikkeeltä puuttui myös merkittävät tahot varsinaisen puolueen ympärillä, joita sosiaalidemokraateilla edustivat esimerkiksi Työväen Säästöpankit ja osuuskauppaliike. Juuri kyseiset organisaatiot olivatkin avainasemassa sosiaalidemokraattiseen työväenliikkeen uudelleen järjestäytymisessä¹³⁸. Vaikka Karpion kuvaaman tyyppinen kannatuksen tavoittelu on jälkiviisaasti helppo

¹³⁵ ks. esim. Työkansa 3.7.1918 Vihtori Karpio. (Kristillisen työkasen tehtävä.). Työkansa 19.7.1918 Veikka. (Sananen kristillisen työkasen tehtävästä nykypäivänä.) Työkansa 19.7.1918 (Kristilliselle työkansalle.).

¹³⁶ Työkansa 3.7.1918 Vihtori Karpio. (Kristillisen työkasen tehtävä.).

¹³⁷ Soikkanen 1975, 312-319.

¹³⁸ Soikkanen 1975, 324,325.

tuomita realiteeteista irti olevana idealismina ja haihatteluna, on se edustajakokouksen jälkeisessä innostuneessa ilmapiirissä sangen ymmärrettävää. Karpion kirjoituksesta kuvastuu hyvin niin sanottu mennyt nykyisyys, sillä hänen oli mahdotonta ennustaa kuinka perusteellisesti ja nopeasti sosiaalidemokraatit kykenivät uudelleen organisoitumaan. Aikakauden luonteeseen kuului suuret muutokset, kuten itsenäistymiset tai vallankumoukset, joita Karpiokin oli saanut tai joutunut omakohtaisesti todistamaan, joten on ymmärrettävää, että työväen uudelleen organisoituminen kristillisen työväenliikkeen kautta ei tuntunut mahdottomalta.¹³⁹ Kristillisellä Työväen Liitolla oli lisäksi käytössään entiseen verrattuna huomattavasti enemmän varoja työnsä järjestämiseen, vaikka ne olivatkin mitättömiä sosiaalidemokraattisen työväenliikkeen piirissä oleviin varoihin nähden.

Karpio näki ajan vaativan kristilliseltä työväenliikkeeltä ennen kaikkea toimimista työväenluokan sielunhoitajana ja ensiarvoisen tärkeää oli saada työväestö unohtamaan koston ajatukset. ”Nähkäämme työväenluokan nousemisen edellytyksenä olevan sen siveellinen kohoaminen, mikä taas ei voi onnistua niin kauan kuin sielua painavat mustat koston ajatukset. Tahdomme työläisveljillemme ja sisarillemme sanoa suuren vallankumousmiehen ja sosialistin Magginin ylevän kehotuksen: Paremmaksi tuleminen, olkoon se elämämme päämäärä! Meidän on heille kirkastettava se maailmanjärjestyksen siveellinen laki, että ainoastaan siveellisesti parempi voittaa.”¹⁴⁰ Karpio ei lähde puolustamaan vaikeuksissa olevaa työväestöä, vaan näkee, että siveellisen tason nostaminen on paras apu sen hädänalaiseen tilaan. Käsityksessä on kaijuja paternalistiseen ajatteluun, jossa sivistyneistö pyrki heikkomassa asemassa olevien kansankerrosten moraalien ja tapojen muuttamiseen. Paternalistinen ajattelu oli lähtökohtana sekä ns. wrightiläisessä työväenliikkeessä että raittiusliikkeessä,¹⁴¹ jonka yksi merkittävimmistä miehistä Karpio oli. Hän toisaalta kirjoittaa työläisveljistä ja sisarista, joten hän määrittää itsensä kuuluvaksi samaan työväenluokkaan näiden kanssa. Karpion kirjoitusta selittää myös hänen samanaikainen toimintansa valtiorikosoikeuden

¹³⁹Myös Nuorkirkolliset piirit haaveilivat työväenliikkeen organisoitumisesta kristillisestä hengessä. Erytisen voimakkaasti ja jo hyvin varhain tästä kirjoitti Sigfrid Sirenius. Ks. Ajo 2003, 178-180.

¹⁴⁰ Työkansa 3.7.1918 Vihtori Karpio. (Kristillisen työkasen tehtävä.).

¹⁴¹ Suodenjoki 2012, 59,62.

jäsenenä, jossa hän joutui kohtaamaan punavankeja silmästä silmään.¹⁴² Selkeämpiäkin toiseuden ja itsensä sosialidemokraattisen työväestön yläpuolelle asettamisia kristillisen työväen lehdistössä näkyi. *Työkansan* pakinoitsija Veikka kirjoitti tilanteesta:

”Suuri on se tehtävä, joka on meille langennut. Viime talven surulliset tapahtumat ovat raivanneet suurenmoiset mahdollisuudet päästä eteenpäin. Ensinnä on meidän kiireesti käytävä kokomaan meille ikään kuin perintönä langennut materialistisen sos. demokratian harhaan johtama ja perinpohjaisen tappion kärsinyt kansamme alaspainettu luokka. – Varmasti löydämme näistä pohja kerroksista jaloja aineksia enemmän kuin ehkä luulemmekaan, kun osaamme etsiä ne sieltä. He vain tarvitsevat enemmän lämmintä kättä ja osanottoa ja heitä ymmärryksellä lähestyvää sydäntä.”¹⁴³

Edustajakokouksessa voitolle päässeiden keskuudessa vallitsi innostunut ilmapiiri ja he näkivät mahdollisena kristillisen työväenliikkeen nousun. Karpio päättikin kirjoituksensa ylevästi sanoihin:

”Jumala on suuren historiallisen tapahtumain kautta antanut kristilliselle työväelle kalliin tehtävän hoitaa Suomen työläisluokan sielua. Tämän suuren tehtävän hoitamiseen on hän liittänyt ihania lupauksia. Ei vielä milloinkaan ole kristillisellä työkansalla ollut niin suuria menestymisen mahdollisuuksia kuin nyt.”¹⁴⁴

Tulevaisuuden uskoinen ilmapiiri katosi syksyn aikana *Työkansan* sivuilta, kun odotettua ryntäystä kristillisen työväenliikkeen piiriin ei tullut.

4.4 Antti Kaarneen ero kristillisestä työväenliikkeestä

Todennäköisesti innostunutta ilmapiiriä kristillisen työväenaatteen ympärillä alkoi syksyyn mennessä laimentaa uuden johdon ja syrjäytetyn Antti Kaarneen suhteiden kärjistyminen lopulliseen välirikoon. Kaarne oli loppukesän aikana esiintynyt puhujana kristillisten työväenyhdistysten tilaisuuksissa ainakin Turussa, Porissa, Hyvinkäällä ja Raisiossa.¹⁴⁵ Hän ei niellyt tappiotaan eikä hyväksynyt liikkeen uutta suuntaa, vaan nousi

¹⁴² KA Sigrid Sireniuksen kokoelma. Kristillis-yhteiskunnallinen työkeskusliitto E1. Kirje Kariolta Sireniukselle 6.7.1918.

¹⁴³ Työkansa 19.7.1918 Veikka. (Sananen kristillisen työkansan tehtävästä nykypäivänä.).

¹⁴⁴ Työkansa 3.7.1918 Vihtori Karpio. (Kristillisen työkasan tehtävä.).

¹⁴⁵ Työkansa 16.8.1918 (Porin Kr. työv. Nuorienliitto...) Työkansa 28.8.1918 (Hyvinkäältä.) Työkansa 2.9.1918 (Krist. työväenyh.) Raision Kristillisen työväenyhdistyksen pöytäkirjat. SKTL:n arkisto.

avoimesti sitä vastustamaan. Kaarne oli säilyttänyt asemansa Kristillisen Työväen Liiton vahvimmassa maakuntajärjestössä, toimien Turun eteläisen maakuntajärjestön sihteerinä, josta käsin hän pyrki asioita muuttamaan. Maakuntajärjestön toimikunta lähetti jäsenyhdistyksille keskustelevalksi kirjelmän, jossa oli kutsu lähettää edustaja 14 - 15 päivä syyskuuta Turussa pidettävään maankuntajärjestön neuvottelevaan kokoukseen. Kirjelmässä pyydettiin yhdistyksiä muodostamaan kanta kahteen aiheeseen, jotka oli otsikoitu: Ankaran ahdas ja tukala aika, sekä yleinen taantumus, joka nostaa päätään ja Kristillisen työväenliikkeen nykyinen suunta ja toiminta. Kohdissa arvosteltiin liikkeen uutta johtoa toimimattomuudesta ja vaikenemisesta ajan merkittävien kysymysten suhteen. Liikkeessä nähtiin taantumuksellisten aineiden saaneen vallan ja erityisen arvostelun sai osakseen kristillisen työväen ammattiliito, joka ei ollut kehotuksista huolimatta puuttunut millään tavalla työväestön tukalaan asemaan, kuten kahdeksantuntisen työaikalain rikkomiseen.¹⁴⁶

Kaarneen pyrkimykset eivät jääneet huomaamatta Kristillisen Työväen Liiton hallinnon keskuudessa, vaan uusi johto päätti lähettää Turun kokoukseen Aali Äyräksen, Juho Kekkosen ja Alpo Lumpeen varmistamaan, etteivät Kaarneen ehdotukset menisi lävitse. Kokouksessa Kaarne ei saanut kristillistä työväenliikettä koskevia kantojaan lävitse, vaikkakin ”tynkäeduskunnan” laillisuuta ja punavankien armahtamista koskevat ponnet hyväksyttiin. Hän ei tappiotaan hyväksynyt, vaan ilmoitti eroavansa kristillisen työväenliikkeen jäsenyydestä ja perustavansa uuden liiton, joka paremmin toteuttaisi kristillisyyhteiskunnallisia aatteita.¹⁴⁷

Kaarne perusti yhdessä Ilmari Kaleniuksen ja Sulo Viljarannan kanssa Kristillisyyhteiskunnallinen Liitto nimisen järjestön ja myöhemmin mukaan liittyi näkyvästi ja pitkään kristillisessä työväenliikkeessä vaikuttanut toimittaja Eero Järvinen. Viljaranta ja Kalenius olivat toimineet erilaisissa puhujatehtävissä useaan otteeseen kristillisessä työväenliikkeessä, Viljaranta viimeksi Hämeen eteläisen maakuntajärjestön

¹⁴⁶ Palmu 1974, liite (Kaarneen kirje kristillisille työväenyhdistyksille 23.10.1918). Raision Kristillisen työväenyhdistyksen pöytäkirjat. Pöytäkirja Raision Kristillisen työväenyhdistyksen kokouksesta 11.8.1918 ja 1.9.1918. SKTL:n arkisto. Helsinki.

¹⁴⁷ Pöytäkirja SKTL:n valtuuskunnan kokouksesta 8.9.1918 SKTL:n arkisto. Helsinki. Palmu 1974, liite (Kaarneen kirje kristillisille työväenyhdistyksille 23.11.1918).

matkasihteerinä ja Kalenius Kristillisen Työväen Nuorisoliiton puhujana. Uusi liitto piti perustamiskokouksen Helsingissä lokakuun 22. päivä, jossa Kaarne valittiin puheenjohtajaksi. Liitto lähetti lehdistölle tiedotteen, kertoen ohjelmakseen edistää kristillisyyden tulemistä yhteiskunnan perustaksi, mutta sanoutui jyrkästi irti kaikenlaisesta puoluetoiminnasta. Kaarneen perustamasta liitosta ei *Työkansan* sivuilla mainittu mitään, mutta *Herättäjä* lehti kommentoi sen syntyneen puhtaasti henkilökysymysten seurauksena ja hajotustarkoituksessa. Se otsikoikin Kristillisyhteiskunnallisen Liiton perustamista käsittelevän uutisensa paljonpuhuvasti Kristillinen työväki hajaantumassa kahteen ryhmään.¹⁴⁸

Kaarne kirjoitti uuden liittonsa perustamista seuraavana päivänä tunteikkaan ja pitkän kirjeen kristillisille työväenyhdistyksille, jossa hän kertoi näkemyksensä lähtönsä syistä ja siten hyökkäsi Kristillisen Työväen Liiton uutta johtoa vastaan. Kirjeen sisältö ja sen osoite, eli suoraan kristillisille työväenyhdistyksille ohi keskusorganisaatio Kristillisen Työväen Liiton hallinnon, kertoi Kaarneen näkemyksen tilanteesta: useimmat kristilliset työväenyhdistykset toimivat oikeiden asioiden eteen, mutta ne olivat uusien johtajien harhaan johtamia. Kirjeestä käy ilmi keitä Kaarne piti vastustajinaan liikkeen sisällä ja minkälaiset tarkoitukset näillä hänen mielestään oli.

Kirjeessään Kaarne näki kristillisen työväenliikkeen aloittaneen toimintansa, jotta valtiolliset, taloudelliset ja kirkolliset lait ja laitokset saataisiin kristillisen rakkauden läpitunkemiksi. Tämä tehtiin asettaen etusijalle sellainen kristillisyys, joka ei maailman mahtien ja mammonan edessä kumarrellut. Hänen mukaansa liikkeen alkuaikoina ”lyötiin vääryyttä ja jumalattomuutta niin alas, että välillä oli oikein hätä perkeleen leirissä”. Kuitenkin onneton puoluekiihotus ja epätoivoinen pyrkimys saada kansanedustajia pakotti liikkeen hieromaan ystävyyttä maailman kanssa ja suostuttelemaan liikkeen piiriin rahan valtaa tukevaa papistoa. Kaarneen mukaan puoluetoiminta on johtanut liikkeen poukkoilemaan sinne tänne ja asettamaan purjeet aina sen mukaan mistä tuuli kulloinkin puhaltaa. Tästä hän muistuttaa varoittaneessa useaan otteeseen ennenkin ja pitää

¹⁴⁸ Herättäjä 25.10.1918, (Kristillinen työväki hajaantumassa kahteen ryhmään.). Työkansa 13.11.1918 (Lahdesta.) Työkansa 13.11.1920 (Veikan veistelemiä.). Työkansa 15.12.1920 J.V. Kekkonen (”Suomen Kristillis-yhteiskunnallisen Liiton” asiat.). Heräävä kansa 15.1.1919 ja 15.2.1919 E. Järvinen (Ristiriitoja poistamaan).

tällaista toimintaa tuhoon johtavana. Liike on Kaarneen mukaan jatkanut edellä mainitulla tuhoon tuomitulla tiellä Lahdessa pidetyssä edustajakokouksessa. Kokouksessa tapahtui hänen mukaansa muutoinkin sellaista jota hän ei voi hyväksyä ja ilmoittaa samalla eronneensa 14. päivä syyskuuta kristillisestä työväenliikkeestä. Edustajakokouksen yhteydessä pidetystä hallinnonkokouksessa Kaarne sanoo häneltä evätyin sääntöjen vastaisesti oikeus esittää edustajakokoukselle ponsiehdotus, jossa olisi vaadittu armahdusta niille punavangeille jotka eivät todistettavasti ole terroritekoihin syyllistyneitä. Samoin kävi hänen muillekin ponsiehdotuksilleen, jotka käsittelivät rauhan asiaa, punavankien kohtelua ja tynkäeduskunnan laillisuuta. Päätöstä tuomita jyrkästi ”punaisten kapina” Kaarne pitää perustelemattomana ja täysin yksipuolisena näkemyksenä, jossa ei ole otettu huomioon tapahtumien syitä eikä seurauksia. Myös liitohallinnon nimittämän uuden valtuuskunnan kokoonpanoa, johon nimettiin muun muassa pastori Rentola, hän pitää sellaisena, että se ikään kuin siunasi sodan ja sen julmuuden ja koston jolla punavankeja kohdeltiin. Muidenkin liittoa vastaan julkisuudessa hyökänneiden nimittämistä liiton johtoon hän pitää sääntöjen vastaisena. Kokouksessa ei lisäksi annettu lausua sanaakaan hänen erottamisestaan puheenjohtajan ja puhujan toimesta. Liitohallinto myös jätti maksamatta hänen saatavansa, vaikka siitä oli erikseen tehty aikaisemmin päätös.¹⁴⁹

Kaarneen mielestä edellä mainittu erottaminen oli liikkeen porvarillisten aineksien kauan aikaisemmin suunnittelema vallankaappaus, jolle näennäinen syy saatiin ”kapinan ajalta”, kun liiton valtuuskunta erään yhdistyksen kokoontumisvapauden loukkaamisen takia kääntyi kirjelmällä kansanvaltuuskunnan puoleen pelastaakseen kristillisen työväenliikkeen siltä tuholta, joka sen edessä näytti olevan. Kuitenkaan tästä ei hänen mukaansa annettu sanaakaan edustajakokouksessa lausua, mitä hän pitää törkeänä sananvapauden loukkauksena omien keskuudessa. Lopulliseen eropäätökseen johtaneista tapahtumista Kaarne kertoo, kuinka hän vielä yritti saada liikkeen asiat korjatuksi Turun eteläisen maakuntajärjestön kautta, jonka sihteerinä hän edelleen oli. Maakuntajärjestön toimikunta kutsuikin jäsen yhdistykset koolle syyskuun 14. päivä keskustelemaan edellä mainituista aiheista, mutta kokoukseen saapui liiton uusia johtajia Tampereelta, jotka

¹⁴⁹ Palmu 1974, liite (Kaarneen kirje kristillisille työväenyhdistyksille 23.10.1918).

Kaarneen mukaan estivät hänen esittämiensä ponsien läpimenon. Tämän seurauksena hän ilmoitti eroavansa kristillisestä työväenliikkeestä ja rupeavansa kokoamaan uutta järjestöä, mistä liiton johto ei mitään jäsen yhdistyksille ilmoittanut. Vaikenemisesta Kaarne päätteli, että häntä ei enää kristillisen työväenliikkeessä kaivata, mutta odotti aina kirjeen alainnuttuun päivään liiton valtuuskunnalta toimenpiteitä hajaannuksen estämiseksi. Kaarne kertoo kuitenkin menettäneensä kaiken toivon kristillisen työväenliikkeen suhteen, sillä lyhytnäköinen politiikka on päässyt siinä määräävään asemaan. Köyhällistön asian ajamista kristillisessä hengessä hän ei kuitenkaan aio jättää, vaikka ei enää kuulukaan kristilliseen työväenliikkeeseen, jota hän pitää sellaisena, että siinä kristillisuus ja työväenasia ovat enää vain kyltteinä eikä toiminnan sisältö. Siitä johtuen on Kaarneen mukaan perustettu Kristillis-yhteiskunnallinen Liitto-niminen järjestö, jossa hän toivoo voivansa ihanteitaan toteuttaa. Lopuksi Kaarne kertoo, ettei aio ruveta kristillistä työväenliikettä koskevista asioista julkisuudessa keskustelemaan ja siten kristillistä työväenliikettä hajottamaan, ellei liiton johdon taholta tähän aihetta anneta. Työmaata hän uskoo olevan kummallekin liikkeelle.¹⁵⁰

Kaarneen kirjelmä ei saanut aikaan välittömiä toimenpiteitä kristillisessä työväenliikkeessä. Sekä Kristillisen Työväen Liiton valtuuskunnan ja Tampereen yhdistyksen pöytäkirjoissa on lakoninen merkintä, että Kaarneen kirje on luettu ja siitä keskusteltu, mutta se ei aiheuta minkäänlaisia toimenpiteitä.¹⁵¹ Henkilökohtaisen vastauksen Kaarneen kirjelmään kuitenkin kirjoitti pitkäaikainen kristillisen työväenliikkeen mies ja sillä hetkellä kristillisen työväen ammattiliiton toimitsijana ollut Fransu Karinen. Hän kirjoitti kuinka osaksi salassa ja julkisesti on Kaarne hyökännyt liikettä vastaan. Hyökkäyksiin ei kuitenkaan ole haluttu vastata, koska yleisesti tiedetään hänen luonteensa, joka nauttii riitelemisestä. Vaikeneminen kuitenkin Karisen mukaan antaa tilaa väärinkäsityksille ja siksi on hänen mukaansa asioita selvitettävä. Kaarneen syytöksiin hän vastaa, että juuri Kaarne oli viemässä kristillisen työväenliikkeen pois alkuperäisiltä juuriltaan mahdollisimman lähelle punaisia ja täten osaksi ulkoparlamentaarista toimintaa, jonka Kaarnekin aiemmin tuomitsi vastaiseksi.

¹⁵⁰ Palmu 1974, liite (Kaarneen kirje kristillisille työväenyhdistyksille 23.10.1918).

¹⁵¹ SKTL:n arkisto. Pöytäkirja Kristillisen Työväen Liiton valtuuskunnan kokouksesta 18. 12.1918. TyA. Pöytäkirja Tampereen Kristillisen Työväenyhdistyksen yleisestä kokouksesta 9.12.1918.

Kun taas Karinen pitää Jumalan sanan noudattamisen velvoittavan puolue toimintaa ja siten eduskuntavaaleihin osallistumista. Kaarneen erottamisesta puheenjohtajan toimesta, missä hän ei Karisen mielestä ole ollut paikallaan, mutta häntä siedetyn paremman puutteessa, hän mainitsee, että Kaarne itse siitä kieltäytyi. Palkkaa on Karisen mukaan aina koetettu Kaarneelle maksaa se, mikä on irti liikkeestä saatu, vaikka muutakin toimintaa on koetettu ylläpitää. Lahden edustajakokouksesta ja Turun maakuntakokouksesta Karinen mainitsee, että Kaarneen esittämiä asioita ei voitu käsitellä tai hyväksyä johtuen niiden laajakantoisuudesta suhteessa ajan vaatimuksiin nähden ja siitä ettei Kaarne järjestänyt sääntöjen vaatimaa mahdollisuutta yhdistyksille niihin etukäteen tutustua. Karinen päättää kirjoituksensa lausuen tuomionsa Kaarneen toiminnasta.¹⁵²

”Hänen hajotushommansa ja eri lahkoon perustaminen ei ole tosikristillisyyden vaatimaa. Valtuuskunnan uusi kokoonpano oli aivan välttämätön; sen täytyy myöntää jokaisen, joka vanhassa Valtuuskunnassa on senkin verran seurannut asiain kehitystä kuin alle kirjoittanut sitä on voinut tehdä. Toivottavaa olisi, että tosikristillisyyden ja köyhälistön hätä saisi poistaa tällaisen eriseuraisuuden hengen ja kristityt sopisivat yhdessä työskentelemään. Sitä pyytäkäämme.”¹⁵³

Karisen kirjoitukseen vastattiin vuoden 1919 alussa perustetussa *Kansan Sana* lehdessä, joka ilmestyi Tampereella ollen sosialidemokraattisen *Kansan Lehden* seuraaja, kunnes se taas vuoden ilmestymisen jälkeen muutti nimensä takaisin *Kansan Lehdeksi*. Lehden yleisöltä-palstalla nimimerkki Me Publikaanit, kertoo *Säälittävää kieroutta* otsikoidun kirjoituksensa aluksi, kuinka *Työkansa* peläten totuutta ei ole tekstiä julkaissut ja siksi pyytää *Kansan Sanaa* sen julkaisemaan. Tekstin kirjoittajat kuvaavat Karisen kirjoitusta iljettäväksi ja täysin valheelliseksi. Kristillisen työväenliikkeen asioista perillä olevat kirjoittajat kertovat, kuinka Kaarne erotettiin edustajakokouksessa puheenjohtajan paikalta perustellen kokousedustajille, kuinka hänet on siirrettävä väliaikaisesti syrjään puoluetaktisista syistä. Kirjoittajien mukaan myös uusi puheenjohtaja Äyräs kertoi tässä mielessä toimen vastaanottavansa. He jatkavat, kuinka Kaarneen kirje kristillisille työväenyhdistyksille oli avannut heidän silmänsä mitä Kristillisen Työväen Liiton

¹⁵² Työkansa 20.11.1918 F.A.K. (Hyökkäyksiä).

¹⁵³ Työkansa 20.11.1918 F.A.K. (Hyökkäyksiä).

johdossa oli todella tapahtunut. Kirjoituksen lopuksi kerrotaan vielä *Turun sanomien* kirjoitukseen vedoten kuinka F. Karinen on mm. kirjanpitorikoksesta saanut neljän ja puolen kuukauden mittaisen vankeustuomion.¹⁵⁴

Kirjoituksen kuvaus kesän 1918 edustajakokouksen tapahtumista voi pitää paikkaansa, sillä Kaarne ja hänen kannattajansa olivat useamman kuukauden kokouksen jälkeen poikkeuksellisen hiljaa. Ilmeisesti uskoen, että erottaminen oli vain väliaikainen. Kun Kaarne tuli estetyksi pyrkiessään takaisin liiton puhujaksi ja johtoasemiin Turun eteläisessä maakuntajärjestössä syksyllä 1918, koki hän joutuneensa syrjäytysjuonen uhriksi ja aloitti avoimen hyökkäyksen liikettä vastaan eroamalla siitä ja perustamalla uuden Krtistillis-yhteiskunnallisen Liiton. *Kansan Sanan* kirjoitus on kuitenkin ainoa lähde, joka kertoo tällaisen taktiikan olemassaolosta, joten sen olemassaolo on epävarmaa. Toisaalta on mahdollista, että myös Kaarneen ja hänen kannattajiensa kannatti vaieta siitä. Jälkeenpäin katsottuna ei olisi näyttänyt kovinkaan hyvältä, että työväen ystävänä itseään pitävät henkilöt, olisivat pysyneet vaiti puolueen ja omanedun nimissä, hetkellä jolloin nälänhätä punavankien keskuudessa oli kaikkein suurin¹⁵⁵. Mikäli sisäinen sopimus väliaikaisesta erosta oli olemassa ja sitä tietoisesti jätettiin noudattamasta Kristillisen Työväen Liiton uuden johdon taholta on selvää, että Kaarne koki tuleensa petetyksi ja valankaappaushankeen uhriksi. Voi myös olla, että Kaarne ei omalla toiminnallaan noudattanut määräaikaista vetäytymistä syrjään, vaan aloitti tietoisesti hyökkäyksen liikkeen uutta johtoa kohtaan pyrkien takaisin liikkeen johtoon aikaisemmin kuin oli sovittu. Tämä selittäisi sen miksei Kaarneen uusi hanke Kristillis-yhteiskunnallinen Liitto temmannut mukaansa kuin muutaman kristillisen työväenliikkeen kannattajan.

Karinen kirjoitti *Kansan Sanassa* vielä edellä mainittuun tekstiin vastineen, jossa hän leimasi salanimen alla kirjoitetun jutun sala-ampujan tavoin toimiseen ja täsmensi saamansa vankeustuomion mitätöidyn korkeammassa oikeusasteessa. Karinen ei kirjoita mitään puheista, että Kaarneen syrjäyttäminen olisi ollut vain väliaikainen. On ilmeistä, että hän olisi kiistänyt väitteet, jos ne olisivat olleet selviä valheita.¹⁵⁶ Mikäli ylös

¹⁵⁴ *Kansan Sana* 20.1.1919 Me Publikaanit (Säälittävää kioroutta.).

¹⁵⁵ Pekkanen - Rustanius 2007, 122-132.

¹⁵⁶ *Kansan Sana* 30.1.1919 F.A. Karinen ("Kansan Sanan" Arv. Toimitukselle!).

kirjaamaton sopimus Kaarneen takaisin ottamisesta oli olemassa ja sitä jätettiin noudattamatta, on selvää, että tapahtumat heikensivät huomattavassa määrin kristillisen työväenliikkeen sisäistä luottamusta.

Kaarne ei kuitenkaan pitkään viihtynyt Kristillis-yhteiskunnallisessa Liitossa. Järjestölle perustetun äänenkannattajan *Heräävän Kansan* tammikuun 15. päivä vuonna 1919 ilmestyneessä ensimmäisessä numerossa ilmoitetaan liiton väliaikaisena puheenjohtajana toimivan Ilmari Kaleniuksen. Ensimmäisessä lehdessä on yksi Kaarneen allekirjoittama artikkeli, jossa hän teräväsanaisesti ja katkerasti arvostelee kirkkoa ja erityisesti sotaan osallistuneita pappeja. Tämän jälkeen Kaarne poistuu kokonaan lehden palstoilta eikä hänestä enää mainita sanallakaan *Heräävässä Kansassa*. Kaarne ajautui ilmeisesti ristiriitoihin myös uudessa liitossa,¹⁵⁷ sillä Kristillis-yhteiskunnallinen Liitto jatkoi toimintaansa ”porvarispiirien suosiossa” aina vuoden 1921 alkuun asti. Kristillis-yhteiskunnallisen Liiton toiminta päättyi, kun sitä vastaan hyökättiin lehdistön palstoilla, leimaten Kaleniuksen ja Viljarannan johtama liitto keinottelun välineeksi. *Työkansassa*, *Kotimaassa* ja *Helsingin Sanomissa* käydyssä lehdistökeskustelussa kerrottiin liikkeen johtohenkilöiden keränneen rahaa liikemiespiireistä noin 200 000 markkaa. Rahan he sanoivat menevän liiton alaisuuteen perustettavien orpokotien hyväksi. Summasta oli päätynyt vain 2634 markkaa köyhien ja orpojen hyväksi, kun taas johtohenkilöiden palkkoja oli Kristillis-yhteiskunnallinen Liitto maksanut 140 995 markkaa. Keskustelussa täsmennetään, että varsinaista rikosta ei liitossa ollut tehty vaan tilit ja kirjaukset oli hoidettu oikein. Lehdistökeskusteluun puuttui lopulta Kirkon Seurakuntatyön Keskusliiton puheenjohtaja piispa Jaakko Gummerus mainiten, että tapaus on herättänyt melkoista huomiota. Hän sanoutui irti Kristillis-yhteiskunnallisen Liiton johdon toimista. Gummerus pahoitteli lisäksi sitä maineen menetystä, minkä kaikki kristillisyhteiskunnallinen työ on liikkeen toimesta kokenut.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Kotilainen 1925, 3.

¹⁵⁸ *Heräävä Kansa* 15.1.1919 (Kristillis-yhteiskunnallinen liitto), Antti Kaarne (Mietteitä vuoden vaihteessa.). *Helsingin Sanomat* 5.1.1912, s.6 Sulo Viljaranta ja Ilmari Kalenius (”Törkeää keinottelua”) *Helsingin Sanomat* 11.1.1921 s.6 J. Kekkonen (Suomen Kristillis-yhteiskunnallisen Liiton asiat.). *Työkansa* 2.2.1921 Jaakko Gummerus (Uskonnollisen ja kristillisyhteiskunnallisen toiminnan kannattajille.)

4.5 Sovintoyritysten kariutuminen johtaa Nuorisoliiton irtaantumiseen

Kaarneen lähdettyä Kristillis-yhteiskunnallisesta Liitosta osa Kristillisen Työväen Liiton johtajista pyki saamaan hänet takaisin kristillisen työväenliikkeen piiriin. Kuitenkin vastustus hänen syrjäyttämisensä takana olleiden taholta oli erittäin kovaa. Kaarne esitti todennäköisesti paluunsa ehdoksi, että Kristillisen Työväen Liiton hallinnon on virallisessa kokouksessa tunnustettava toimineensa sääntöjen vastaisesti Lahdessa kesällä 1918 pitämässään kokouksessa. Tällaista päätöstä yritettiin saada aikaiseksi useampaan otteeseen erityisesti Kristillisen Työväen Liiton sihteerin Juho V. Kekkosen johdolla. Kesän 1918 kokouksen menettelyn tuomitsevaa päätöstä vastusti erityisesti Matti Helenius-Seppälä, joka oli keväeseen 1919 mennessä muuttanut kantaansa sisällissodan tapahtumien osalta ja vaati eduskunnassa voimakkain sanakääntein punavankien olojen parantamista ja laajoja armahduksia. Tästä huolimatta hän vastusti jyrkästi Kaarneen paluun mahdollistavan päätöksen hyväksymistä. Vastustuksen taustalla oli mitä ilmeisimmin Helenius-Seppälän ja Kaarneen välinen henkilökonflikti, joka näkyi konkreettisesti, kun käsitykset sisällissodasta lähenivät toisiaan, mutta henkilöiden välisiä ristiriitoja ei kyetty sopimaan.¹⁵⁹

Ensimmäisen kerran Kaarneen syrjäyttämistä käsiteltiin Kristillisen Työväen Liiton hallinnon ja valtuuskunnan jäsenten epävirallisessa neuvottelevassa kokouksessa maaliskuun 22. päivänä vuonna 1919. Kokouksessa ei ollut paikalla Matti Helenius-Seppälä, joten siellä saatiin läpi Kaarneelle varsin myötämielinen lausunto. Pöytäkirjan mukaan kokouksessa keskusteltiin Kaarneen liikkeestä eroamisen johdosta ja paheksuttiin sen aiheuttamaa hajaannusta liikkeen keskuudessa. Kokous näki, että syytä erimielisyyksien kärjistymiseen oli molemmin puolin ja toivoi pääsemistä yksimielisyyteen. Kokouksessa toivottiin, että valtuuskunta pyrkii sopimaan asiat Kaarneen kanssa yhteistoiminnassa maakuntajärjestöjen kanssa ja siellä hyväksyttiin

¹⁵⁹ Pöytäkirja Kristillisen Työväen Liiton hallinnon ja valtuuskunnan neuvottelevasta kokouksesta 22.3.1919, Pöytäkirja Kristillisen Työväen Liiton hallinnon kokouksesta 23.6.1919. Pöytäkirja Kristillisen Työväen Liiton hallinnon kokouksesta 30.12.1919. J.V. Kekkosen esitys Tampereen edustajakokoukselle, (Krist. Työv. Liiton Hallinnon kokous ja menettely tavat 23/6 18.) 27.12.1919. Eduskunnan pöytäkirjat vp 1919 s. 326,327.

ponsi, jossa tunnustettiin, että Lahdessa pidetyssä liittohallinnon kokouksessa sivuutettiin tärkeät esitykset sääntöjen vastaisesti ja Kaarne syrjäytettiin liiton puheenjohtajan toimesta tavalla, jota kokous ei voi hyväksyä. Kokous lisäksi paheksui Fransu Karisen *Työkansassa* ollutta kirjoitusta Antti Kaarneesta, mutta toisaalta tuomitsi myös Kaarneen uuden liiton perustamisen ja sen että hän oli sopimattomalla tavalla hyökännyt kristillistä työväenliikettä vastaan lausuen siitä katkeria tuomioita.¹⁶⁰

Kokouksen kiistanalaisuudesta ja epävirallisuudesta kertoi, että *Työkansassa* siitä ei mainittu sanaakaan. Kaarneen paluu kristilliseen työväenliikkeeseen oli kuitenkin keväällä ja kesällä 1919 ajankohtainen kysymys. Kristillisen Työväen Liiton hallinnon kokousta silmälläpitäen yhdistyksiä kehoitettiin muodostamaan siitä kantansa. Lahden edustajakokouksessa Kristillisessä Työväen Liitossa merkittävään asemaan nousseessa Tampereen Kristillisessä Työväenyhdistyksessä käsiteltiin asiaa kesäkuun 5. päivä pidetyssä yleisessä kokouksessa, jonka pöytäkirjassa on seuraava merkintä:

”Asiassa joka kohdistui liiton entiseen puheenjohtajaan A. Kaarneeseen. Kokouksen yleinen mielipide oli, että ei ole mitään rikkomuksia tehty, siinä kun liittohallinnolle vaihtui puheenjohtaja virallisia teitä myöden, joka on aina vuosittain uudelleen valittavakin. Ja A. Kaarneen suhteen oltiin sitä mieltä, ettei häntä voida ottaa Kr. Tyv. liiton palvelukseen mihinkään johtavaan asemaan enempää puhujana, kuin sen vasta alulle pantavassa Orpokotihommillakaan. Katsoen siihen räikeään esiintymisessään millä hän on liikettämme poikoteerannut ja hävitystyötä tehnyt, kuljeskellessaan ympäri maataamme oman, uuden seuransa perustamispuuhissa. Jäsenenä on Hänellä oikeus olla jos niin haluaa kuten kaikilla yleensä, vaan kaikki johtoasemat ovat niin kauvan estettävä, kunnes Hän itse huomaa väärin tehneensä ja todella, mielensä muuttaneena, sen julkisestikin ilmaisee.”¹⁶¹

Orpokotihommalla tarkoitetaan Kristillisen Työväen Naisliiton keväällä 1919 alullepanemaa orpokoti Suojaa Paattisiin, josta Antti Kaarneelle ilmeisesti kaavailtiin jonkinlaista tointa. Naisliitolla oli kiinteä yhteys Antti Kaarneeseen, sillä sen puheenjohtajana toimi vuosina 1911-1921 hänen vaimonsa Fanny Kaarne, joten ainakin tätä kautta Antti Kaarne pysyi selvillä kristillisen työväenliikkeen vaiheista.¹⁶²

¹⁶⁰ Pöytäkirja Kristillisen Työväen Liiton hallinnon ja valtuuskunnan neuvottelevasta kokouksesta 22.3.1919. SKTL:n arkisto. Helsinki. Palmu 1974, 151, 152.

¹⁶¹ TyA. Pöytäkirja Tampereen Kristillisen Työväenyhdistyksen yleisestä kokouksesta 5.6.1919.

¹⁶² Muistelmia Kristillisen Työväen Naisliikkeen vainiolta 1909-1959. (1959) 20,27,70.

Epävirallinen neuvotteleva kokous nousi esille seuraavassa varsinaisessa Kristillisen Työväen Liiton hallinnon kokouksessa, jossa myös Matti Helenius-Seppälä oli paikalla. Kokous pidettiin kesäkuun 23. päivä Kristillisen Työväen Nuorisoliiton opintopäivien yhteydessä. Kokouksen pöytäkirjassa on asiasta seuraava merkintä: ”Tampereella 22 p. maalisk. 1919 pidetyn hallinnon ja valtuuskunnan jäsenten neuvottelukokouksen päätti hallinto 9 äänellä 4 vastaan jättää keskustelun alaisiksi ottamatta. Päätöstä vastaan panivat jyrkän vastalauseensa liiton sihteeri J. V. Kekkonen, A. V. Koivisto ja Osk. Aarnio.”¹⁶³ Kokouksessa oli pöytäkirjan mukaan paikalla 18 jäsentä, joten kaikki eivät kantaansa ilmaisseet. Neljäs vastaan äänestäneistä todennäköisesti oli Alpo Lumme, vaikka hän ei halunnut nimeään vastalauseeseen kirjoittaa. *Työkansa* raportoi kokouksesta ja kertoi salaperäisesti: ”Erään liittohallintoon kuuluvien jäsenten neuvottelukokouksen pöytäkirja esiteltiin, mutta ei annettu kokouksen puolesta aihetta mihinkään toimenpiteisiin. Keskustelu asioista oli sangen vilkasta ja selviydettiin asioissa ylipäättänsä rauhallisella tavalla.”¹⁶⁴ Todennäköisesti keskustelu oli ylipäättänsä kaikkea muuta kuin rauhallista. Nimittäin seuraavana päivänä pidetyssä Kristillisen Työväen Nuorisoliiton edustajakokouksessa jyrkän vastalauseen panneista Juho V. Kekkonen yhdessä Alpo Lumpeen kanssa ajoi pikavauhti lävitse nuorisoliitolle uudet säännöt ja ohjelman. Uusista säännöistään nuorisoliitto poisti kaikki kohdat jotka sitoivat sen toiminnan Kristillisen Työväen Liiton hallinnon tai sen paikallisyhdistysten alaisiksi. *Työkansan* kokousselostuksen mukaan uusia sääntöjä ei lähetetty pääliiton hyväksyttäväksi vaan suoraan sosiaaliministeriön vahvistettaviksi. Selostuksen mukaan kokouksessa paikalla ollut vanhempi väestö paheksui kiireellisyyttä jolla lailliset muodot sivuuttaen sääntö- ja ohjelmaudistukset ajettiin läpi.¹⁶⁵ Käytännössä tällä tarkoitettiin, että sääntö- ja ohjelmaluonnoksia ei julkaistu etukäteen, jotta jäsenosastot olisivat voineet niistä kantansa lausua ja edustajakokousedustajansa ohjeistaa. Tähän vedoten esimerkiksi Tampereen Kristillisen Työväenyhdistyksen Nuoriso-osasto sanoutui irti uusista säännöistä ja ilmoitti pitäytyvänsä vanhoissa säännöissä, koska osastolle ei uusia sääntöjä oltu etukäteen keskusteltavaksi lähetetty.¹⁶⁶

¹⁶³ SKTL:n arkisto. Pöytäkirja Kristillisen Työväen Liiton hallinnon kokouksesta 23.6.1919.

¹⁶⁴ *Työkansa* 25.6.1919 (Suomen Krist. Työv. Liittohallinnon kokous.).

¹⁶⁵ *Työkansa* 27.6.1919 (Krist. Työv. Nuorisoliiton edustajakokous Lahdessa.).

¹⁶⁶ *Työkansa* 1.8.1919 (Tampereen yhdistyksen nuoriso-osaston yleinen kokous.).

Nuorisoliiton sääntömuutokset läpi ajanut Kekkonen kertoi omia näkemyksiään edustajakokouksen päätöksistä *Työkansassa*. Hänen mukaansa käsitykset, joiden mukaan nuorisoliitto olisi eronnut pääliitosta, eivät pidä paikkaansa, vaan maksaa nuorisoliitto edelleen veroa pääliitolle ja alistaa se edelleen sääntömuutoksensa pääliiton hyväksyttäväksi. Kekkonen kertoo kuitenkin, että ”muutamia pieniä muutoksia kyllä tehtiin, mutta ne olivat ajan ja uuden yhdistyslain mukaisia.” Vastustuksesta hän mainitsee, että ”pari osastoa on päättänyt – tosin eivät nekään yksimielisesti – pysyä entisellä kannalla. Se osoittaa ylimielisyyttä ja ymmärtämättömyyttä.” Laillisten muotojen sivuuttamisesta Kekkonen mainitsee, että ”ohjelman muutosehdotukset otetaan esille, jos vähintään 2/3 edustajista niin vaatii.’ Säännöt eivät määrää o h j e l m a n m u u t o s e h d o t k s i a jaettavaksi osastoille ennen edustajakokousta, joten osastot puhuvat olemattomista sääntöjen kohdista.” Päätösten vaikutuksista kristillisen työväenliikkeen yhtenäisyyteen Kekkonen mainitsee ”Mitä tulee suhteeseemme itse pääliittoon, niin välit pysyvät toivottavasti yhtä hyvinä. Sitähän edellyttää jo sekin, että nuorisoliiton hallinnon jäsenet ovat miltei kaikki myös johtavia ja toimivia jäseniä Kristillisessä Työväen Liitossa.”¹⁶⁷

Nuorisoliiton sääntöuudistus oli jatkumoa Kaarneen syrjäyttämisestä alkaneesta hajaannuksesta kristillisessä työväenliikkeessä. Kaarneen takaisin tulon mahdollistavan pykälän hylkääminen ei varmasti ollut ainoa syy nuorisoliiton sääntöuudistukselle, sillä sen piiriin oli ryhmittynyt kristillisen työväenliikkeen radikaalimpi ja vasemmistolaisempi jäsenistö. He aloittivat Kekkonen johdolla seuraavassa edustajakokouksessa voimakkaan pyrkimyksen ajaa Kristillistä Työväen Liitto poliittisesti vasemmalle ja ennen kaikkea sen ohjelmaan pykälää vaalitoiminasta, joka velvoittaisi sen tekemään vaaliliittoja ainoastaan ”luokkaveljien” eli sosialidemokraattien kanssa. Kristillisen Työväen Nuorisoliitosta muodostui näin ollen erillinen poliittinen fraktio, joka pyrki nousemaan johtavaan asemaan kristillisessä työväenliikkeessä. Pentti Sorri näkee pastoraalityössään, että vasemmistolaisella pyrkimyksellä pyrittiin todennäköisesti valmistamaan maaperää Antti Kaarneen paluulle Kristillisen Työväen Liiton puheenjohtajaksi¹⁶⁸. Kekkonen ja Lumpeen pyrkimys sovittelua Kaarneen ja

¹⁶⁷ Työkansa 11.8.1919 J.V. Kekkonen (Kristillisen työväen nuorisoliiton äskenen edustajakokous.).

¹⁶⁸ Sorri 1953, 23.

Kristillisen Työväen Liiton hallinnon välejä on sikäli mielenkiintoinen, että vielä edellisenä syksynä he Aali Äyräksen kanssa riensivät liiton hallinnolle uskollisina Turun eteläisen maakuntajärjestön kokoukseen estämään Kaarneen ajamien ja liiton johdon tuomitsevien pykälien hyväksymisen, minkä välittömänä seurauksena oli Kaarneen eroaminen kristillisestä työväenliikkeestä.¹⁶⁹ Kesällä 1919 he kuitenkin suivaantuivat sovitteluyrityksensä kaatamisesta Kristillisen Työväen Liiton hallinnolle ja de facto irrottivat nuorisoliiton tämän alaisuudesta. Kekkonen kirjoitti sovitteluyrityksen epäonnistumisesta vuonna 1924 *Työkansassa* Antti Kaarneen muistokirjoituksessa:

”Hän (Kaarne) piti itsepintaisesti, voipa sanoa itsekkäästi kiinni siitä, mikä oli hänen mielipiteensä Osaksi tämä ja toisaalta se, etteivät toht. Helenius-Seppälä-vainaa ja pastori Rentola-vainaa hyväksyneet hänen toimintaansa varsinkaan kansalaissodan aikaan johti Antti Kaarneen eroon kris. työväenliikkeestä v. 1918. Myöhemmin koetettiin välejä sovittaa, mutta anteeksianon henkeä puutui kristilliseltä työväeltäkin ja niin kulkivat Antti Kaarneen ja kristillisen työväen tiet eri suuntiin. Monista tuntui tämä sangen katkeralta.”¹⁷⁰

Kaarneen nekrologissa mainitun pastori Rentola vaiheet Kaarneen eron ja kristillisen työväenliikkeen kannalta ovat mielenkiintoiset. Rentolalla oli taipumusta äärimmäiseen ilmaisuun ja mielipiteen muutoksiin. Kesällä 1917 hän näki suuren ja tarpeellisen jumalallisen verenvuodatuksen tulevan¹⁷¹. Marras- joulukuussa 1917 hän esiintyi eduskunnassa kiihkeänä kristittynä sosialistina puhuen viimeiseen asti pasifismin ja aseistariisunnan puolesta¹⁷². Kevättalvella 1918 hän kirjoitti aikaisemmin mainittuja palavasanaisia pyhän sodan julistuksia *Ilkka*-lehteen. Alkuvuodesta 1919 hän ei asettunut puolueen ehdokkaaksi eduskuntavaaleihin seurakuntakiireisiin vedoten ja näyttäytyi *Työkansan* palstoilla täysin kantansa muuttaneena, julistaen palavasanaisesti lähimmäisen rakkautta ja hyökäten kirkossa valitsevaa mammonapalvelusta vastaan¹⁷³. Hänen viimeiseksi jäänyt *Työkansan* kirjoitus *Hätäntyneen rukous* palasi vielä teemaan:

¹⁶⁹ Pöytäkirja SKTL:n valtuuskunnan kokouksesta 8.9.1918 SKTL:n arkisto. Helsinki. Palmu 1974, liite (Kaarneen kirje kristillisille työväenyhdistyksille 23.11.1918).

¹⁷⁰ Työkansa 20.7.1924 –nen. (Antti Kaarneen Muistolle.).

¹⁷¹ Työkansa 3.8.1917 A. Rentola (Kuritettavaa.).

¹⁷² Eduskunnan. Valtiopäivät pöytäkirjat. Toiset valtiopäivät 1917 pöytäkirja II. 11. joulukuuta s.439.

¹⁷³ Työkansa 22.1.1919 (-Pastori A. Rentola), Työkansa 27.1.1919 A. Rentola (Työkansalle!) Työkansa 7.2.1919 Antti Rentola (”Sentähden, että laittomuus pääsee valtaan, kylmenee useimpain rakkaus.”) Työkansa 10.2.1919 Antti Rentola (Rakastakaa Vihollistanne!).

”Jeesus, Jeesus, saata minut Jumalaan, sillä minussa on perkelettä, saata minut autuuteen, sillä minä olen kadonnut, saata minut valkeuteen, sillä minä olen pimeässä, saata minuun totuus, sillä minä valehtelen, armahda minua syntieni tunnustamiseen ja hylkäämiseen, sillä minä rakastan pitää kunniani enkä tahtoisi tunnustaa rumia tekojani — — ”¹⁷⁴

Rentolan poikkeuksellisesta kirjoituksesta kuvastuu voimakkaat tunnontuskat todennäköisesti edellisen kevään ja kesän toiminnasta ja kirjoituksista. On mahdollista, että Rentolan itsesytyöksissä rypevä kirjoitus juuri kristillisen työväenliikkeen lehdessä *Työkansassa* viittaa osittain samaan aikaan käytyyn keskusteluun Kaarneen syrjäytymisestä. Selventävät osat kirjoituksesta on kuitenkin todennäköisesti jätetty pois, josta kertovat katkoviivat lyhyen kirjoituksen lopussa. Rentola menehtyi äkillisesti kesällä 1919. Muistokirjoituksessa hänen kerrotaan kuolleen ankaraan tulirokkoon ja työstäneen viimeinään kirjaa *Saatanan sitominen*, jonka luvattiin ilmestyvän pian.¹⁷⁵

Kaarneen eroon ja Lahden edustajakokousta edeltäneen hallinnon kokouksen tapahtumiin palattiin vielä seuraavassa Tampereella joulukuun 28 – 30 päivinä vuonna 1919 pidetyssä ylimääräisessä edustajakokouksessa. Tätä edustajakokousta edeltävän hallinnon kokouksen pöytäkirja on sangen erikoinen, sillä se sisältää ainoastaan Kekkosen – joka toimi liiton sihteerinä – ylös kirjaamana pitkän täsmennyksen edellisen hallinnon kokouksen pöytäkirjaan. Täsmennys on todennäköisesti Viipurin yhdistyksessä tai maakuntajärjestössä kesän 1919 hallinnon kokousta varten muodostama lausunto Kaarneen erosta ja Lahden edustajakokouksen tapahtumista. Lausunto selventää Kaarnetta vastustaneiden kantoja.

Tekstin alussa kuvataan tilannetta, jossa ”eräät, varsinkin Antti Kaarne ovat tahtoneet moittia liittohallinnon kokousta Lahden edustajakokouksen yhteydessä kesäkuulla 1918 mm. siitä, että se olisi estänyt punakaartilaisten armahdusasian y.m. esille ottamisen silloisessa edustajakokouksessa”.¹⁷⁶ Kuitenkin katsovat lausunnon allekirjoittajat, että

¹⁷⁴ Työkansa 28.4.1919 A. Rentola (Hätäntyneen rukous.). Sitaatti käsittää kirjoituksen kokonaisuudessaan. Katkoviivat kuuluvat lainaukseen, todennäköisesti *Työkansassa* sensuroitiin, mitä tekoja hän tunnustuksellaan tarkoitti.

¹⁷⁵ Työkansa 30.7.1919 (Pastori Antti Rentola.), Lauri Koskenniemi kuvaa teoksen *Saatanan sitominen* sisältävän edellä mainitun kaltaisia kirjoituksia ja olevan ajatukseltaan sekava. Ks. Lähteenmäki 1984, 292 (v. 30). Arkkila 1975, 45.

¹⁷⁶SKTL:n arkisto. Pöytäkirja Kristillisen Työväen Liiton hallinnon kokouksesta 28.12.1919.

kyseisten kohtien sivuuttaminen johtui Kaarneen omasta toiminnasta, sillä hän oli varannut liittohallinnon kokoukselle aikaa vain tunnin. Siinä ajassa ei lausunnon allekirjoittajien mielestä voitu käsitellä niin laajoja, arkaluontoisia ja kauaskantoisia asioita kunnolla, vaikka Kaarne tätä liittohallinnolle esittikin. Tästä johtuen liittohallinto ei antanut niistä sääntöjen vaatimaa lausuntoa. Lausunnon antaminen oli heidän mielestään myös turhaa, koska valtuuskunta oli aiemmin keväällä Liiton nimissä tehnyt Suomen hallitukselle anomuksen asiasta. Asian olisi voinut tästäkin huolimatta ottaa esille itse edustajakokouksessa. Kaarneen omasta menettelystä ja hänen syrjäyttämisestä puheenjohtajan paikalta mainitaan:

”Mutta että Kaarne itsekin piti liittohallinnon menettelyä tyydyttävänä, osoittaa sekin että hän omasta aloitteestaan ehdotti liittohallintoa kokouksen johtavaksi komiteaksi, jonka hänen ehdotuksensa edustajakokous yksimielisesti hyväksyi. Tästäkään huolimatta ei liittohallinto asettanut johtavana komiteanakaan mitään ehdokkaita puheenjohtajan vaalia varten, vaikka se olisi hyvällä syyllä voinut ja olisi entistä tapaa noudattaen ollut velvollinenkin niin tekemään. Kaarnettakaan ei luonnollisesti voitu asettaa ehdokkaaksi, jo siitä syystä, että hän oli jyrkästi kieltäytynyt. Asia oli siis kokonaan edustajakokouksen varassa. Kun edustajakokouksessakaan ei ketään muuta ehdotettu kuin Aali Äyrästä, niin tuli hän luonnollisesti valituksi, vaikka ei suinkaan ollut toimeen halukas. On sen vuoksi ollut turhaa näistä asioista hyökätä krist. työv. liiton johdon kimppuun ja Kaarneen uudistuneiden hyökkäysten sekä suullisten, että kirjallisten pakottamana oli tietysti pakko hänelle vastata sen vähän, mikä on vastattu. Tämän pyydämme liittohallinnon pöytäkirjaan, koska asia ei ole tullut riittävän valaistuksi, vaan voi pöytäkirja tässä suhteessa johtaa harhaan. Viipuri 12/6 1919

F. A. Karinen, U. Honka, K. Oksanen, A. Oksanen

Yllä olevaan kirjelmään yhtyvät

P. Kuusa, M. Helenius-Seppälä, Mandi Ollinen, K. Tarvainen, Juho Lappi ja O. Ritola”¹⁷⁷

U. Honkaa ja A. Oksasta lukuun ottamatta muut kirjelmän allekirjoittaneista olivat pöytäkirjan mukaan paikalla edellisessä kesän 1919 hallinnonkokouksessa, joten he äänestivät Kaarneen paluun mahdollistavan pykälän käsittelemistä vastaan. Kaarneen eron käsittely ei jäänyt vain hallinnon kokoukseen, sillä asiaa käytiin lävitse vielä seuraavana päivänä edustajakokouksessa, jossa Juho V. Kekkonen alusti asiasta ja yritti

¹⁷⁷SKTL:n arkisto. Pöytäkirja Kristillisen Työväen Liiton hallinnon kokouksesta 28.12.1919.

ilman näkyvää tulosta saada lävitse edellisenä keväänä pidetyn epävirallisen neuvottelevan kokouksen ponnet. Alustuksessaan hän mainitsee että Lahden edustajakokouksen jälkeen on liiton piirissä ollut lamaantumista ja hajaannusta eri tahoilla, mutta varsinkin Turun seudulla.¹⁷⁸

Kokouspöytäkirjoissa ei lue Kaarneen asettaneen paluunsa ehdoksi Lahden vuoden 1918 hallinnonkokouksen toiminnan tuomitsevaa päätöstä. Kuitenkin on ilmeistä, että kiistelyssä, siitä kuka oli toiminut väärin ja kenenkä kuului pyytää anteeksi, kamppailtiin pohjimmiltaan Kaarneen paluusta kristilliseen työväenliikkeeseen. On hyvin epätodennäköistä, että vaikeaan asiaan olisi palattu kerta toisensa jälkeen ainoastaan teoreettiselta pohjalta ilman minkäänlaisia käytännöllisiä päämääriä. Kaarneen paluu kristilliseen työväenliikkeeseen ei kuitenkaan koskaan onnistunut.

Sisällissodan ja sen jälkiselvittelyjen seurauksena Kaarneen mielipiteet selkeästi radikalisoituivat ja katkeroituivat. Kaarne näytti tuntevan syvää katkeruutta erityisesti papistoa ja muuta sivistyneistöä kohtaan, joita hän arvosteli useissa kirjoituksissa. Katkeruudesta ja ehdottomuudesta todennäköisesti kumpusi tarve saada anteeksipyyntö ja tunnustus epäoikeudenmukaisesta kohtelusta Kristilliseltä Työväen Liiton hallinnolta ja erityisesti Helenius-Seppälältä. Syvästä ja voimakkaasti vaikuttaneista kokemuksista kertoi myös Kaarneen kristillisen uskon menettäminen. Hän julisti, että oli rehellisesti Jeesusta palvellut ja rehellisesti sanonut tälle hyvästi.¹⁷⁹ Erottamisen merkitystä Kaarneen elämäkululle kuvaa hänen tyttären Ellen Rantasaaren muistikuvat. Hän kertoo muistavansa isästään vain erottamisesta aiheutuneen syvän masennuksen, josta Rantasaaren mukaan Antti Kaarne ei koskaan lopullisesti toipunut.¹⁸⁰ Katkeruudesta ja ehdottomuuden jyrkkemistä kertoi myös Kaarneen myöhempi poliittinen toiminta. Hän liittyi keväällä 1920 vasta perustettuun Suomen sosialistiseen työväenpuolueeseen ja toimi aktiivisesti puolueen tehtävissä Turun seudulla noustun vuoden 1922 vaaleissa eduskuntaan. Kaarneen kansanedustajan ura katkesi, kun hänet pidätettiin muun puolueen

¹⁷⁸SKTL:n arkisto. Pöytäkirja Kristillisen Työväen Liiton hallinnon kokouksesta 23.6.1919. Yksityiskokoukset. Kekkonen Alustus Tampereen edustajakokoukselle 29.12.1919 (Krist. Työv. Liiton Hallinnon kokous ja menettely Lahdessa 23/18.).

¹⁷⁹ Työkansa 20.7.1924 –nen. (Antti Kaarneen Muistolle.).

¹⁸⁰ Eilisestä huomiseen. Suomen Kristillinen Työväen Liitto r.y. 1906-1981. (1981) s.33.

eduskuntaryhmän ja johtohenkilöiden kanssa elokuussa 1923. Kaarne sai pitkän tutkintavankeuden jälkeen vuoden ja kuuden kuukauden vankeustuomion ja menetti kansalaisluottamuksensa viideksi vuodeksi. Hänen ennestään heikko terveytensä kuitenkin petti vankeudessa ja hänet päästettiin kesäkuussa 1924 kotiinsa Piikkiöön sairastamaan, missä hän kuoli sydänkohtaukseen 14. päivä heinäkuuta vuonna 1924.¹⁸¹

Sisällisota ja sen jälkiselvittelyt merkitsivät kristillisessä työväenliikkeessä kuten koko suomalaisessa yhteiskunnassa voimakasta muutosta. Erityisesti Kaarneen ero aiheutti kristillisessä työväenliikkeessä pitkällisen ja liikettä jakavan jälkiselvittelyn. Helenius-Seppälän ja Kaarneen väliset henkilöristiriidat levisivät liikettä jakavaksi tekijäksi. Molemmilla oli liikkeessä oma kannattajakuntansa, Kaarne karismaattisena ja ehdottomana persoonallisuutena sai taaksensa liikkeen radikaalimman ja työväen etujen ajamista korostavan ryhmittymän. Helenius-Seppälän taakse ryhmittyi taas maltillisemmin ajatteleva väki. Henkilökonfliktilla oli myös alueellinen vaikutuksensa sillä Kaarneen kannatus oli voimakkainta Turun ympäristössä, kun taas hänen vastustuksensa muodostui voimakkaimmaksi Tampereen ja Viipurin ympäristössä. Kristillinen Työväen Liiton yhtenäisyys poliittisena liikkeenä heikkeni merkittävästi sisällissodan ja sen jälkiselvittelyjen seurauksena ja toimi myös sytykkeenä seuraavalle liikettä jakaneelle konfliktille, jossa oli ennen kaikkea kysymys Kristillisen Työväen Liiton vaalitoiminnasta. Konfliktin valossa kristillisen työväenliikkeen eri ryhmittymillä oli erilaiset ideologiset lähtökohdat. Kaarnetta ja sosialidemokraattien kanssa liittoutumista vastustaneet näkivät, että kristinusko muodostaa ideologisen ydintotuuden, jonka toteuttaminen esti yhteistyön ateististen sosialistien kanssa. Oman uskonnon toteuttaminen nähtiin suuntauksen piirissä selkeästi ehdottomammin, eli uskonto muodosti kynnyskysymyksen, jota ei voinut sivuuttaa. Heitä vastustaneiden ideologinen ajattelu lähti eri yhteiskuntaluokkien vastakkaisten intressien tiedostamisesta ja korostamisesta. Tämä suuntauksen ideologinen lähtökohta oli ajatus taistelusta oman intressiryhmän etujen puolesta, jolloin yhteistyö ateististen ja jumalanpilkkää harjoittavien sosialistien kanssa katsottiin mahdolliseksi.

¹⁸¹ Ahvenjärvi 1993, 89,90. Palmu 1973, 154.

5 KIISTA PUOLUEEN OHJELMASTA VUOSINA 1919 – 1922

Keskellä kiihkeintä kamppailua Kristillisen Työväen Liiton ohjelmasta varoitti Frans Silvo aatetovereitaan:

”Kristillinen työväki! Nyt on aika herätä. Pahat juonet ovat liikkeellä. Meitä krist. Työv. johdetaan nyt pois krist. Työv. ohjelman periaatteista. Meidät tahdotaan saada jumalattoman jumalaa pilkkaavan sosialismin syliin. Herra Kekkonen ynnä kumppanit puuhaavat nyt jumalattoman sosialismin eteen. Nämä hiljattain kris. työv. piiriin tulleet aikovat nyt ruveta meitä johtamaan.”¹⁸²

Silvo, joka kertoi olevansa Kristillisen Työväen Liiton perustajajäsen, sai hyökkäävän kirjoituksensa julkaistuksi *Työkansassa* uhkaamalla lähettää sen muihin lehtiin, mikäli sitä ei julkaista¹⁸³. Kristillisen Työväen Liiton suunnasta käydyn kamppailun keskiöön nousi hänen hyökkäyksensä kohteet Nuorisoliitto ja erityisesti sen johtajat J. V. Kekkonen ja Alpo Lumme.

Kristillinen Työväen Liito julistautui keväällä 1922 vaalilakkoon, joka lopetti puolueen osallistumisen valtakunnan politiikkaan. Liikkeen ulkopuolelle puolue viesti lakon johtuvan epäoikeudenmukaiseksi katsomastaan vaalijärjestelmästä. Kuitenkin lakon julistaessaan puolue oli sisäisen hajaannuksen tilassa, joka johtui perustavan laatusista näkemyseroista puolueen sijoittumisesta poliittisella kentällä ja laajalle levinneistä ideologisista- ja henkilökonflikteista.

Koko suomalainen puoluekenttä koki radikaalin myllerryksen sisällissodan seurauksena. Varsinkin sotaa seurannut sosialidemokraattisen työväenliikkeen uudelleen organisoituminen ja vuoden 1920 aikana tapahtunut työväenliikkeen jakautuminen nostatti myös kristillisen työväen keskuudesta radikaalit vaatimaan puoleen linjan uudelleen määrittämistä suhteessa muihin puolueisiin. Puolueen vaalipolitiikasta ja pienpuolueelle ensiarvoisen tärkeistä vaaliliitoista käyty linjanveto johti konfliktiin, jonka seurauksena oli pysyvä hajaannus ennestään pienen puolueen sisällä. Hajaannuksen jakolinjat olivat kuitenkin jo näkyviin Kaarneen syrjäyttämistä koskeneessa konfliktissa.

¹⁸² Työkansa 3.3.1920 Frans Silvo (Viedäänkö kristillinen työväki materialismin ja luokkavihan syliin?).

¹⁸³ Työkansa 3.3.1920 Frans Silvo (Viedäänkö kristillinen työväki materialismin ja luokkavihan syliin?).

On selvää, että Kaarneen eroa koskenut konflikti ja ja puolueen vaalipolitiikkaa käsittelevät erimielisyydet limittyvät toisiinsa sekä ajallisesti että sisällöllisesti. Samaan aikaan kun puolueessa kiisteltiin Kaarneen takaisin ottamisesta, puolueen radikaali siipi alkoi ajaa myös puoluetta vasemmalle.

Kamppaillussa oli kyse ennen kaikkea puolueen vaalipolitiikasta, joka haluttiin kirjata Kristillisen Työväen Liiton ohjelmaan. Kekkonen johtamana ohjelmaan ajettiin voimakkaasti kirjausta, joka olisi automaattisesti liitännyt puolueen vaaliliittoon sosialidemokraattien kanssa. Kristillisestä Työväen Liitosta olisi näin ollen tullut sosialidemokraattisen puolueen apupuolue, joka olisi toiminut ainakin Kekkonen haaveissa sosialidemokraattisen puolueen sisällä kristillisesti ajattelevien yhteenliittymänä. Vahvana aatteellisena virikkeenä ajatukselle toimi Sigrid Sireniuksen näkemykset ja pyrkimykset muuttaa suomalainen työväenliike kristinuskolle suopeammaksi. Ajatusten taustalla oli näkemys, ettei kristillistä ajattelua tulle monopolisoida kristillisen työväenliikkeen alaisuuteen, vaan kristillinen ajattelu on saatava osaksi koko työväenliikettä. Tämä soti koko kristillisen työväenliikkeen lähtökohtia vastaan, joissa toiminnan lähtökohdaksi nähtiin erottautuminen ateistisena pidetystä sosialidemokraattisesta työväenliikkeestä. Näin ollen on selvää, että ajatuksen voimakas esiintuominen nostatti kristillisen työväenliikkeen sisällä repivän ideologisen konfliktin.¹⁸⁴

5.1 Vuoden 1919 eduskuntavaalit ja Nuorisoliiton suunnanmuutos

Ensimmäinen koetinkivi Kristillisen Työväen Liiton valtiollisessa vaalipolitiikassa oli vuoden 1919 eduskuntavaalit, joihin lähdetessä puolueessa vallitsi sekava mieliala. Vaaleihin osanotosta ja mahdollisista vaaliliitoista päätettiin vuoden 1919 tammikuun 12. päivä pidetyssä Kristillisen Työväen Liiton hallinnon kokouksessa, jossa nähtiin mielenkiintoinen episodi, kun kävi ilmi, että Hämeen eteläisessä vaalipiirissä yritettiin käytännössä vaaliliittoa sosiaalidemokraattien kanssa. Sekä kokouksen pöytäkirjoista että *Työkansan* kokousta käsittelevästä jutusta käy ilmi, että mielipiteet jakaantuivat

¹⁸⁴ Kekkonen 1920, 42-45. Ajo 2003, 117-119.

vaalipolitiikan kohdalla. Lopulta kokouksessa päädyttiin perinteiseen tapaan yhteisiin vaaliliittoihin maalaisliiton ja edistyspuolueen kanssa.

”Asiasta oli kymmenen eri maakuntajärjestöä, useat yhdistykset ja yksityiset lähettäneet lausuntoja kannattaen useimmat yhteistä vaalitoimintaa maalaisliiton kanssa, jotkut myös sosiaalidemokraattien kanssa. Tällaisesta yhteistoiminnasta olivat sosialistien aloitteesta jo sopineet Hämeen etel. krist. työv. maakuntajärjestön toimikunta ja sos. dem. piirineuvosto, mutta liitohallinnon kokoukseen saapui tieto, että sos. dem. puolue toimikunta ei hyväksynyt yhteistoimintaa. Jotkut liitohallinnon jäsenet lausuiivat valittelunsa siitä, ettei sos. dem. johto nytkään vielä katso voivansa liittyä yhteistoimintaan krist. työväen kanssa, vaikka nykyhetkellä olisi mitä tärkeintä koota työväen voima. Vaalilain nykyisellä kannalla ollessa katsottiin osanotto vaaleihin erillisenä turhaksi voimainponnistukseksi, vakkakin se olisi kaikkein parhaiten vastannut krist. työväen periaatteita, jollaista menettelytapaa nytkin kokouksessa muutamat kannattivat”¹⁸⁵

Hämeen eteläinen maakuntajärjestö oli ryhtynyt toimiin vaaliasiassa jo ennen kokousta ja solminut vaaliliiton sosiaalidemokraattien kanssa, joka oli kuitenkin tullut estetyksi sosiaalidemokraattien puolue toimikunnan taholta. Päätös noudatteli sosialidemokraattien perinteistä linjaa, jonka mukaan se ei tee vaaliliittoja muiden puolueiden kanssa. Suomen Sosialidemokraattisen puolue toimikunnan pöytäkirjasta käy kuitenkin ilmi, että asia ei sinällään mennyt puolue toimikunnan käsiteltäväksi, vaan se oli sivuutettu puoluesihteerin Taavi Tainion kielteisellä vastauksella Hämeen eteläiselle maakuntajärjestölle, jonka puolue toimikunta myöhemmin hyväksyi.¹⁸⁶ Päätöksen tehnyt puoluesihteerin Tainio kuului puolueen vahvimpiin kulttuuriradikaaleihin, jotka olivat avoimen uskonnonvastaisia. Tainio näki, että uskonnot ovat ihmisen omista tarpeista syntyviä luomuksia.¹⁸⁷

Työkansan uutinen pyrkimyksestä vaaliliittoon sosialidemokraattien kanssa sai tylyn vastaanoton *Herättäjän* palstoilla, kun lehti uutisoi *Työkansan* juttuun nojaten niin sanotun kristillisen työväen kosiskelleen vaaliliiton jumalankieltäjä sosialisteja, mutta saaneen rukkaset. Teksti päättyi virkkeeseen, joka kuvastaa lehden kantaa ”Sosiaalidemokraatit ovat jo meillä ja muualla siinä määrin paljastaneet

¹⁸⁵ Työkansa 13.1.1919 (Kristillinen työväki ja eduskunta vaalit.).

¹⁸⁶ Työväen arkisto. Sos. Dem. Puolue toimikunnan pöytäkirja 17.1.1919.

¹⁸⁷ Soikkanen 1961, 149-151.

kristinuskolle vastaisen kantansa, ettei yksikään kristillisiin lukeutuva saa heitä äänestää ei suoranaisesti eikä välillisesti vaaliliitossa.”¹⁸⁸ Mielenkiintoista on *Herättäjän* tapa viitata kristillisen työväenliikkeeseen, sillä lehti käytti jokainen kerta etuliitettä n.s. kristillisen työväenliikkeen kohdalla.

Vuoden 1919 eduskuntavaaleihin Kristillinen Työväen Liitto päätyi perinteiseen tapaan vaaliliitossa Maalaisliiton tai Edistyspuolueen kanssa.¹⁸⁹ Yhdistävänä tekijänä puolueilla oli tasavaltalaisuus Suomen valtiojärjestyskysymyksessä. Kysymys koettiin – tai haluttiin kokea – monarkian vastustajien taholta vaalien avainkysymykseksi, sillä yleisesti tiedettiin kansan enemmistön olevan tasavallan kannalla. Varsinaiset monarkistit olivat jo ymmärtäneet, että muuttuneessa maailmanpoliittisessa tilanteessa monarkia ei enää tullut kysymykseen.¹⁹⁰ Kristillisen Työväen vaalitoiminta keskittyi lähinnä Hämeen pohjoiseen, Turun eteläiseen ja pohjoiseen vaalipiiriin. Työkansassa annettiin muutamassa kirjoituksessa tarkat ohjeet mille listoille äänet on kussakin vaalipiirissä keskitettävä.¹⁹¹ Äänten kohdentamisohjeet tuottivat vuode 1919 eduskuntavaaleissa tulosta, sillä huomattavasti laskeneesta äänimäärästä ja prosentuaalisesta ääniosuudesta huolimatta kristillisten onnistui kasvattaa omien kansanedustajiensa määrä nollasta kahteen. Valituiksi tulivat Matti Helenius-Seppälä Turun eteläisestä vaalipiiristä ja vasta 28 vuotias Juho Valerian Kekkonen Turun pohjoisesta vaalipiiristä.¹⁹²

Kevään 1919 aikana vastavalitun kansanedustaja Kekkonen kannanotot selkeästi radikalisoituivat ja hän alkoi ajaa eduskunnassa yhä vasemmistolaisempaa linjaa. Ensimmäisenä merkkinä uusista poliittisista yhteyksistä ja suhteiden lähentymisestä sosialidemokraatteihin antoi Kristillisen Työväen Nuorisoliiton opintopäivät Lahdessa kesällä 1919. Kekkonen piti opintopäivien raportissa erityisen hienona, sitä että kaksi sosialidemokraattien kansaedustajaa professori Väinö Voinmaa ja opettaja Olli Korhonen luennoivat päivillä luokkataistelusta. Lisäksi opintopäivillä puhui Settlementti-liikkeen

¹⁸⁸ Herättäjä 17.1.1919, (N. s. ”kristillinen työväki” ja eduskuntavaalit).

¹⁸⁹ Koskiaho 1977, 231.

¹⁹⁰ Vares 2006, 136–137.

¹⁹¹ Työkansa 17.2.1919, Kristillisen työkansan toiminta Turun l. eteläisessä vaalipiirissä. Työkansa 19.2.1919 Vaali-Jussin selitykset.

¹⁹² Ahvenjärvi 1993, 51,62.

voimahahmo Sigrid Sirenius sosialidemokratiasta ja kristinuskosta. Esitelmässään Sirenius näki, että sosialidemokraatit tulisi saada luopumaan ateismista.¹⁹³

Varsinainen suunnanmuutos tapahtui opintopäivien yhteydessä pidetyssä nuorisoliiton edustajakokouksessa, jossa sille ajettiin lävitse pikavauhtia uudet säännöt. Kuten edellisessä luvussa kerrotti, oli suunnanmuutoksella selkeä yhteys Antti Kaarneen paluusta käytyyn kamppailuun, mutta yksi syy suunnanmuutokseen oli nuorisoliiton johtajien Kekkosen ja Alpo Lumpeen omaksumat ajatukset lähemmästä yhteistyöstä sosialidemokraattisen puolueen kanssa. Myönteisiä kokemuksia yhteistyöstä Kekkoselle tuli jo aiemmin, kun vuoden 1918 lopulla ja vuoden 1919 alussa paikkakunnasta riippuen Suomessa järjestettiin ensimmäiset uuden kunnallislain mukaiset kunnallisvaalit. Vaaleissa kaikilla 20 vuotta täyttäneillä oli yleinen ja yhtäläinen äänioikeus. *Työkansan* mukaan kristillinen työväenliike otti osaa vaaleihin pääasiassa itsenäisesti, mutta J. V. Kekkosen johtamana kristilliset ja sosialidemokraatit muodostivat yhteisen listan Kiskon pitäjässä. *Työkansa* uutisoi kunnallisvaaleissa saavutetun loistavan tuloksen, kun työväenliikkeen yhteiseltä listalta valittiin 13 kunnanvaltuutettua kun porvarilliselta listalta valittiin vain 5 valtuutettua.¹⁹⁴ Paikallistasolla saavutettu vaalivoitto ja yhteistyö toimivat todennäköisesti Kekkoselle kimmokkeena ajaa laajemmin puolueiden välistä yhteistyötä.

5.2 Vuoden 1919 ylimääräinen edustajakokous

Kristillisen Työväen Liiton hallinto oli tehnyt kesän 1919 lahdessa pitämässään kokouksessa päätöksen, että kyseinä vuonna Kristillisessä Työväen Liitossa ei pidetä edustajakokousta. Kristillisen Työväen Liiton valtuuskunta kuitenkin päätti marraskuun 19. Päivän kokouksessaan pitää ylimääräisen edustajakokouksen vielä saman vuoden joulukuussa. Syy kokoukselle saatiin uudistuneesta yhdistyslaista, jonka nimissä Kristillisen Työväen Liiton sääntöjä piti päivittää. Todellisuudessa edustajakokouksen

¹⁹³ Työkansa 7.7.1919 J.V.K. (Lahden opintopäivät) Työkansa 7.7.1919 (Kristinuskosta ja Sosialidemokratia.)

¹⁹⁴ Työkansa 18.11.1918, (-Kisko), Työkansa 23.12.1918 (-Loistava tulos.).

tarkoituksena oli muuttaa Kristillisen Työväen Liiton linjaa. Ylimääräinen edustajakokous pidettiin 27. – 29. joulukuuta Tampereella.

Työkansa uutisoi kokouksen jälkeen tärkeimmistä päätöksistä ja henkilövalinnoista. Keskeisessä kysymyksessä liiton ohjelmasta ja sen maininnoista Kristillisen Työväen Liiton vaalipolittikasta valtiollisissa vaaleissa ei saatu aikaiseksi päätöstä. Vaan kokouksessa valittiin erillinen ohjelmatoimikunta laatimaan puolueelle ohjelmaluonnosta, josta päätettäisiin seuraavassa edustajakokouksessa. Ohjelmatoimikuntaan tulivat valituksi F. A. Karinen, Aino Aro, M. Helenius-Seppälä, J. V. Kekkonen, O. Aarnio, Vihtori Karpio ja K. A. Sallinen.¹⁹⁵

Kokouksesta ei ole säilynyt pöytäkirjoja, mutta kokouksen kulkua käsiteltiin kiihkeästi usean kuukauden ajan *Työkansan* palstoilla. Enimmäkseen lehdessä julkaistu keskustelu oli edustajakokousta ja Kekosta kritisoivaa, sillä lehti oli Kristillisen Työväen Liiton vanhoillisen linjan kannattajien käsissä. *Työkansan* päätoimittaja K. A. Sallinen oli yksi teräväsanaisimmista ja kiihkeimmistä puolueen uudistusta vastustavista henkilöistä. Puolueen uudistusmieliset saivat kuitenkin jossain määrin ääntänsä kuuluviin lehden palstoilla. Aiempien esimerkkien mukaisesti oli olemassa uhka kirjoitusten julkaisemisesta joissain liikkeen ulkopuolisissa lehdissä, mikäli *Työkansa* ei niitä julkaisisi. Lehtikeskustelun lisäksi lähteenä kokouksen kulusta on säilynyt J. V. Kekkonen alkuperäinen luonnos Liiton suunnasta ja menettelytavoista, minkä tämä todennäköisesti esitteli ylimääräisessä edustajakokouksessa. Kokousta seuranneesta lehtikirjoittelusta käy ilmi, että kokouksen pääaiheeksi nousi juuri ohjelmakysymys, jonka Kekkonen esitteli. *Työkansan* pakinoitsija Veikka kertoo kokoustajien istuneen tämän asian tiimoilta yli vuorokauden putkeen edustajien käyttäneen toista sataa enimmäkseen asiallista puheenvuoroa. Hänen mukaansa kokouksen vastakkaisten leirien keskushahmoiksi nousivat Kristillisen Työväen Ammattiliiton sihteeri F. A. Karinen sekä Kekkonen:

”Molemmat pyrkivät asioista omakohtaisen käsityksen saamaan ja sen saatuaan istuttavat sitä myös muihin. Karinen on jo vuosia sitten osoittanut omaavansa sitkeän keskustelutaidon ja monasti pikku

¹⁹⁵ Työkansa 5.1.1920 (Kristillisen työväen ohjelma.).

seikkoihin takertuu. Kekkonen oli kokoukselle laajan ja arvokkaan alustuksen laatinut kristillisen työväen liikkeen suunnasta ja menettelytavoista. Alustus antoi paljon aihetta puhumiseen. Suurimmalta osalta se hyväksyttiin. Osittain eriävällä kannalla oltiin kirkko- ja sotilaskysymyksessä. Alustaja tyydytyksellä toivottavasti lopultakin voi suhtautua edustajakokouksen päätöksiin.”¹⁹⁶

Kokouksen puoluetta repivästä tunnelmasta alkoi tihkua tietoa *Työkansan* palstoille seuraavina viikkoina. Hyvinkäältä tullut kirje helmikuun 13. päivän *Työkansassa* kuvasi kokouksen tunnelmaa seuraavasti:

”Merkillistä oli myös se epäluulo jota kohdistettiin useisiin sinne lähetettyihin kysymyksiin ja erityisesti liiton sihteerin alustuksiin, kuin myös suorastaan häneen itseensä. Tämä johdosta katsoikin johtokuntamme velvollisuudekseen lausua kiitollisuutensa ja kunnioituksensa sille työlle, jonka hän on tehnyt liikkeemme hyväksi. Suureksi osaksi on se hänen ansiotaan, että krist. työv. liike on saanut tunnustusta myös toiselta työväenpuolueelta. Älkäämme siis epäluulollamme tehkö raskaammaksi jo entisestään edesvastuullista tehtävää eduskunnassa. Uskomme, että hän edelleen toimii rehellisesti köyhälistön asian hyväksi siitä huolimatta, vaikka jotkut epäilevät hänen toimivan ’liikkeen hajoitustarkoituksessa’ ja ’tahtovat vetää takin liepeestä takaisin eduskunnasta, jos se vain olisi mahdollista’”¹⁹⁷

Tilanne kärjistyi helmi-maaliskuun vaihteessa, jolloin *Työkansassa* käytiin kiihkeää sananvaihtoa puolueen sisäisistä asioista. Helmikuun 23. päivän lehdessä Kekkonen varoitti Viipurin Kristillistä Työväenyhdistystä toimimasta Liiton ohjelman vastaisesti kunnallisvaaleissa. Viipurin Kristillinen Työväenyhdistys kehotti kristillistä työväkeä äänestämään tulevissa kunnallisvaaleissa edistyspuolueen listaa, mikä oli Kekkonen mielestä vastoin Kristillisen Työväen Liiton voimassa olevaa ohjelmaa. Siihen vedoten hän kehotti viipurilaisia äänestämään sosialisteja. Samassa lehdessä Helsingin Kristillinen Työväenyhdistys kertoi kokouksessaan päättäneen yksimielisesti tukea seuraavissa kunnallisvaaleissa Sosialidemokraattien listaa.¹⁹⁸ *Työkansan* seuraavassa numerossa päätoimittaja K. A. Sallinen kritisoi voimakkaasti eräiden Liiton yhdistysten liittoutumista kilpailevien puolueiden kanssa. Hänen mielestään liittoutuminen sosialistien kanssa on aatteellinen itsemurha, ja vertaa tätä Juudaksen tekoon myydä

¹⁹⁶ Työkansa 5.1.1920 Veikka (Veikan veistelemä).

¹⁹⁷ Työkansa 13.2.1920 (Hyvinkäältä.).

¹⁹⁸ Työkansa 23.2.1920 J.V. Kekkonen (Sana Viipurin kaupungin kristilliselle työväelle.). Työkansa 23.2.1920 (Helsingin kristillinen työväki ja kunnallisvaalit.).

Jeesus kolmestakymmenestä pennistä.¹⁹⁹ Lehden samassa numerossa liikkeen vanhoilliseen siipeen kuuluva Alma Lindell kirjoittaa otsikolla Me olemme aaseja! , jossa hän viittaa Tampereella ilmestyneen sosialidemokraattisen *Kansan Lehden* kirjoitukseen:

”Kuuluihan K. L:n lause seuraavasti: ’ennen ratsasti Kristus aasilla, nyt ratsastavat aasit Kristuksella’ Sinä kristillinen työläinen, paina tuo korkeasti mieleesi. Ei yksinään tämän maailman viisaat ja rikkaat sinua halveksi, vaan myös toisella puolella ovat työläistoverit. – – Aikamme on erimielisyyksien aikaa. Juuret syvälle Kristuskallioon. Selvä ero Kristus vihaajista. Silloin on jalkamme horjumattomalla pohjalla.”²⁰⁰

Kansan Lehden kirjoituksessa oli kritisoitu Tampereen Kristillisen Työväenyhdistyksen päätöstä asettaa oma lista kunnallisvaaleihin. Lindellin teksti toimii hyvänä esimerkkinä siitä tunteisiin vetoavasta ilmaisusta, jolla liikkeen vanhoillinen siipi pyrki erottautumaan Kekkonen ajamasta linjasta. Kamppailu jatkui *Työkansan* sivuilla viides maaliskuuta uutisella, jossa kirjoittaja kertoo kuulleensa, että Turkuun puuhataan vasemmistosiiven ryhmäkokousta. Tästä kokouksesta ei kuitenkaan ole annettu tietoa Liiton viralliselle hallinnolle. Helsingin yhdistyksen pöytäkirjoissa kerrotaan kokouskutsua käsitellyn ja päätetyn, että Helsingistä kokoukseen ei lähetetä edustajaa. Mikään lähde ei kuitenkaan kerro, pidettiinkö ryhmäkokousta lopulta lainkaan.²⁰¹

Maaliskuun kahdeksantena päivänä ilmestyneessä *Työkansassa* J. V. Kekkonen kertoo omasta näkökulmastaan tapahtuneesta. Kekkonen kirjoituksen sävy on yleiseen tyyliin verrattuna erittäin tuohtunut suorastaan konfliktihakuinen. Hän kirjoittaa kuinka radikaalisiipi jätti Tampereen ylimääräisen edustajakokouksen erittäin hämmentyneessä mielentilassa. Puolueessa oli hänen mukaansa havaittavissa jakaantumista oikeistoon ja vasemmistoon. Hän kuvaa puolueen jakaantuneen nuoriin radikaaleihin ja vanhoihin taantumuksellisiin. Kekkonen syyttää vanhoillista ainesta toisarvoisten asioiden niin perusteellisesta käsittelystä, että tähdellisempien asioiden käsittelylle ei kokouksessa jäänyt aikaa. Käytännössä Kekkonen syyttää vastapuoltaan kokouksen tietoisesta viivyttämisestä ja lamaannuttamisesta. Erityisesti pasifistisista ajatuksista kumpuavan

¹⁹⁹ Työkansa 27.2.1920 K.A. Sallinen (Mitä on tapahtunut.).

²⁰⁰ Työkansa 27.2.1920 Alma Lindell (Me olemme aaseja!).

²⁰¹ Työkansa 5.3.1920 (Virtaukset kristillisen työväen keskuudessa.), SKTL:n arkisto. Pöytäkirja Helsingin Kristillisen työväenyhdistyksen yleisestä kokouksesta 12.3.1920.

sotalaitoksen tuomitsevan kannanoton puuttuminen harmittaa häntä. Kekkonen haukkuu Kristillisen Työväen Liiton vanhoillisemmaksi kuin porvarillinen hallitus, joka on aloittanut toimet palveluajan ja armeijan pienentämiseksi. Myös suojeluskunnista jäi edustajakokouksessa antamatta kriittinen lausunto. Kekkonen mukaan Liitto ei tuomitse jäseniään jotka kuuluvat suojeluskuntiin, mutta samaan aikaan jäsenensä jotka kuuluvat puolueettomiin ammattiyhdistyksiin. Vaalitoiminnasta jäi edustajakokouksella päätös myös antamatta. Kekkonen perustelee omia kantoja mm. seuraavasti:

”Vaalitoiminnassa ei vastaisuudessa ole solmittava liittoja porvarillisten puolueiden kanssa, vaan yritettävä joko itsenäisenä ryhmänä tai yhteistoiminnassa toisten työväen puolueiden kanssa saada edustajia valtiopäiville – Tämä asia sietäisi oman katsauksensa. Sillä on syvä periaatteellinen merkitys. Kristillisen työväen on omaksuttava varma kanta, joko nojaututtava työväkeen tai porvareihin. Hoippuminen sinne tänne ei kelpaa.”²⁰²

Kekkonen oli myös ajamassa lausuntoa läpi, joka olisi sanonut kirkolle ”suorat sanat”. Kirkko ei hänen mukaansa tarjoa köyhälistölle muuta, kuin sosiaalisia saarnoja ja vähäisiä almuja. Lisäksi se asettuu työn ja pääoman välisessä taistelussa jatkuvasti jälkimmäisen puolelle, eli varakaan hallitsevan luokan puolelle, sorrettua köyhälistöä vastaa. Näin siitäkkin huolimatta, että Jeesus olisi hänen mukaansa varmasti tehnyt toisin. Hänen kirkkoa koskevalla kannanotto on selvää jatkumoa Antti Kaarneen ajatuksille. Kekkonen suututtaa se, että kokouksessa hyväksyttyyn ohjelmaan ei voitu kirjoittaa sanaa porvari. Tekstistä Kekkonen muistuttaa, että kokouksessa esitettiin hänen pois vetämistä eduskunnasta. Lopuksi Kekkonen kehottaa kaikkia jaksamaan vielä kesän edustajakokoukseen. Hän toivoo, että tulevassa kokouksessa liitolle saadaan ohjelma, jossa se sanoo taistelevansa militarismia ja kapitalismia vastaan. ”Muuten meillä ei ole oikeutta kantaa lipussamme sanoja: ”Kristillinen työväen liitto””.²⁰³

Työkansan palstoilla käyty kamppailu jatkui Kristillisen Työväen Liiton valtuuskunnan antamalla lausunnolla:

”Samalla päätettiin lausua eriävä mielipide niistä yhä uusiutuvista syytöksistä, jotka on tehty viimeksi pidetyn edustajakokouksen enemmistöä vastaan muka vanhoillisuudesta ja ehkäpä raukkamaisuudesta

²⁰² Työkansa 8.3.1920 J.V. Kekkonen (Äskeinen edustajakokouksemme.).

²⁰³ Työkansa 8.3.1920 J.V. Kekkonen (Äskeinen edustajakokouksemme.).

ja pelkuruudestakin, kun asianomaisten alustajain kaikkia esityksiä ei hyväksytty. Tosiasia kuitenkin on, että hyväksymättä jääneet kohdat katsottiin tulleen valmistamattomina kokouksessa esille. Kun alustajain puheenaolevat esitykset vasta edustajakokouksessa esitettiin, ei yhdistyksillä ollut mahdollisuutta niistä edustajiaan evästää, josta oli luonnollisena seurauksena, ettei suurin osa edustajia voinut, yhdistyksen mielipidettä kuulematta, mennä hyväksymään näitä ponsi lauselmia.”²⁰⁴

Valtuuskunnan lausunnossa tuomittiin myös kristillisen työväenliikkeen nimissä tehdyt kehotukset äänestää kunnallisvaaleissa muita puolueita. Valtuuskunnan lausunnon takana olivat kaikki valtuuskunnan jäsenet Alpo Lummetta lukuun ottamatta.²⁰⁵ Samaisessa *Työkansan* numerossa oli myös nimimerkki Kylä-Reetan kirjoitus otsikolla *Enemmän itsekuria*. Kristillisen työväen nuorison edustajaksi tunnustautuva kirjoittaja opasti muita nuoria:

”Me saamme olla rohkeita mutta ainoastaan hyvässä. – Tämä olkoon päälauseena ohjelmassamme. kun on kysymyksessä suuret asiat, on meidän niihin nähden sanottavamme sanamme varovasti, tai vaiettava kokonaan ellemme tunne kykenevämmme rakentaa. Meidän on kuljettava sisäisten voittojen tiellä. Mutta siinäpä se onkin. Sisäisiä voittoja saavutetaan ainoastaan silloin, kun taistellaan vanhaa aatamiamme vastaan rukouksessa. Silloin emme heittele kiviä vakiintuneiden vanhempaimme, emmekä toisten nuortenkaan tielle. Me käyttäydymme silloin siveästi, me ajattelemme silloin, mitä sanomme. Emme kirjoittele myöskään mitä sattuu. Emmekä ivaa ja pilkkaa toisia työntekijöitä.”²⁰⁶

Kirjoituksessa viitataan selkeästi Nuorisoliittoon ja erityisesti Kekkonen toimiin. Teksti osoittaa hyvin millaisia vaikuttamisen muotoja Kristillisen Työväen Liikkeen sisällä käytettiin, ja kuinka *Työkansa* oli niin sanottujen vanhoillisten käsissä.

Kekkonen ja uudistusmielisten saama ryöpytys huipentui *Työkansassa* kahteen vastaavan toimittajan K.A. Sallisen kirjoitukseen. Hän kirjoittaa kuinka Kekkonen ei lähettänyt ponsijulistustaan ennen kokousta Työkansaan – muut eivät voineet lukea ja kommentoida sitä. Radikaalit ovat siirtymässä samaan junaan kristinuskon kieltävien sosiaalidemokraattien kanssa. Kekkonen on yrittänyt vastineen mukaan sihteerin ominaisuudessa päästä sanelemaan puolueelle uutta vasemmistolaisista linjaa. Se ei ole

²⁰⁴ Työkansa 12.3.1920 (Kr. Työv. Liiton Toimeenpanevan Valiokunnan lausunto.).

²⁰⁵ SKTL:n arkisto. Pöytäkirjat Kristillisen Työväen Liiton valtuuskunnan kokouksista: 8.3.1920, 11.3.1920.

²⁰⁶ Työkansa 12.3.1920 Kylä-Reeta (Enemmän itsekuria.).

kuitenkaan onnistunut – voimaan jääneet porvarilliset arvot ovat osittain seurausta sanelupolitiikasta ja sitä seuranneesta haluttomuudesta ylipäätänsä toimia.

”Hämmästykseni nimittäin huomasin, että siellä eräät, ja juuri nämä radikaalisemmat, esiintyivät niin kerrassaan ylimielisesti ja röyhkeästi, niin täydellisesti ennen punakapinaa eduskunnassa istuneitten sosiaalidemokraattisten edustajien tapoja ja eleitä matkien, etten ainakaan minä ollut missään kristillisessä kokouksessa ennen sellaista tavannut. Sitten minä ihmettelen suuresti, kuinka meidän suurta sosiaalidemokraattista puoluetta lähentelevät ainekset tuovat esiin asioita tavalla, jota sos. dem. puoluekokouksessa ei sallittaisi.” – – ”Se on juuri tämä laillistenmuotojen kunnioituksen puute, joka on pannut kr. työv. vanhoollisemmat ainekset – kiitos ed. Kekkoselle nimityksestä, -mieltiväisiksi. Sillä se ei ollut ensi kerran, jolloin kr. Työväelle on valmistettu yllätys ponsien ja päätösten esittämisessä. Viime kesänä valmisti ed. Kekkonen kohtalokkaan yllätyksen Kr. Työv. Nuorisoliiton edustajakokouksessa Lahdessa, jolloin Nuorisoliiton säännöt ja ohjelma muutettiin aivan käden käänteessä ja josta yksinkertaisimmat eivät olleet selvillä, ennen kuin kaikki oli liian myöhäistä. Yllätyksen toistuminen uhkasi edustajakokoustamme Tampereella, äkkiryynnäkön tekijät onnistuivat ainoastaan osittain. Sitten kun kaikki ei mennyt sotajuonen mukaisesti, lähdettiin 'sekavin tuntein' kotiin.” – – ”Alas juonittelu ja silmäkääntäjätemput vakavissa asioissa! Kristillinen työväki ei ole enään kourallinen kansakoulun ensiluokkalaisia, joille sopii syöttää mitä tahansa. Valvetumista tapahtuu täälläkin vaikka hitaasti. Ja valvetuessaan kr. työväki kykenee arvostelemaan johtajiaankin, jos niin vaaditaan.”²⁰⁷

Kamppailu jatkui vielä tämän jälkeen useissa kirjoituksissa *Työkansan* sivuilla, joissa toistuivat jo aiemmin esiintuodut näkemykset ja syytökset²⁰⁸. Keskustelu oli puolueen historiassa poikkeuksellisen repivää, eikä argumentoinnissa kaihdettu henkilökohtaisuuksiakaan. Kirjoittelulla pyrittiin selvästi asettamaan uudistusmieliset huonoon valoon puolueen sisällä. Argumentoinnissa korostui myös uudistusmielisten nuori ikä. Sekä Kekkonen että Lumme olivat tuolloin alle kolmenkymmenen, kun taas puolueen vanhoilliset olivat huomattavasti iäkkäämpiä. Kiistan molemmat osapuolet painottivat konfliktin olevan sukupolvien välinen kamppailu.

²⁰⁷ Työkansa 12.3.1920 K.A.S. (Äskeinen edustajakokous.).

²⁰⁸ Työkansa 4.4.1920 Helsingin Krist. Työv. Yhdist. (Mitä on tapahtunut.), Työkansa 4.4.1920 K. A. Sallinen (vastaus edelläolevaan.), 19.4.1920 J. V. K:nen.(Vähäinen vastine K.A. Salliselle.).

5.3 Valmistautuminen Lahden edustajakokoukseen 1920

Kristillisen Työväen Liiton valtuuskunta päätti pitää edustajakokouksen heinäkuun 2–4. päivä Lahdessa. Kokousta edelsi tällä kertaa laaja ja seikkaperäinen keskustelu liikkeen suunnasta. *Työkansassa* julkaistiin edustajakokouksessa käsiteltävät ponsiehdotukset, joten kristillisessä työväenliikkeessä valmistauduttiin tekemään päätös keskeisessä vaalipolitiikkakysymyksessä. Tästä johtuen eri suuntaukset ryhmittäytyivät ja keräsivät puolelleen mahdollisimman paljon kokousedustajia.

Nuorisoliitto Kekkonen johdolla ryhtyi ajamaan Kristilliselle Työväen Liitolle radikaalimpaa ohjelmaa ja lähentymistä sosialidemokraattien kanssa käytännön teoilla. Nuorisoliitto ja Kekkonen puuhasivat yhteistä vapunviettoa sosialidemokraattien kanssa. Kekkonen oli tarkoitus puhua Helsingissä järjestetyssä vappujuhlassa, mutta sosialidemokraattien Helsingin kunnallisjärjestö kieltäytyi luovuttamasta puhujalavaa Kekkoselle²⁰⁹. *Työkansa* uutisoi yhteisten juhlin kariutumisesta ja kommentoi lakonisesti: ”Tällä tavalla palkittiin H:gin kristilliselle työväelle hyväntahtoisuus, jota se osoitti sosiaalidemokraattiselle puolueelle kunnallisvaalien edellä. Valitamme vaivaa nähneiden puolesta.”²¹⁰

Tästä johtuen Kekkonen esiintyi yhteisessä vappujuhlassa Lahden kaupungissa, mistä raportoi *Työkansan* sivuille Lahden Kristillisen työväenyhdistyksen puheenjohtaja K. Tarvainen, joka ennen vappua oli hyvin skeptinen yhteisen juhlinnan suhteen. Vapun jälkeen hän kumminkin kirjoitti asiasta varsin positiiviseen sävyyn ja mainitsee lisäksi: ”Silloin ja tällöin saapuu yhden ja toisen veljen kautta jos jonkinlaista jurkuttelua siitä, että oman lippumme kanssa olimme yhteisessä juhlassa, jossa juhlassa oli myös puhumassa kansanedustaja Kekkonen, jota muutamat surkuttelijat ehdottavat kokonaan venäjälle lähetettäväksi j.n.e.” Lahden vappujuhla oli Tarvaisen mukaan ainoa yhteinen vapunvietto kristillisten ja sosialidemokraattien kesken.²¹¹

²⁰⁹ SKTL:n arkisto, Pöytäkirja Helsingin Kristillisen työväenyhdistyksen yleisestä kokouksesta 23.4.1920.

²¹⁰ *Työkansa* 28.4.1920 (- Kristillisen työväen ja sosiaalidemokraattien lähentyminen Helsingissä.).

²¹¹ *Työkansa* 28.4.1920 K.T. (Lahti), *Työkansa* 19.5.1920 K. Tarvainen (Kirje Lahdesta.).

Yhteinen vappujuhlinta osui sosialidemokraattien kohdalla keskelle kaottista tilannetta. Sisällissodan jälkeen puolueessa oli kytenyt sisäinen hajaannus, mistä syystä Kekkonen esiintymisen estänyt Helsingin kunnallisjärjestö oli kommunistien käsissä. Samainen kunnallisjärjestö oli kutsunut koolle Sosialistisen Työväen Puolueen perustavan kokouksen, joka toteutui 14-15 päivä toukokuuta 1920.²¹²

Kekkonen ja Nuorisoliiton käytännölliset poliittiset teot eivät rajoittuneet vappujuhliin, vaan Nuorisoliitto päätti julkaista samanaikaisesti Kekkonen kirjoittaman pamfletin omaisen kirjasen *Yhteiskunnallista kevättä kohti*.²¹³ Tässä rakenteellisesti ja ilmaisutavaltaan Kommunistista manifestia muistuttavassa teoksessa hän kokoaa poliittisia ajatuksiaan ja kirjoittaa auki yhteiskunnallisen visionsa. Kekkonen kirjoittaa myös keinoista kuinka asetettuihin poliitisiin päämääriin pyritään.

Kirjassaan J.V. Kekkonen kuvaa aluksi oman aikansa teknisiä saavutuksia. Hän esittää, että ajan teknillisten keksintöjen ja pitkälle viedyn tuotannonjaon olisi pitänyt poistaa yhteiskunnallinen kurjuus. Hänen mielestään näin ei ollut kuitenkaan käynyt, vaan kehityksen aikaansaamat rikkaudet olivat hyödyttäneet vain harvoja – suurimman joukon ajaututtua entistä suurempaan köyhyyteen. Syyllisiä tähän ovat Kekkonen mielestä etupäässä kapitalistinen talousjärjestelmä ja militarismi. Kekkonen luettelee numerotietoa, josta käy ilmi, että maailmansodassa käytettiin valtavia summia rahaa sodankäyntiin. Hän toteaa, että mikäli rahat olisi käytetty yhteiskunnallisen kurjuuden poistamiseen, olisi useita valtakuntia muutettu kukoistaviksi puutarhakaupungeiksi. Kapitalismi on Kekkonen mukaan järjestelmällistä itsekkyyttä, joka ei palvele yhteistä etua.²¹⁴ Kapitalismi on lisäksi hänen mielestään mammonanpalvontaa, joka on ristiriidassa kristinuskon hengen kanssa. Sosialismissa taas sitä vastoin toteutetaan kristinuskon henkeä. Kekkonen kuvaakin sosialismin ja kristinuskon suhdetta:

”Sosialistisen talousjärjestelmän ja Kristuksen sosiaalisten aatteiden välillä vallitsee mitä läheisin yhteys. Kristus mittaa suuruutemme sen mukaan, missä määrin voimme palvella toisiamme. Joka tahtoo suurin olla, hän olkoon kaikkien palvelija.’, ‘Palvelkaa Toisianne!’, ‘Kantakaa toinen toistenne

²¹² Soikkanen 1975, 381-383.

²¹³ Työkansa 28.4.1920, (Kristillisen Työväen Nuorisoliiton hallitus.).

²¹⁴ Kekkonen 1920, 5–14.

kuormaa ja niin Kristuksen lakia täyttäkää.` Jos mielimme tämän palvelevaisuuden suuren lain toteuttaa todellisuudessa, kaupassa, liikenteessä on se mahdotonta kapitalistisen järjestelmän vallitessa, jossa rikkaudet kerääntyvät etupäässä tuottamattomille luokille ja joka antaa niille tilaisuuden riistää ja orjuutta ihmiskunnan suurinta osaa”.²¹⁵

Kekkonen hyökkää sosialismissa yleensä vallitsevaa materialistista historiakäsitystä vastaan, jossa hänen mukaansa uskonnot mielletään vain taloudellisten olojen, tuotanto- ja vaihtosuhteiden heijastumiksi. Tällainen historiakäsitys on hänen mukaansa vieras uskonnolliselle maailmankatsomukselle. Kristillisuus on hänen nähdäkseen se henkinen ja siveellinen voima, jonka avulla sosialismi voi onnistua. Materialistisella maailmankatsomuksella ei työväenliike Kekkonen mielestä kykene saavuttamaan sitä henkistä tilaa, jota sosialismi vaatii.²¹⁶

Sosiaalidemokraattien ja Kristillisen Työväen Liiton suhteista Kekkonen toteaa, että välit ovat olleet heikot. Kekkonen mukaan syy heikkoihin väleihin on ollut molemmissa, mutta vastaisuudessa tulisi puolueiden hänen näkemyksensä mukaan toimia yhteistyössä niin kunnallisissa kuin valtiollisissakin vaaleissa. Näin siitäkin huolimatta, että vanhoillinen aines karisisi pois kristillisestä työväenliikkeestä – tätä Kekkonen pitää jopa suotavana. Kekkonen näkee tämän kautta kristillisessä työväenliikkeessä vietävän loppuun samankaltaisen historiallisen kehityksen, kuin mikä tapahtui sosialidemokraattisessa työväenliikkeessä, kun se oli heittänyt ulos wrightiläisen työväenliikkeen aikaiset porvarilliset ainekset.²¹⁷

Kirkon ja työväenliikkeen välien huonouden syyksi Kekkonen näkee lähes yksinomaan kirkon toiminnan. Erityisesti kirkon ja kirkonmiesten sympatia armeijaa ja suojeluskuntaa kohtaan on hänen arvostelunsa kohteena. Kekkonen kirjoittaa:

”Varsin laajoissa piireissä, jopa puhtaasti uskonnollisissa piireissä, on kirkonmiesten suhtautuminen aseelliseen toimintaan herättänyt suurta kummastusta ja paheksuntaa. Papit ovat pukeutuneet sotapukuihin, julistaneet kiihkeästi sotajumaluusoppia varsinkin kansalaissodan aikana. Eikä tässä kyllin. Kirkkoihin on viety siunattavaksi sotalippuja, joiden kuvat: petolinnut, ilvekset ym. eivät ole

²¹⁵ Kekkonen 1920, 28.

²¹⁶ Kekkonen 1920, 32–35.

²¹⁷ Kekkonen 1920, 42–45.

hartautta herättäneet. Se on ollut suoranaista pakanuutta. Jumalan sana on alennettu loitsuksi ja risti on käännetty ylösalaisin, jolloin siitä on tullut sapeli.”²¹⁸

Kekkonen mielestä työväenliikkeen tulee ajaa asiaansa parlamentaarisiin menetelmin. Toisaalta hän kuitenkin ymmärtää niitä, jotka ovat turhautuneet parlamentaarisiiin keinoihin ja siirtyneet ulkoparlamentaarisiiin keinoihin. Kekkonen varoittaa, että ”aseellinen väkivalta on kaksiteräinen miekka. Toista lyödessään voi saada tuhoisan iskun itseensä.” Hän lisää: ”Uutta yhteiskuntaa emme tahdo rakentaa verenvuodatuksella ja väkivallalla.”²¹⁹ Toisaalta hän näkee myös lakon varteenotettavana vaikutuskeinona. Hän kirjoittaa lakoista: ”Hallitsevalla luokalla on mahtavat voimat, aseet, lait ja kapitalismi käytettävänä. Silloin ei auta työväenluokkaa muu – kuin asettaa lepäämään se mahtava voima, jonka varassa koko maailman loisto lepää. Työvoima lakkaa toimimasta.”²²⁰ Lakko ei Kekkonen mukaan ole myöskään uskonnonvastaista toimintaa. Hän tuomitseekin ne kristilliset työläiset, jotka menevät lakonrikkuriksi.²²¹ Koko *Yhteiskunnallista kevättä kohti*-kirjasei julkaiseminen oli Nuorisoliitolle radikaali poliittinen teko, sillä se soti alle vuosi aikaisemmin hyväksytyä ohjelmaa vastaan, jonka kuudes kohta kuului yksiselitteisesti: ”Liitto ei ota osaa valtiolliseen puoluetoi mintaa”²²². Kristillisen työväenliikkeen kannalta keskeiset kohdat käsittelivät sosialidemokraattisen ja kristillisen työväenliikkeen suhteita, joidenka lähentymisen seurauksena Kekkonen näkee kristillisestä työväenliikkeestä karisevan niin sanotut porvarilliset ainekset. Tältä pohjalta Kekkonen ja radikaali Nuorisoliitto todennäköisesti koki käyvänse historiallisesti oikeutettu poliittista kam pailua, joka veisi lopulta päätökseen kristillisen työväenliikkeen sisäisen kam pailun porvarillisten ja radikaalien välillä.

Saman aikaan *Työkansan* kristillisen työväenliikkeen tulevaisuutta käsittelevissä teksteissä otettiin vahvasti kantaa itsenäisenä pysymisen puolesta. Seuraavassa edustajakokouksessa Liiton puheenjohtajaksi noussut matkasaarnaaja Antti Kettunen käsitteli kristillisen työväenliikkeen suuntaa useassa kirjoituksessa, joissa hän näkee, että kristillinen työväenliike aikanaan syntyi sosialidemokraattien jyrkän uskonnon

²¹⁸ Kekkonen 1920, 47.

²¹⁹ Kekkonen 1920, 49,50.

²²⁰ Kekkonen 1920, 51.

²²¹ Kekkonen 1920, 51.

²²² Työkansa 11.8.1919, J.V. Kekkonen (Kristillisen Työväen Nuorisoliiton äskeinen edustajakokous.).

vastustamisen takia. Kuitenkin on Kettusen mielestä sosialidemokraattien puolelta viime aikoina oltu suopeampia uskonnon suhteen. Virallista ilmoitusta uskontojen ymmärtämisestä ei ole kuitenkaan tullut, siksi on vielä pysyttävä itsenäisenä. ”Ymmärtääkseni on siis Kr. Työväenliikkeen käsitettävä asemansa ja pysyttävä itsenäisenä siksi kuin julkinen ja virallinen peruutus edellä sanotussa suhteessa tapahtuu.”²²³ Opettaja Santeri Arsti näki, että puolueiden lähentyminen on ajankohtainen kysymys. Tästä syystä hän pohti kristillisten ja sosiaalidemokraattien yhdistäviä ja erottavia tekijöitä. Taloudellisessa ja maallisessa mielessä on häneen mukaansa kaikki asiat yhteen sovitettavissa, mutta hengellisessä ei. ”Meillä on kaikki se hyvä mitä sos. dem. on; mutta meillä on vielä enemmän. Meillä ei ole vain Kristuksen oppi – jonka monet valistuneet sos. demokraatitkin hyväksyvät – vaan meillä on Kristus itse maailman vapahtaja.”²²⁴ Yleisesti ottaen Kekkonen ja Nuorisoliiton vastustajat esittivät hyvin vasemmistolaisia kannanottoja, mutta sosialidemokraattien suhteen he olivat jyrkän kielteisiä. Vasemmistolaisia kannanottoja pyrittiin todennäköisesti tuomaan *Työkansassa* mahdollisimman paljon esiin, jotta Kekkonen hahmottelemat liikkeen sisäiset jakolinjat porvaristoon ja vasemmistoon vesittyisivät.

Varsinaisia ohjelmaluonnoksia esiteltiin keväällä 1920 Työkansan palstoilla useaan otteeseen, jotta kristilliset työväenyhdistykset voisivat evästää kokousedustajansa. Työkansa esitteli yhteensä 11 ponsi ja ohjelmaehdotusta, kehottaen käsittelemään erityisen tarkasti Kekkonen ohjelmaehdotuksen, joka julkaistiin 21 päivä toukokuuta.²²⁵ Kekkonen ohjelmaluonnoksen ensimmäisessä ponnassa vaadittiin tuotantolaitosten ja luottolaitosten sosialisointia. Toisessa ponnassa vaaditaan toteutettavaksi yhteiskunnallinen uudelleen jako, jossa verot vähätuloisilta poistettava ja välttämättömiltä kulutustarpeilta tullit ja muut välilliset verot poistettava. Lisäksi hän vaati maata jaettavaksi tilattomalle väestölle. Kolmannessa ponnassa Kekkonen vaati luokkajakoa poistettavaksi ja että opillista sivistystä on tarjottava kaikille sitä haluaville. Neljännessä ponnassa hän vaati, että kansojen on vapauduttava militarisminkin ikeestä.

²²³ Työkansa 16.4.1919, Antti Kettunen (Rajat selviksi.). Työkansa 19.4.1920, Antti Kettunen (Miksi kristillisen työväenliikkeen on oltava itsenäinen?).

²²⁴ Työkansa 7.5.1920, Santeri Arsti (Kristillinen sosialismi ja sosiaalidemokraattimme.).

²²⁵ Pöytäkirja Kristillisen Työväen Liiton toimeenpanevan komitean kokouksesta 25. toukokuuta 1920. SKTL:n Arkisto. Työkansa 21.5.1920 (Tulevan Edustajakokouksemme keskustelukysymykset.).

Kaikenlainen luokkajärjestöjen ja kansakuntien aseistautuminen lopetettava. Viidennessä ponnassa Kekkonen vaati –vastoi kommunistista internationalismia– suomalaisuutta kehitettävän ja edistettävän. Liikkeen sisäisen kamppailun kannalta tärkeimmässä kuudennessa ponnassa hän vaati, että työväenliikkeen on toteutettava yhteiskunnan perinpohjainen uudistus. Parhaiten tämä Kekkonen mukaan onnistuu työväenliikkeen ollessa yhtenäinen, siksi kristillisen työväen on liityttävä valtiollisessa, kunnallisessa ja ammatillisessa toiminnassa luokkaveljiinsä. Hänen mukaansa työväenliikkeen tulee kumminkin muistaa, että parhaiten tämä tehtävä onnistuu kun Kristillinen lähimmäisen rakkaus on työväen liikkeen sisäinen voima.²²⁶

Työkansan seuraavassa numerossa kerrottiin edellisessä lehdessä Kekkonen nimissä julkaistun ohjelmaehdotuksen olevan koko Tampereen edustajakokouksessa valitun ohjelmakomitean näkemys, eikä vain Kekkonen²²⁷. Kesäkuun 9. päivän *Työkansassa* on kuitenkin ohjelmakomitean välitysehdotus, jonka on allekirjoittanut Ransu Karinen. Karisen ehdotus oli poliittisesti yhtä vasemmalla, kuin Kekkonen, mutta kuudennessa kohdassa hän näki, että työväen järjestäytymisen perustana tulee välttämättä olla kristinuskon rakkauden ja pelastuksen henki, joka käytännössä estäisi yhteistoiminnan sosialidemokraattien kanssa. Kirjoituksen lopuksi Karinen mainitsee, että on ollut pakotettu jättämään kyseisen ehdotuksen, koska Kekkonen ehdotus ei kaikkia tyydytä ja ohjelmakomitea ei ole saanut työtään valmiiksi.²²⁸

Ennen Kristillisen Työväen Liiton edustajakokousta järjesti Kristillinen Työväen Nuorisoliitto viikon kestävät opintopäivät Hyvinkäällä. Opintopäivillä esitelmöi useita sosialidemokraatteja ja siellä puhuttiin Nuorisoliiton vuotta aikaisemmin hyväksytyjen sääntöjen vastaisesti puoluepolitiikkaa, josta kerrottiin *Työkansassa* opintopäivien selostuksissa:

”esitelmän jälkeen seurasi vastauksia kysymyslippuihin, joita aikaisemmin oli jätetty vastattavaksi. Kysymys: ’Mitä toiveita olisi kiinnitettävä Lahden edustajakokoukseen nähden?’ synnytti vilkkaan keskustelun. Opett. J. V. Kekkonen m. m. huomautti että ohjelmamme uudistus ei olisi muka tarpeen

²²⁶ Työkansa 21.5.1920 J.V. Kekkonen (Kristillisen työväenliiton ohjelman uudistaminen.).

²²⁷ Työkansa 26.5.1920 (–Liitomme uuden ohjelmaehdotuksen johdosta.).

²²⁸ Työkansa 9.6.1920 Ransu Karinen (Kristillisen Työväen ohjelman uudistaminen.).

vaatima. Mutta lausui puhuja, että on jo 15 vuoden ajan kuluttua sitä tarpeen tarkistaa. Ohjelmamme puolue muodostus on oleva toinen kuin silloin. Humautettiin siitä, että toimintamme on ollut jyrkkää sosialisteihin, mutta lievää porvareihin nähden. Nyt ovat olot joutuneet uuteen vaiheeseen. On tehtävä selväksi, että kristillisuus ei ole työväen asian vihollinen.”²²⁹

Nuorisoliitto järjesti opintopäivillä rivinsä, ja marssitti Kristillisen Työväen Liiton edustajakokoukseen kuusi edustajaa, mikä aiheutti ensimmäisen kamppailun jo ennen kuin varsinaisista kysymyksistä päästiin keskustelemaan edustajakokouksessa. Kuten usein jakaantuneissa järjestöissä edustajakokouksen osanottajien valtakirjojen hyväksyminen oli jo itsessään kamppailu. *Työkansan* raportin mukaan vastaava toimittaja K.A. Sallinen esitti Nuorisoliiton edustajien valtakirjojen hylkäämistä vedoten Nuorisoliiton sääntöihin, jotka kieltävät osanoton puoluepolitiikkaan. Syntyneen kiihkeän keskustelun jälkeen päätettiin, että kaikkien 56 kokousedustajan valtakirjat hyväksyttiin. Edustajakokouksen puheenjohtajaksi valittiin Nuorisoliiton puheenjohtaja Alpo Lumme ja varapuheenjohtajaksi toinen nuorisoliitolainen T. Malinen. Kokouksen sihteereiksi taas valittiin kaksi vallitsevan linjan takana seisovaa.²³⁰ On todennäköistä, että myös kristillisen työväenliikkeen vallitsevan suunnan kannattajat pyrkivät mahdollisimman laajasti rekrytoimaan väkeä edustajakokoukseen ja jäsenyhdistyksessä käytiin ennen edustajakokousta kiihkeää kamppailua liikkeen suunnasta²³¹.

5.4 Lahden edustajakokous 1920 ja jälkiselvittely

Heinäkuun 2–4 päivänä vuonna 1920 pidetystä Lahden edustajakokouksesta muodostui erittäin tärkeä kristillisen työväenliikkeen kannalta. Itse kokouksesta ei ole säilynyt pöytäkirjoja, kuten ei muistakaan tutkimusajanjaksoni edustajakokouksista, joten *Työkansan* raportit ovat ainoita lähteitä tapahtuneesta. Kristillisen Työväen Liiton

²²⁹ Työkansa 7.7.1920 (Kristillisen työläisnuorison opintopäivät.). Työkansa 9.7.1920 (Kristillisen työläisnuorison opintopäivät.).

²³⁰ Työkansa 7.7.1920 (Suomen Krist. Työv. Liiton edustajakokous Lahdessa.).

²³¹ SKTL:n arkisto. Pöytäkirja Helsingin Kristillisen työväenyhdistyksen yleisestä kokouksesta 17.6.1920, Kokouksessa Muona halusi, että yhdistys lähettäisi kolmannen edustajan Lahteen. Asiasta syntyi vilkas keskustelu kaikkien viiden kokoukseen saapuneen kesken. Kuitenkin päätettiin, että tyydytään kahteen, tämän seurauksena Muona poistui kokouksesta. Helsinki oli uudistusmielisten käsissä ja Muona oli yksi kiihkeimpiä yhteistyön kannattajia sosialidemokraattien kanssa.

ohjelmalla käsiteltiin edustajakokouksessa ensin lähetekeskustelussa, jonka jälkeen ohjelmavaliokunnassa. Valiokunnan esityksen pohjalta edustajakokous teki päätöksen asiasta. *Työkansan* mukaan lähetekeskustelu Liiton ohjelmasta ja erityisesti sen vaalitoimintaa käsittelevästä kohdasta, eli vaaliliitosta Sosiaalidemokraattisen puolueen kanssa kehkeytyi erittäin tiukaksi. Raportissa on referoitu käytyä keskustelua seuraavasti: ”Aarnio Lahdesta piti ehdottomasti tarpeellisena liittyä luokkaveljiin, koska Jeesus ja profeetat olivat ehdottomasti vasemmistolaisia.” Sosiaalidemokraattien kanssa liittoutumista vastustaneet perustelivat kantaansa: ”Yrjölä Kymistä sanoi vanhan ohjelman hänet nostaneen ja innostaneen, siksi siinä sanoi pysyvänsä ja sen kanssa kaatuvansa.” Mikkelin yhdistyksen edustaja pastori K. Ruotsalainen tiedusteli, ”miksi tahdotaan vanhat perustuslait kumota ja toimittaa jonkunlainen vallankumous” Kekkonen puolusti kantaansa kertomalla tapauksista, ”jolloin kristityt ovat astuneet proletaarin riveihin ja saaneet ihmeitä aikaan.” Tampereen yhdistyksen edustaja Kannisto ihmetteli käsitystä, ”että sosialisteja voidaan käännäyttää ainoastaan äänestämällä heitä eduskunta.” *Työkansa* kertoo asiasta keskustellun yhteensä 3 tuntia ja käytetyn 50 puheenvuoroa.²³²

Ohjelmavaliokunnan käsittelyn jälkeen Kristillisen Työväen Liiton ohjelmaluonnokset palasi edustajakokouksen päätettäväksi, jonka kuudennen pykälän käsittelystä *Työkansa* raportoi:

”VI kohta joka oli kokouksen keskeisin kysymys, herätti uudelleen vilkkaan keskustelun. Siinä tuotiin esiin pääasiassa samoja näkökantoja kuin lähetekeskustelussa. Kun asiasta lopulta päästiin äänestämään, niin hyväksyttiin Karisen laatima välitysehdotus 30 äänellä 26 vastaan, joten Kekkonen ehdottama sanamuoto hyljättiin.”²³³

Samanlainen asetelma toistui myös puheenjohtajaa valittaessa, kun nuorisoliitolainen A. V. Koivisto hävisi 25 äänellä Antti Kettuselle, joka valittiin 27 äänellä. Nuorisoliitolaiset eivät niukka tappiotaan hyväksyneet vaan vetäytyivät Kristillisen Työväen Liiton luottamustoimista. Ilmeisen dramaattisista edustajakokouksen tunnelmista kertoi myös *Työkansan* kokousraportin loppuosa:

²³² *Työkansa* 7.7.1920 (Suomen Krist. Työv. Liiton edustajakokous Lahdessa.).

²³³ *Työkansa* 7.9.1920 (Suomen Krist. Työv. Liiton edustajakokous Lahdessa.).

”Kun keskustelun aikana oli toim. K.A. Sallinen tehnyt ehdotuksen, että alistuvassa suhteessa olevat liitot kuten Nuorisoliitto, Naisliitto ja Ammattiliitto saisivat maksamansa veron perusteella kukin yhden edustajapaikan edustajakokoukseen, joka ehdotus muuten vasta tehdyllä päätöksellä hyljättiin, katsoi puheenjohtaja Lumme siitä huolimatta ehdotuksen niin Nuorisoliittoa loukkaavaksi, että hän luopui puheenjohtajuudesta. Puheenjohtajan paikalle astui vastaväitteiden jälkeen ensimmäinen varapuheenjohtaja Toivo Malinen.”²³⁴

Lumpeen puheenjohtajan tehtävän jättäminen oli nuorisoliitolaisilta ilmeisesti tietoinen manööveri, sillä puheenjohtajaksi noussut Malinen oli tiettävästi fanaattisimpia sosialisteja kristillisen työväenliikkeen piirissä, joten hänen nousunsa puheenjohtajaksi sai vastapuolen hermostumaan.²³⁵ *Työkansan* raportin mukaan nuorisoliittolaiset kieltäytyivät liikkeen hallinnon paikoista, näin siitäkin huolimatta, että Liitolle hyväksyttiin erittäin vasemmistolainen ohjelma. Uusi ohjelma oli vaaliliitto kysymystä lukuun ottamatta lähestulkoon Kekkosen ehdottamassa muodossa, jossa suorasanaisesti ajettiin sosialistista talousjärjestelmää ja pasifismia. On ilmeistä, että kokouksen maltillisempi aines venytti kantojaan mahdollisimman pitkälle vasemmalle, jotta kamppailu liikkeen suunnasta typistyisi vain vaaliliitto kysymykseen. Kokouksen loputtua Kekkosen kerrotaan pitäneen puheen, mutta raportista ei käy ilmi sen sisältö.²³⁶

Kristillisen Työväen Liiton julkisuudessa käydystä kamppailusta jäi sivuun sen toinen kansanedustaja Matti Helenius-Seppälä, eikä muutkaan lähteet kerro suoranaisesti hänen kannastaan vaaliliitto kysymyksessä. Muutamat lähteet antavat kumminkin viiteitä hänen kannastaan, Helenius-Seppälä nimittäin kerettiin ennen kuolemaansa syksyllä 1920 asettaa kristillisen työväen ja sosiaalidemokraattien yhteisen listan toiseksi ja samalla ensimmäiseksi kristillisen työväen ehdokkaasi Helsingin kaupunginvaltuustoon.²³⁷ Toisekseen Matti Helenius-Seppälä oli paikalla ratkaisevassa edustajakokouksessa, mutta hän ei ollut äänivaltainen kokousedustaja. Vaalikysymyksen ratkaisseen äänestyksen

²³⁴ Työkansa 9.7.1920 (Suomen Krist. Työv. Liiton edustajakokous Lahdessa.).

²³⁵ Ks. Esim. 5.1.1920 (Veikan vestelemä.). Veikka kertoo Malisen käyttäytymisestä edellisessä edustajakokouksessa: ”Hyvinkään Malisella tuntui olevan jotain hampaan kolossa maltillisempia kohtaa. Ei hänkään aivan niitä hiljaisempia ole”.

²³⁶ 5.7.1920 Työkansa (Krsi. Työv. Hallitus.), Työkansa 9.7.1920 (Suomen Krist. Työv. Liiton edustajakokous Lahdessa.), Työkansa 9.7.1920 (Suomen Kristillisen Työväen Liiton Ohjelma.), Ahvenjärvi 1993, 93. Myös Ahvenjärvi tulkitsee hyväksytyt ohjelman poikkeuksellisen vasemmistolaiseksi.

²³⁷ Työkansa 10.10.1920 (Helsingin kristillinen työväki ja kunnallisvaalit.).

jälkeen hänen kerrottiin pitäneen puheen, jossa Helenius-Seppälä käsitteli kieltolakia ja Kristillisen Työväen Liiton vastaista vaalitoimintaa. Kuitenkaan *Työkansan* kokousselostus ei millään tavalla kerro mitä Helenius-Seppälä oli asiasta mieltä.²³⁸ Suurta kunnioitusta ja arvovaltaa kristillisen työväenliikkeen piirissä nauttineena Helenius-Seppälän sosialidemokraattien kanssa liittoutumista vastustanut kanta olisi ollut hyvä propaganda ase nuorisoliitollaisia vastaan ja se olisi todennäköisesti painettu K. A. Sallisen johtamaan *Työkansaa*. Helenius-Seppälä ei ilmeisesti halunnut asettua liikettä repivän kamppailun keskiöön ja jäi tietoisesti syrjään, julkisuuteen mielipiteensä hän olisi saanut, jos olisi erityisesti halunnut.

Kristillisen työväenliikkeen kuohunta heijastui myös pöytäkirjoihin. Tampereen yhdistyksen pöytäkirjassa kerrottiin edustajakokouksen jälkeisistä tunnelmista:

”Sitten seurasi Edustajakokouksen terveiset, joita lausuvat edustajamme K.J. Nieminen ja H.J. Kannisto. -- Yksi ikävä huomio oli, että Jumalallinen rakkauden henki ei tahtonut sijaa saada, vaan enemmän tähdättiin ihmisvoimin työtä tehdä ja paljontuli sellaista tehdyksi joka ei suinkaan ollut ristillistä menettelyä. Ei silti ollut kaikki tällä mielellä vaan yksiosa. Enemmistä vielä oli horjumattoman Krs. Työväen periaatteen kannalla, että kulkea eteenpäin Jumalan sana viitottamaa tietä, eikä turvata ihmisvoimaan sen paremmin oikealla kuin vasemmalla puolella. Keskustelu näistä asioista oli hyvin vilkasta. Erimielisyyksiä selvitettiin niin `Edistyksellisten` mielisten kuin `Vanhoillistenkin` puolelta. Keskustelu oli rakentavaa. Mielenmalti tahtoi menettää tasapainonsa joltakulta jäseneltä asian yhteen törmätessä kaikissa erimielisyyksissä, jotka tulivat paremmin päivän valoon Edustajakokouksessa. Keskustelu päätettiin pitää vastauksena kysymykselle.”²³⁹

Edustajakokous jälkeen K. A. Sallinen kirjoitti kristillisen työväenliikkeen tilasta pisteliään ja todennäköisesti vastapuolta hermostuttavan allegorian, jonka todellista merkitystä liikkeen ulkopuoliset eivät voineet ymmärtää. Hänen *Vanha tarina* otsikoitu kirjoituksessa kertoi vahvassa uskossa olevasta takamaan raatajapariskunnasta, joka kuvasti kristillisen työväenliikkeen vanhoillisia ja aikuisiksi omasta mielestään varttuneista lapsista, jotka haluavat siirtää tilansa kylän keskustassa olevan mahtavan maallisen talon yhteyteen. Nuoret jotka vertautuvat nuorisoliitollaisiin luulivat, että tällä tavoin heidät voitaisiin käännäyttää kristinuskolle suopeammiksi. Sukupolvien välille

²³⁸ Työkansa 9.7.1920 (Suomen Krist. Työv. Liiton edustajakokous Lahdessa.).

²³⁹ Työväen arkisto. Pöytäkirja Tampereen Kristillisen Työväenyhdistyksen Yleisestä kokouksesta 27.6.1920. Huom. Kokouksen päivämäärän oltava virheellisesti merkitty pöytäkirjaan.

syntyy katkera riita ja nuoriso lähtee ovet paukkuen omasta mielestään liian vanhoillisesta kotitalostaan. Murtuneet vanhemmat jäävät kaihoten odottamaan lapsiaan takaisin, jotka ovat kuuleman mukaan menneet reingeiksi ja piioiksi valtatie varren suureen maalliseen taloon.²⁴⁰ Kirjoitus on osuva kuvaus kristillisen työväenliikkeen kamppailusta ja kertoo edustajakokouksen jälkeisistä tunnelmista, joissa liike oli käytännössä jakaantunut kahtia. K. A. Sallisen näkökulmasta nuorisoliittolaiset olivat pyrkineet tekemään isänmurhan, mutta joutuneet itse väistymään.

Kuukautta myöhemmin *Työkansassa* ei enää puhuttu vertauskuvien kautta vaan lehti uutisoi *Hajoitustyö kris. työv. keskuudessa* otsikoidussa tekstissä, että heinäkuun 31 päivä oli Lahden kristillisellä työväenyhdistyksellä kokous, jossa käsiteltiin edustajakokouksen päätöksiä. T. Malinen ehdotti, että asetettuihin passiiviselle kannalle liiton nykyistä johtoa kohtaan ja vaadittaisiin ylimääräisen edustajakokouksen koollekutsumista. Seurasi vilkas keskustelu, josta päädyttiin äänestämään. Äänestyksen tulos oli tasatilanne, jolloin ehdotus tuli hylätyksi arvalla. Suuren osan kokouksessa olleista sanotaan kuitenkin pidättäytyneen äänestämästä kokonaan.²⁴¹ Samaisessa lehdessä oli myös nimimerkki Edistysmielisen kirjoitus, joka oli otsikoitu *Mikä on tarkoituksena?* Kirjoittaja ihmetteli tekstissä sitä, miksi kristillisen työväen keskuuteen kylvetään voimakkaasti epäsovia. Hän kirjoitti, että riidan kylväjiä kaihertaa erityisesti ohjelman kohta, jossa käsitellään vaalitoimintaa ja liittoutumista luokkaveljiin. Kirjoittajaa ihmetyttää miksi vähemmistöön jääneet syyttävät Kristillistä Työväen Liittoa vanhoilliseksi, vaikka se on ottanut esimerkiksi sosialisointikysymyksessä jyrkemmän kannan, kuin sos. dem. puolue. Lopuksi kirjoittaja kysyi: ”Muutoin olisi perin hauskaa saada tietää, mikä näiden epäsovia kylvävien perimmäinen tarkoitus on.”²⁴²

Elokuun 27 päivä *Työkansa* uutisoi kristittyjen yhteisestä keskustelukokouksesta Tampereella, jossa Kekkonen puhui ”kristinuskosta ja työväenvapautusliikkeestä”. Puheen selostuksessa kerrottiin:

²⁴⁰ Työkansa 16.7.1920 K. A. S. (Vanha tarina.).

²⁴¹ Työkansa 18.8.1920 (Hajoitustyö kris. työv. keskuudessa.).

²⁴² Työkansa 18.8.1920 Edistysmielinen (Mikä on tarkoituksena?).

”Kristillisestä työväenliikkeestä mainitsi puhuja, että sillä on ollut merkityksensä, mutta sen vaalitoiminta ei kelpannut. Kristillisen työväen osuus supistui esitelmässä näihin kahteen sanaan. Oli ikävää että puhujalla ei ollut enempää eikä parempaa sanottavaa kristillisestä työväenliikkeestä, jota hän tietääksemme ainakin toistaiseksi edustaa valtiopäivillä.”²⁴³

Käytännössä *Työkansan* kokousselostuksessa spekuloidiin Kekkonen loikkaamisella Sosialidemokraattiseen puolueeseen. Kekkonen Tampereella käynnin jälkeen kuitenkin *Työkansassa* kerrottiin pienessä uutisessa, että lehden vastaavatoimittaja K. A. Sallinen eroaa lopullisesti lehden palveluksesta, mutta toimii vastaisuudessa sen avustajana.²⁴⁴ Samaisessa lehdessä kerrotaan kotikasvatus yhdistyksen esitelmätilaisuuksista, joissa puhujana toimii K. A. Sallinen. On ilmeistä, että nuorisoliitolaista ärsyttänyt Sallinen siirrettiin syrjään, sillä uusi työpaikka löytyi kotikasvatusyhdistyksestä jonka puheenjohtajana toimi K. V. Hurmerinta, jolla oli vahvat yhteydet kristilliseen työväenliikkeeseen.²⁴⁵

Kristillisen Työväen Liiton toimeenpanevan valtuuskunnan lokakuun 24. päivän kokouksen pöytäkirja sisältää J. V. Kekkoselta tuleen kirjeen sanasta sanaan kirjoitettuna. Kirjeessä, joka on päivätty syyskuun 27 päivään, hän jyrkkä sanaisesti kieltäytyy liiton yhteiskunnallistamistoimikunnan kokoonkutsujan tehtävästä. Kirjeen mukaan Kekkonen ei koe saavansa Kristillisessä Työväen Liitossa edes alkeellisintakaan oikeutta. *Työkansassa* ei julkaistu hänen vastinettaan, kun liiton hallituksen jäsen oli vääristelemällä Kekkonen esitystä asettanut hänet mitä huonoimpaan valoon. Hän kirjoitti, että Lahdessa voitolle päässeet saavat nyt hoitaa liiton asioita.

Kekkonen ja Nuorisoliitto ei kuitenkaan tässä vaiheessa jättänyt Kristillistä Työväen Liittoa, vaan palasi kristillisen työväenliikkeen piiriin. Kekkonen kirjoitti tulevalle vaimolleen Eeva Alaselle 7 päivä lokakuuta 1920 päivätyssä kirjeessä:

”Vaikeaa on ollut minulle tämä syksy. Hirveätä taistelua, itseripitystä Jumalan edessä. Olen taas pääsemässä tasapainoon. Oma itsekäs tahto on muuttunut ja Jumalan tahto voittanut. Tässä on elämän

²⁴³ Työkansa 27.8.1920 (Allianssi juhlat Tampereella.).

²⁴⁴ Työkansa 30.8.1920 (-Lehtemme toimituksesta).

²⁴⁵ Työkansa 30.8.1920 (-Kotikasvatusyhdistyksen esitelmä tilaisuuksia), Rekisterilehti: aatteellisia yhdistyksiä, työntekijäin apukassoja ja työttömyyskassoja varten, 01.01.1920, nro 13, s. 23 (Kotikasvatus, r. y.).

autuus ja tästä taistelusta riippuu koko iäisen elämän onni. Kuinka köyhä sitä onkaan ihminen, kun Jumala oikein tyhjäksi tekee. – Ei näissä elämän myrskyissä kestä ellei ole Jumalaa, ellei Jumala-suhde säily selkeänä ja eheänä.”²⁴⁶

Kekkonen kertoi samassa kirjeessä, että ”meillä on taas Alpon kansa suuria suunnitelmia.” Uudet suunnitelmat koskivat aikomusta ostaa Nuorisoliitolle oma talo, joka oli myynnissä lähellä Parolaa. Taloa oli tarkoitus mennä seuraavana päivänä katsomaan suuremmalla porukalla, johon kuuluivat myös K. A. Kalliolahti ja Alma Linden, jotka olivat Kristillisen Työväen Liiton valtuuskunnan jäseniä. Talossa oli tarkoitus järjestää kristillisen työväenliikkeen työtä, josta Kekkonen kirjoitti ”Työmme on kyllä pientä, mutta pienuus ei ole mikään vika, kunhan työmme on vain arvokasta ja siunausta tuottavaa.” Kekkonen oli siis haudannut haaveet koko työväenliikkeen muuttamisesta kristinuskolle suopeaksi.²⁴⁷

Kekkonen ja nuorisoliittolaiset palasivat myös kirjoittajana *Työkansan* palstoille noin kolmen kuukauden tauon jälkeen. Kekkonen kansanedustajatoverin ja puolueen henkisen johtajan, tohtori Matti Helenius-Seppälän äkillinen kuolema sai hänet jälleen kirjoittamaan lehteen.²⁴⁸ Matti Helenius-Seppälän kuolema muutoinkin yhdisti linjariidoissa hajaantunutta puoluetta. Hänen menetyksensä oli puolueelle erittäin merkittävä tappio. Jotakin tästä voi päätellä siitä, kuinka hartaasti häntä lehden palstoilla muistellaan; esimerkiksi marraskuun 8. päivän lehti on täytetty pelkillä Helenius-Seppälän muistokirjoituksilla.²⁴⁹ Helenius-Seppälän kuoleman jälkeen J.V. Kekkonen palasi näkyvästi takaisin *Työkansan* sivuille ja koko Kristillisen Työväen Nuorisoliitto sai kokonaisen erikoisnumeron²⁵⁰.

Mielenkiintoinen kysymys on, kamppailtiinko kristillisessä työväenliikkeessä yhdentymisestä sosialidemokraattien kanssa pelkästään teoreettisena kysymyksenä vai oliko Sosialidemokraattisen puolueen taholla halukkuutta yhteistoimintaa? Sosialidemokraattien asiakirjoissa ei ole minkäänlaista merkintää yhteistoiminta

²⁴⁶ J. V. Kekkonen kirje Eeva Alaselle 7.10.1920 Tre. Henkilökohtainen arkisto.

²⁴⁷ J. V. Kekkonen kirje Eeva Alaselle 7.10.1920 Tre. Henkilökohtainen arkisto.

²⁴⁸ Työkansa 25.10.1920 J.V.K (Tohtori Matti Helenius-Seppälän elämäntyön muistoksi.).

²⁴⁹ Työkansa 8.11.1920 passim.

²⁵⁰ Työkansa 22.10.1920 passim.

kaavailuista, eikä sosialidemokraattisessa lehdistössä käyty näkyvää keskustelua aiheesta.²⁵¹ Joitakin viitteitä suorista keskusteluyhteyksistä Sosialidemokraattisen puolueen johtoon kuitenkin löytyy. Sosialidemokraattisessa puolueessa vahvaan asemaan nousseella kristillisyyhteiskunnallisista asioista kiinnostuneella Väinö Voionmaalla oli raittiusasioissa Matti Helenius-Seppälä läheinen työtoveri ja hän oli puhujana Nuorisoliiton opintopäivillä vuosina 1918 ja 1919²⁵². Vuoden 1920 opintopäivien aikaan hän oli Tartossa rauhaa neuvottelemassa. Toinenkin mielenkiintoinen yhteys löytyy *Työkansaa* tarkoin lukemalla. Nuorisoliiton opintopäivillä puhui 28. päivä kesäkuuta, eli neljä päivää ennen edustajakokousta, kansanedustaja Kaarlo Heinonen, joka oli saman aikaisesti Sosialidemokraattisen puolueen puoluetoimikunnan jäsen ja puolueen rahastohoitaja. Heinonen oli myös sosialidemokraattien pää-äänenkannattajaa *Suomen Sosialidemokraattia* kustantavan yhtiön toimitusjohtaja. Hän ei ollut Voionmaan kaltainen idealistinen raittiusmies, jolle nuorison sivistäminen oli sydämenasia, vaan talousasioihin keskittynyt kovan luokan puoluejyrä.²⁵³ Heinonen ei muutoin esiinny *Työkansan* palstoilla,²⁵⁴ mikä viittaa siihen, että hänen yhtäkkinen käyntinsä Hyvinkään opintopäivillä liittyi puolueiden lähentymispyrkimykseen. Puhtaasti teoreettisesti ja vaalimatemaattisesti sosiaalidemokraatit ja kristillinen työväki olisivat voineet hyötyä vaaliliitosta useamman kansanedustajan verran. Käytännössä on kuitenkin mahdotonta arvioida, kuinka vaaliliitto olisi vaikuttanut kummankaan puolueen menestykseen eduskuntavaaleissa.

Tutkielman kannalta keskeinen kysymys on, miksi nuorisoliitollaiset J.V. Kekkonen ja Alpo Lumpeen johdolla halusivat ajaa Kristillisen Työväen Liikkeen sosiaalidemokraattien kylkeen? Näen tähän kysymykseen todennäköisimpänä vastauksena, että ilmeisesti heidän mielestään kristillisen työväestön asiaa olisi pystytty ajamaan paremmin sosiaalidemokraattien läheltä tai sisältä kuin täysin ulkopuolelta.

²⁵¹ Lukuun ottamatta aiemmin mainittua puoluesihteerin Tainion kielteistä vastausta Hämeen eteläiselle maakuntajärjestölle. Ks. Sos. Dem. Puoluetoimikunnan pöytäkirja 17.1.1919. Työväen arkisto.

²⁵² Halila 1969, 57, Työkansa 14.8.1918 (Kristillisen Työkansan Opinto ja Luentopäivät Valkeakoskella.), Työkansa 7.7. 1919 J. V. K. (Lahden opintopäivät.).

²⁵³ Oula 2001, 230,231, Soikkanen 1975, 330.

²⁵⁴ Luukuunottamatta *Työkansaan* painettua Kekkonen anomusta eduskunnassa, joka käsitteli tehdasseutujen työläisten asuntoloja. Kekkonen anomuksen allekirjoittivat myös Helenius-Seppälä ja K. Heinonen. Ks. Työkansa 5.5.1920 (kristillisen työväen edustajain aloitteita.).

Ajatuksellisesti he ilmeisesti pyrki sosiaalidemokraattien näkemysten kristillistämiseen eli muutamaa niitä kristinuskolle myönteisempään suuntaan. Esimerkiksi kristillisen sosialismin voimahahmo Sigfrid Sirenus ei lähtenyt Kristillisen Työväen Liiton toimintaan mukaan. Sirenus totesi, ettei kristillisyyttä tulisi monopolisoida työväenliikkeen sisällä käsittämään pelkästään Kristillistä Työväen Liittoa vaan kristillisyyden tulisi kuulua osaksi sosiaalidemokratiaa ylipäänsä.²⁵⁵ Toisaalta esimerkiksi Heikki Palmu esittää pro gradu -työssään, että syy vasemmistolaisempaan linjaan puoleen sisällä oli pyrkimys saattaa Antti Kaarne takaisin puolueen johtajaksi.²⁵⁶ Tämäkin voi pitää osaltaan paikkansa. *Työkansassa* raportoitiin Nuorisoliiton opintopäiviltä, että ohjelmassa oli 28.6.1920 Antti Kaarneen kirjeen lukeminen. Tekstin mukaan Kaarneen kirje oli vastaus kirjeeseen, joka oli lähetetty opintopäiviltä ja jonka oli allekirjoittanut noin 60 opintopäiville osallistunutta.²⁵⁷ Kuitenkaan opintopäivien raportit eivät kerro mitään Kaarneen ja nuorisoliitolaisten kirjeenvaihdon sisällöstä, huomion arvoista on kumminkin kirjeenvaihdon ajankohta, joka tapahtui vain muutamaa päivää ennen vuoden 1920 edustajakokousta. Voi olla, että nuorisoliitolaisten keskuudessa haaveiltiin vielä kesällä 1920 Kaarneen saamisesta takaisin kristilliseen työväenliikkeen piiriin, vaikka hän oli liittynyt muutamaa kuukautta aiemmin perustettuun Sosialistiseen Työväenpuolueeseen.

Kristillisen työväenliikkeen kohdalla, oli kyse mitä suurimassa määrin ideologisesta konfliktista, jossa kamppailtiin koko liikkeen identiteetin määrittelystä. Kamppailussa määrävään asemaan päässeen suuntauksen omakuvasta kirjoitti Lahden kristillisen työväen yhdistyksen puheenjohtaja K. Tarvainen kirjeessään *Työkansalle* kamppailun tauottua maaliskuussa 1921. Hän näki kristittyjen työläisten usein pitävän itseään ensimmäisten kristittyjen kaltaisina, joiden joukko on hyvin pieni ja jotka saavat kokea iva ja vainoa joka puolelta. Kirjeen mukaan Lahdessa oli keskusteltu F. A. Karisen johdolla kristillisen työväen suunnasta ja oli kokouksessa ilmennyt kantoja, että kristittyjen työläisten ei tulisi toimia omana puolueena vaan ”suolana” sosialidemokraattisessa liikkeessä. Kuitenkin Tarvainen näki kristillisen työväenliikkeen

²⁵⁵ Ajo 2003, 117–119.

²⁵⁶ Palmu 1974, 152–153.

²⁵⁷ Työkansa 16.7.1920 (Kristillisen työläisnuorison opintopäivät.).

pienenä pelastus veneenä, joka vei kristityt turvaan kun suuri sosialidemokraattisen työväenliikkeen laiva vieressä ajoi karille vuonna 1918 ja näin hänen mielestään tulee olla vastakin.²⁵⁸ Tekstistä voi tulkita, että Tarvaiselle koko kristillisen työväenliikkeen olemassaolon määrittä erottuminen sosialidemokraattisesta työväenliikkeestä.

5.5 Vaalilakko ja Nuorisoliiton lopullinen ero

Nuorisoliitolaisten pyrkimys ajaa kristillinen työväenliike mahdollisimman lähelle sosialidemokraatteja laantui kesän 1920 jälkeen. Seuraava merkittävä vaalikysymystä käsittelevä kokous oli kesän 1921 edustajakokous Helsingissä. J. V. Kekkonen ei ollut kokouksessa paikalla, kuten eivät ilmeisesti muutenkaan hänen linjansa kannattajat, sillä Nuorisoliitto oli tehnyt omassa edustajakokouksessaan päätöksen lopettaa edustajien lähettämisestä Kristillisen Työväen Liiton edustajakokouksiin.²⁵⁹ Vuoden 1921 Kristillisen Työväen Liiton edustajakokouksessa päätettiin, että vastedes Kristillinen Työväen Liitto ei menisi muiden puolueiden kanssa vaaliliittoihin valtiollisissa vaaleissa.²⁶⁰ Päätös on tulkittavissa jonkinlaiseksi kompromissiratkaisuksi, sillä toinen puoli puolueesta ei voinut ajatellakaan liittoutumista jumalattomien sosiaalidemokraattien kanssa, kun taas toinen puoli piti oikeistopuolueita työväenliikkeen vihollisina. Käytännössä päätös kumminkin esti mahdollisuuden saada kansanedustajia eduskuntaan. Tämä tiedostettiin kristillisen työväenliikkeen piirissä.²⁶¹ *Työkansan* pakinoitsija Veikka kirjoitti tilanteesta: ”Nykyinen vaalipiirijärjestelmä riistää meiltä pienenä puolueena valtiolliset oikeutemme. On melkein toivotonta sen jatkuessa yritelläkään vaaleihin. Jos taas vaalijärjestelmä muuttuu, avautuu meille uusia työmahdollisuuksia.”²⁶²

Seuraavien eduskuntavaalin lähetessä keväällä 1922 tuli Kristillisen Työväen Liiton ratkaista, mitä se tekisi tulevien vaalien suhteen. Puolue oli edellisessä liittokokouksessa

²⁵⁸ Työkansa 4.3.1921 K. T. (Kirje työkansalle Lahdesta.).

²⁵⁹ Työkansa 20.6.1921 (Kristillisen työväen nuorisoliiton edustajakokous.).

²⁶⁰ Työkansa 20.7.1920 (Kristillisen Työväen Liiton Edustaja kokous.).

²⁶¹ Työkansa 22.8.1921 - - -i - - -n. (Kristillinen työväestö ja vaalitoiminta.).

²⁶² Työkansa 27.1.1922 Veikka. (Veikan veistelemiä.)

tehnyt päätöksen, ettei se enää menisi minkään puolueen kanssa vaaliliittoon. Lisäksi puolue oli menettänyt yhtenäisyytään Kaarneen syrjäyttämässä ja vaaliliittokysymyksen tiimellyksessä. Puolue oli myös menettänyt pitkäaikaisen kansanedustajansa ja henkisen johtohahmonsä Matti Helenius-Seppälän. Näiden kaikkien seikkojen yhteisvaikutuksena päädyttiin siihen, että puolueella ei silloisen vaalilain puitteissa ollut mahdollista saada ketään läpi vaaleissa. Näin ollen puolue ilmoitti menevänsä vaalilakkoon, koska sen mielestä silloinen vaalilaki syrji pienpuolueita²⁶³.

Puolue teki päätöksensä 17.–18. huhtikuuta vuonna 1922 pidetyssä neuvottelukokouksessa, jossa olivat läsnä kaikki puolueen johtohenkilöt, niin oikeistokuin vasemmistosiivestä. Kokouksessa vallitsi ainakin lehtikirjoituksen ja siinä ilmoitetun äänestystuloksen – 40 lakon puolesta ja 4 sitä vastaan – perusteella yhteisymmärrys.²⁶⁴ Poliittisten realiteettien tunnustaminen yhdisti puoluetta, sillä *Työkansassa* keuhuttiin saavutettua yhteisymmärrystä ja oltiin valmiita unohtamaan vanhat erimielisyydet. Tämä oli kirjoituksen mukaansa kokouksen yleinen henki muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. ”Ja entä yhteisymmärrys riveissämme? Toivorikkaampina kokouksesta lähdettiin kuin tultiin. Jos olikin yksi tai kaksi vanhojen asioiden penkojaa joukossa, niin oli suuri enemmistö niitä, jotka tahtoivat lyödä vanhat haavat tukkoon ja paalun päälle. Toivorikkaina päätettiin vastakin kokoontua uutta rakentamaan ja rohkeasti eteenpäin rynnistämään.”²⁶⁵

Tekstistä käy myös ilmi, että Kristillinen Työväen Liitto aikoi jatkaa valtiollista vaalitoimintaa heti, kun pieniä puolueita syrjivä vaalilaki olisi muutettu. Puolueessa ilmeisesti uskottiin, että vaalilakiin voisi tulla hyvinkin sellaisia muutoksia, jotka parantaisivat pienten puolueiden asemaa vaaleissa.²⁶⁶ J.V. Kekkonen oli tehnyt eduskunnassa lakialoitteen asian tiimoilta. Kekkonen vaalilakia käsittelevässä lakialoitteessa olisi säilytetty vaalipiirijako, mutta sen lisäksi olisi asetettu

²⁶³ Työkansa 21.4.1922 (Osanottomme vaaleihin.).

²⁶⁴ Työkansa 18.4.1922 (Kristillinen työväki ja eduskunta vaalit.), Työkansa 21.4.1922 (Osanottomme vaaleihin.).

²⁶⁵ Työkansa 24.4.1922 L. (Mitä Tampereen kokous antoi?). Kirjoittaja todennäköisesti Työkansan toimittaja ja Nuorisoliiton sihteeri Kustaa Loikas. Ks. Työkansa 10.10.1921 (- Työkansan toimitus.).

²⁶⁶ Työkansa 21.4.1921 (Kristillisen työväen neuvottelu kokous Tampereella 17–18 p.).

keskusvaalilautakunta, johon eri vaalipiireissä olevat vaaliliitot olisivat vielä saaneet ilmoittautua keskenään vaaliliittoon. Näin ollen vaaliliiton kokonaiskannatus olisi ratkaissut sen, kuinka paljon vaaliliitto saa ehdokkaita läpi.²⁶⁷ Mikäli puolue olisi saanut esimerkiksi 1,5 % kannatuksen koko maassa, mutta vaalikynnyksen takia sillä ei missään piirissä olisi kannatus riittänyt edustajan läpikäymiseen, olisi valtakunnallisessa keskusvaalilautakunnassa tätä puoluetta kompensoitu kolmella paikalla. Kuten tiedetään, tällainen laki ei tullut voimaan – Kristillinen Työväen Liitto jäi siis vaalilakkoon.

Työkansan mukaan kokouksessa käytiin myös keskustelu Kekkonen toimista eduskunnassa. Lehden raportin mukaan Kekkonen itse alusti keskustelun, jossa hän kertoi, että omat vaikutusmahdollisuudet ovat olleet eduskunnassa pienet. Kekkonen kertoi tehneensä joitakin aloitteita, kuten valtion metsäteollisuustyöläisten asunto-olojen parantamista käsittelevän aloitteen, joka on mennyt läpi. *Työkansan* mukaan Kekkonen kertoi edellä mainitusta vaalilakia koskevasta aloitteestaan, että hallitus oli antanut siitä esityksen eduskunnalle ja hän piti sen läpi menoa todennäköisenä. Hän kertoi myös presidentinvaalin uudistamista käsittelevän lakialoitteen olevan hänen käsi alansa. Pitkistä puheista kertoo Kekkonen eduskunnassa luopuneensa ja keskittyneensä sen sijaan valiokuntatyöhön. *Työkansan* selostuksen loppupäätelmä oli: ”Keskustelussa lausuvat kokouksen osanottajat tunnustuksen edustajan toiminnalle. Suhtautuen ymmärryksellä työväestön pyrkimykseen on hän monelle voinut osoittaa krist. työv. tarkoitusperien puhtauden. Ehkäpä siitä johtuu, että työväestö kauttamaan suhtautuu krist. tyäv. liikkeeseen myötämielisemmin kuin ennen.”²⁶⁸

Kesän 1922 eduskuntavaalien lähetessä *Työkassassa* painotettiin, että liikkeen kannattajien on pidättäydyttävä äänestämisestä.²⁶⁹ Myös Kekkonen kirjoitti lehteen, kuinka kaikissa puolueissa on jokin ylitsepääsemätön vika, joten vaalipäivänä on jäätävä kotiin. Sosialidemokraattien äänestämisestä hän sanoo.

²⁶⁷ Valtiopäivät. 1919 Liitteet 1. anom. ehd. N:o 5: Vaalituloksen määräämistä koskevien säännöksiin muuttamisesta. Saman kaltainen vaalitapaa koskevan aloitteen oli tehnyt myös Helenius-Seppälä vuoden 1916 valtiopäivillä. Ks. Ahvenjärvi 1993, 61.

²⁶⁸ Työkansa 21.4.1922 (Kristillisen työväen neuvottelu kokous Tampereella 17–18 p.).

²⁶⁹ Esim. Työkansa 13.6.1922 A. H. (A Hursti Helsinki) (Kristillinen työväki ja eduskuntavaalit.).

”Niin tärkeä kuin kristityille työläisille on leipäkysymys, emme me uskonnollista vakaumusta myy Eesaun hernerokkaan. Niin kauan kun sosiaalidemokraatit on sillä kannalla, että uskonnonopetus on poistettava kouluista, emme anna heille ääntämme, vaikka saisimme siitä palkinnoksi maallisen taivaan. Ilahduttavaa on, että eräät sosiaalidemokraatit eivät, mikäli olen heitä ymmärtänyt, ole enää täysin vanhalla kannalla. Mainiten heistä edustajat Voionmaan, Tonterin ja Kääriäisen.”²⁷⁰

Kekkonen käytti lähes samoja argumentteja, kuin häntä vastaan käytettiin kahta vuotta aiemmin käydyssä kamppailussa. Hän saattoi saada mainitsemiltaan sosialidemokraattien kansanedustajilta vastakaikua puolueiden kaavaillessa yhdentymistä.

Kekkonen ja Lumme eivät kuitenkaan haudanneet haaveita puolueiden yhdentymisestä. Poliittisten realiteettien tunnustamista seuranneen yksimielisyyden saatelemana kesän 1922 edustajakokouksessa heidät valittiin jälleen Kristillisen Työväen Liiton hallintoon.²⁷¹ Kekkonen ja Lumpeen pyrkimykset ajaa kristillinen työväenliike uusiutui 1920-luvun kuluessa. Pentti Sorri kertoo pastoraalityössään, että Kristillisen Työväen Liiton hallinto lähetti kaksi kertaa valtuuskunnan neuvottelemaan Kristillisen Työväen Liiton liittymisestä Sosialidemokraattiseen puolueeseen. Neuvottelut eivät kuitenkaan tuottaneet tulosta, koska sosialidemokraattien johtohenkilöt olivat Sorrin mukaan suhtautuneet erittäin kielteisesti uskuntoon. Vuonna 1929 liitto hyväksyi päätoimintamuodokseen kristillisen evankelointityön, mikä aiheutti vastustuksen nuorisoliiton taholta. Nuorisoliitto oli lopettanut jäsenveron maksamisen Kristilliselle Työväen Liitolle vuoden 1920 jälkeen hävittyään kamppailun liikkeen suunnasta. Maksamattomista jäsenveroista kiisteltiin koko 1920-luku. Kiistely kärjistyi vuoden 1929 aikana ja liittojen katsottiin eronneen toisistaan 1.2.1930 jolloin Kristillisen Työväen Liitosta lähetettiin hallinnon jäsenten allekirjoittama kirje, jossa se katsoi nuorisoliiton eronneen Kristillisestä Työväen Liitosta.²⁷² Virallisen eron ympärillä käydyssä julkisessa polemiikissa viitattiin edelleen kesän 1920 edustajakokouksen tapahtumiin. Kristillisen Työväen Nuorisoliiton johto halusi myös tehdä pesäeroa Kristilliseen Työväen Liittoon ja muutti nimensä Kristilliseksi Työläisnuorison Liitoksi.²⁷³

²⁷⁰ Työkansa 27.6.1922 J. V. K. (Mennäänkö äänestämään?).

²⁷¹ Työkansa 21.7.1922 (Kristillisen Työväen Liiton edustajakokous.).

²⁷² Sorri 1953, 25-29.

²⁷³ Kekkonen 1930, 3,4. Sorri 1953, 29.

Nuorisoliitolaiset jatkoivat kiinteää yhteistyötään sosialidemokraattien kanssa ja sen puheenjohtaja Lumme nousi eduskuntaan vuonna 1933. Hänen kansanedustajan uraansa kesti aina vuoteen 1949, jolloin hän oli noussut sosialidemokraattien eduskuntaryhmän puheenjohtajaksi ja eduskunnan varapuheenjohtajaksi. Eduskunnasta Lumme siirtyi Mikkelin läänin maaherraksi toimien tehtävässä vuosina 1949-1957.²⁷⁴ Eräällä tavalla Lumpeen ja Kekkonen hanke kristillisen fraktion perustamisesta sosiaalidemokraattien sisälle sai päätöksen, kun he olivat keskeisessä roolissa perustamassa Kristillistä Sosialidemokraattien Liittoa maaliskuussa 1946. Lumme vallitiin myös kyseisen liiton puheenjohtajaksi. Kristillisen Sosialidemokraattien Liiton aloitteesta saatiin Forssan ohjelman periaateosan uskontopykälä poistettua vuoden 1952 puoluekokouksessa hyväksytystä uudesta periaateohjelmasta.²⁷⁵

²⁷⁴ Viitamaa 2011, 7-10, 60-62.

²⁷⁵ Koskelainen 2013, 12-15, 88-92. Tätä ennen vuoden 1949 puoluekokouksessa Kristillisen Sosialidemokraattien Liiton taholta oli saatu aikaiseksi uskontoon suopeasti suhtautuneet erityisohjelmat. Ks. Koskelainen 2013, 65-71.

6. PÄÄTÄNTÖ

Tutkimukseni edistyessä lähteistä nousi esille Kristillisen Työväen Liiton sisäinen jakaantuneisuus vuosina 1918–1922. Aikaisemmista tutkimuksista en ole löytänyt viitteitä näin suuresta hajaannuksesta. Mielestäni osaltaan grounded thoryn pohjautuva tutkimusmenetelmä ja tutkimusperspektiivini eli pyrkimykseni seurata kristillisen työväenliikkeen sisäistä konfliktia on ollut avain tähän löydökseen. Katsonkin, että keskeisin syy valtakunnan politiikasta vetäytymiseen kumpuaa juuri liikkeen sisäisestä hajoamisesta.

Sisällissota ja sitä seurannut jälkiselvittely muodostui kristillisessä työväenliikkeessä hyvin repiväksi ja liikettä jakavaksi. Puheenjohtaja Kaarneen syrjäyttäminen Kristillisen Työväen Liiton johdosta aiheutti hyvin pitkällisen konfliktin. Kampailussa oli aluksi kysymys ennen kaikkia sisällissodan aikaisista tapahtumista ja niiden tulkinnoista. Tilanne kärjistyi Antti Kaarneen ja toisaalta Matti Helenius-Seppälän ja Antti Rentolan väliseksi henkilökonfliktiksi, jonka seurauksena Kaarne jätti koko kristillisen työväenliikkeen ja vei mennessään kannattajakuntaa ja johtohenkilöitä. Kaarneen lähdön aiheuttanutta konfliktia pyrittiin sovitteluun, jolloin liikkeen sisälle muodostui voimakkaat jakolinjat hänen paluunsa kannattajien ja vastustajien välille. Sovittelun epäonnistumisen välittömänä seurauksena oli Kristillisen Työväen Nuorisoliiton irtautuminen Kristillisen Työväen Liiton määräysvallasta, sillä Nuorisoliiton johto oli Kaarneen paluuta kannattaneiden käsissä. Konfliktissa syntyneet jakolinjat ilmenivät myös seuraavassa merkittävässä kamppailussa kristillisen työväenliikkeen suunnasta.

Toinen merkittävä konflikti muodostui kristillisessä työväenliikkeessä, kun Kristillisen Työväen Nuorisoliiton johtohenkilöt Kekkonen ja Lumme alkoivat ajaa Kristillistä Työväen Liittoa Sosialidemokraattisen puolueen yhteyteen. Nähdäkseni he lähtivät tietoisesti toteuttamaan poliittista visiotaan muuttaa koko yhteiskunta sosialistiseksi, joka nojaisi kristillisiin arvoihin. Samaisen tavoitteen he onnistuivat saamaan Kristillisen Työväen Liiton ohjelmaan ensimmäiseksi kohdaksi, mutta Nuorisoliiton johtajien mielestä tavoite oli mahdoton toteuttaa Kristillisen Työväen Liiton toimiessa itsenäisenä. He kokivat, että liikkeen päämäärä ja poliittiset voimavarat eivät olleet sopusoinnussa, joten oli mietittävä toisenlainen strategia tavoitteen saavuttamiseksi. Strategiseksi

tavoitteeksi he määrittivät sosialidemokraattisen työväenliikkeen muuttamisen kristinuskolle myötämieliseksi, jonka voimavarat he näkivät sellaiseksi, että se pystyy muuttamaan yhteiskuntajärjestelmän. Strategiasta he johtivat taktiikan, jonka mukaan Kristillinen Työväen Liitto piti saada liittymään Sosialidemokraattiseen puolueeseen. He näkivät, että Kristillisestä Työväen Liitosta tulisi sosiaalidemokraattien sisälle näkyvä kristillinen fraktio, joka kokoasi sosiaalidemokraatteihin jo kuuluvat kristityt yhteyteensä. Tämän ryhmän tavoitteeksi he määrittivät kristillistä koko työväenliikkeen. Käytännön poliittiset operaatiot, jossa pyrittiin saamaan Kristillisen Työväen Liiton ohjelmaan kirjaus, että vaaleissa se liittoutuu luokkaveljien kanssa, palvelivat ennen kaikkea tätä strategista päämäärää.

Kuitenkin nuorisoliitolaisten poliittinen hanke epäonnistui jo ensimmäisten operaatioiden kohdalla törmäten kristillisen työväenliikkeen mittakaavassa valtaisaan vastustukseen. Syntyneessä ideologisessa konfliktissa oli kysymys koko kristillisen työväenliikkeen olemassaolon oikeuttavasta identiteetistä, sillä kristillisen työväenliikkeen enemmistö näki koko liikkeen synnyn ja olemassaolon ratkaisevaksi tekijäksi erottautumisen ateistisesta sosialidemokratiasta. Syntynyt kamppailu oli erittäin kovaa, josta kertovat leväperäiset toimintatavat, kuten asioiden juntaaminen, henkilöiden mustamaalaaminen ja pöytäkirjojen jälkikäteen muokkaaminen ja niiden katoaminen. Kaikki tämä oli omiaan vähentämään pienen liikkeen sisäistä yhtenäisyyttä ja luottamusta. Syntynyt hajaannus pienensi jo ennestään heikkoja poliittisia voimavaroja, kun kannattajakunta jakaantui melko lailla kahtia.

Kulminaatiopisteen puolueen kehityksessä muodosti kesällä 1920 pidetty Lahden edustajakokous, jossa J.V. Kekkonen ja Alpo Lumpeen johtamien nuorisoliitolaisten edustama kanta jäi niukkaan vähemmistöön. Tämän seurauksena J.V. Kekkonen ja Alpo Lumme poistuivat puolueen johdosta, kuten teki moni muukin nuorisoliittolainen, joten puolueen oikeistosiipi ja sosialidemokraattien vastustajat jäivät hoitamaan puoluetta. Puolueelta katosi silloin merkittäviä resursseja. Kun Helsingin edustajakokouksessa vuonna 1921 puolueeseen jääneet tekivät vielä päätöksen, jonka mukaan puolue ei enää mene muiden puolueiden kanssa vaaliliittoon, oli ilmeistä, että puolue ei tule saamaan ketään läpi vuoden 1922 eduskuntavaaleissa. Näin ollen keväällä 1922 pidetyn

neuvottelukokouksen päätös siitä, että puolue julistautuu vaalilakkoon, oli ilmeinen jatkumo puolueen kehitykselle.

Reagointi ja päätökset suhteessa muuhun työväenliikkeeseen kumpusivat kristillisen työväenliikkeen identiteetistä. Koko liike oli syntynyt suurlakon jälkeen osittain vanhan työväenliikkeen ensimmäisen hajaannuksen seurauksena, jossa tiukkaa kristillistä kantaa edustaneet siirtyivät omaan pieneen puolueeseensa. Kristillisyyden kunnioitus ja uskonnolliset arvot muodostivat liikkeen enemmistön keskuudessa ydintotuuden, jonka noudattamisesta ei oltu valmiita joustamaan. Tyypillinen kristillisen työväenliikkeen jäsen kuvastuu lähteiden perusteelle idealistisena periaatteen ihmisenä, joka hakeutui kannatukseltaan marginaaliseksi jääneeseen liikkeeseen. Näin ollen liikkeen enemmistöllä ei ollut pragmaattista suhtautumistapa politiikan tekemiseen, vaan politiikan keskiössä oli oman vakaumuksen seuraaminen, eikä sellaisten poliittisten liitojen muodostaminen, jotka olisivat taanneet kristilliselle työväenliikkeelle mahdollisimman suuren vaikutusvallan. Ilmeisesti Kekkonen ja Lumme pyrkivät käyttämään hyväkseen jonkinlaisen aikaikkunan, joka muodostui sosiaalidemokraattisen työväenliikkeen jakaantuessa. Kuitenkaan kristillisen työväenliikkeen enemmistö ei ollut valmis reagoimaan tähän muutokseen, vaan nojasi päätöksissään identiteettiinsä, joka erotti heidät muusta työväenliikkeestä. Reagointi on hyvin ymmärrettävä, sillä jakaantumisajankohta vuosina 1919 ja 1920 on historiankirjoistakin luettuna hyvin sekava. Tilannekuva sosialidemokraattisesta työväenliikkeestä, jonka varassa Kristillisen Työväen Liiton edustajakokouksissa päätöksiä tehtiin, on täytynyt olla aikalaisille vaikeasti hahmotettava. Näin ollen on ilmeistä, että monet heistä nojasivat päätöksensä pitkällä aikavälillä muodostuneeseen identiteettiinsä, eikä ehkä hetkellisesti muuttuneeseen tilanteeseen.

Tutkimuksen kannalta voidaan tietysti kysyä, ovatko puolueen sisäisistä kiistoista käyttämäni lähteet päteviä, sillä ne rajoittuvat suurelta osin *Työkansassa* käytyyn keskusteluun ja sangen leväperäisesti pidettyihin ja huonosti säilyneisiin kristillisen työväenliikkeen asiakirjoihin. Mielestäni ovat, sillä *Työkansa* oli juuri se foorumi, jossa tätä keskustelua julkisesti käytiin ja raportoitiin. *Työkansassa* ristiriidoista pyrittiin vaikenemaan mahdollisimman pitkään. Näin ollen lehden viralliset raportit esimerkiksi edustajakokouksista ovat varmasti erittäin siloteltuja, mutta lehdessä puolueaktiivien

välillä käyty keskustelu osoittaa selkeästi sen, että puolueessa oli suuria sisäisiä ristiriitoja. Ilmeisesti yksityishenkilöiden väliset tulehtuneet suhteet poistivat tiettyjä estoja julkisesti kirjoittamisesta. Toisaalta julkinen sana on mitä suurimmassa määrin vallankäyttöä, jossa myös perätön mustamaalaus on yleistä. Kristillisen työväenliikkeen pöytäkirjojen jälkikäteen muokkaaminen ja todennäköisesti tahallinen hävittäminen kertovat jo itsessään voimakkaista ristiriidoista liikkeen sisällä.

Kristillinen työväenliike tarjoaisi kosolti mielenkiintoisia lisätutkimuksen aiheita. Esimerkiksi monet liikkeen piirissä toimineet henkilöt kuten Antti Rentola toimivat poikkeuksellisella tavalla. Rentolan ajattelun ja toiminnan tutkiminen avaisi mielenkiintoisia näkökulmia Suomen itsenäistymisen keskeisiin kysymyksiin ja kirkon ja työväenliikkeen moninaiseen suhteeseen. Äärimmäisyyksistä toiseen vaappuvana henkilönä hän onnistuu kärjistetyllä tavalla kiteyttämään monia yhteiskunnallisia virtauksia. Hedelmällinen jatkotutkimusaihe olisi myös kristillinen työväenliike sen valtakunnan politiikasta vetäytymisen jälkeen. Poliittisen historian näkökulmasta kamppailu liikkeen suhteesta sosiaalidemokraatteihin jatkui koko 1920-luvun ja huipentui vuonna 1930 Kristillisen Työväen Nuorisoliiton viralliseen eroon ja nimen muutokseen. Aatehistorialliselle tutkimukselle kristillinen työväenliike tarjoaisi myös kosolti mielenkiintoisia aiheita. Esimerkiksi 1920-luvun loppupuoliskolla liikkeessä tyypillinen utopistinen ajattelu sai käytännöllisiä muotoja, kun kristillinen työväenliike oli tropiikkiin suuntautuneiden ihanneyhteisöhankeiden keskeistä kasvualustaa. Eevaleena Melkas sivuaa väitöskirjassaan kristillisen työväenliikkeen roolia Brasilian Penedoon suuntautuneen siirtokunnan perustamisessa ja erityisesti *Työkansaa* sen tiedotuskanavana. Muutoinkin niin sanotut elämänuudistusliikkeen ajatukset, joista osa on sittemmin noussut osaksi valtavirran kulttuuria kuten kasvisyönti, luontaishoidot ja pasifismi saivat alkuaikoinaan laajaa kannatusta kristillisen työväenliikkeen piirissä.²⁷⁶

²⁷⁶ Melkas 1999, 56-63, 102,103, 113-128, Tydesley 2002, 216,217.

LÄHTEET

ALKUPERÄISLÄHTEET

1. Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Sigfrid Sireniuksen kokoelma.

Kristillisen Työväen Liiton arkisto, (SKTL:n arkisto), Helsinki

Työväen arkisto (TyA), Helsinki

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 329.5 Pöytäkirjat. Puoluehallitus
1896-1979. SDP puoluetoimikunta 1913_1919a

Tampereen Kristillinen Ty 363.2 Pöytäkirjat C:2

2. Virallisjulkaisut

Suomen Valtiopäivien pöytäkirjat 1917 -1919

Suomen Valtiopäivien liitteet v. 1919

3. Sanoma- ja aikakauslehdet

Helsingin Sanomat 1918,1921

Herättäjä 1918-1919

Heräävä Kansa 1919-1921

Kansan Sana 1919

Keski-Uusimaa 1919

Kokkola 1917

Kotimaa 1906, 1918

Nuori Kansa 1919-1922

Rauhan Sanoma 1909

Suomen kirkon julkisia sanomia 1918

Työkansa 1917-1924

Walon-säteitä nuorisolle 1916

4. Alkuperäislähteenä käytetty kirjallisuus

Aikalaiskirja (1920), Helsinki: Tammi.

Kaarne, Yrjö (1956), Antti Kaarne, kristillisen työväenliikkeen esitaistelija ja tienravaaja. Teoksesta: Puolen vuosisadan taipaleelta. Juhlajulkaisu 1906-1956. Tampere: Kirjapaino Hermes Oy.

Kekkonen, Juho (1920), Yhteiskunnallista kevättä kohti. Tampere: Nuorenkansa kirjapaino

Kekkonen, Juho (1923), Saastaisen hengen valta. Tampere: Nuorenkansa kirjapaino

Kekkonen, Juho (1930), Asia on niin. Tampere: Hämeen Kirjapaino Oy.

Kristillisen Työväen Liiton Kalenteri 1911. (1910)

Lumme, Alpo (1956), Muistelmia kristillisen työväen rintamilta. Teoksesta: Puolen vuosisadan taipaleelta. Juhlajulkaisu 1906-1956. Tampere: Kirjapaino Hermes Oy.

5. Johannes Heikkilän yksityiskokoelma

Juho Kekkonen kirjoittama ohjelmaehdotus Kristillisen Työväen Liiton joulukuun 1919 ylimääräiselle edustajakokoukseen otsikolla: Kristillisen Työväen Liiton suunta ja menettely tavat

Juho Kekkonen kirjoittama alustus Kristillisen Työväen Liiton joulukuun 1919 ylimääräiselle edustajakokoukselle otsikolla: Krist. Työv. Liiton Hallinnon kokous ja menettely Lahdessa 23.6.18.

Juho Kekkonen Kirjoittama puolueen historiikki otsikolla: Kristillisen Työväen Liitto vuosina 1906–1925

Juho Kekkonen kirjoittamat muistelmat elämän alkutaipaleelta seminaariin lähtöön asti.

Juho Kekkonen kirjoittamat kirjeet tulevalle vaimolleen Eeva Alaselle 1920-1922.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Ahvenjärvi, Tommi (1993), Poliittista herätystä vuosisadan alun Suomessa: Suomen Kristillinen Työväen Liitto. Tampereen yliopisto. pro gradu.

Ajo, Martti (2003), ”Jonk’ eestä poistuu sorron yö”. Jumalan valtakunta ja työväenliike Sigfrid Sireniuksen ajattelussa ja toiminnassa vuoteen 1918 asti. Helsingin yliopisto. Kirkkohistorian laitos. Lisensiaatti työ.

Arkkila, Reijo (1975), Kansankirkko vai tunnustuskirkko? Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen suhde Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon 1917-1939. Helsinki: Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys.

Boberg, Henrik (2004), ”Mustaa valkoisella – Näkökulma sanomalehtiin historiallisena lähteenä”. Lähde1/2004, <www.lahde.info> Viitattu 20.11.2015

Eduskunnan verkkosivut. Kansanedustajat 1907-. Kansanedustajien matrikkelit.<www.eduskunta.fi> Viitattu 20.11.2016.

Halila, Aimo (1969), Väinö Voionmaa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hoppu, Tuomas (2009), Taistelevat osapuolet ja johtajat. Teoksesta: Haapala Pertti, Hoppu Tuomas (toim.) Sisällis-sodan pikku jättiläinen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Huttunen, Niko (2009), Paavalin esivaltaopetus sisällissodantulkinnossa. Teoksesta: Huhta Ilkka (toim.) Sisällissota 1918 ja kirkko. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

Jansson, Jan-Mangnus (1985), Poliitiikan teoria. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Junkkaala, Timo (1986), Hannulan herätys. Tutkimus Lounais-Suomen lähetysherätyksestä 1894-1914. Helsinki: Suomenkirkkohistoriallisen seurantoimituksia 136.

Einar W. Juva (1957), Rudolf Walden 1978 – 1946. Yhtyneet paperitehtaat osakeyhtiö.

Kalela, Jorma (2000), Historiantutkimus ja Historia. Helsinki: Gaudeamus.

Karpio, Vihtori (1931), Matti Helenius-Seppälä. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Karpio, Vihtori (1956), Matti Helenius-Seppälä kristillisen työväenliikkeen miehenä. Teoksesta: Puolen vuosisadan taipaleelta. Juhlajulkaisu 1906-1956. Tampere: Kirjapaino Hermes Oy.

Kena, Kirsti (1979), Kirkon aseman ja asenteiden muotoutuminen itsenäistyneessä Suomessa 1918 – 1922. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

Koskelainen, Laura (2013), Sosiaalidemokraattien suhtautuminen kirkkoon ja uskontoon vuosina 1946–1952. Helsingin yliopisto. Poliittinen historia. pro gradu.

Koskenniemi, Lauri (1984), Suomen evankelinen liike 1896-1916. Helsinki: SLEY-Kirjat Oy.

Kotilainen, Niilo (1925), Kristillinen Työväen Liito maassamme v. 1918-1925. Pastoraalitutkielma. Tampereen tuomiokapituli.

Kulha, Keijo (1975), Vanhan Jämsän historia 1860-luvulta vuoteen 1925. Jämsä: Vanhan Jämsän historiatoimikunta.

Larkio, Mauri (1967), Kirkon ja työväenliikkeen kohtaaminen Helsingissä. Suurlakosta ensimmäisen maailmansodan syttymiseen. Helsinki: Suomenkirkkohistoriallisen seurantoimituksia 76.

Lähteenmäki, Maria (2014), Väinö Voionmaa. Puolue- ja geopolitiikko. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Manninen, Ohto (1992), Taistelevat osapuolet. Teoksesta: Manninen, Ohto (toim.) Itsenäistymisen vuodet 1917-1920. 2. Taistelu vallasta. Helsinki: Painatuskeskus.

Melkas, Eevaleena (1999), Kaikkoavat paratiisit. Suomalaisten siirtokuntien aatteellinen tausta ja perustamisvaiheet Brasiliassa ja Dominikaanisessa tasavallassa n. 1925-1932. Turku: Siirtolaisinstituutti.

Muistelmia Kristillisen Työväen Naisliikkeen vainiolta 1909-1959. (1959).

Mustakallio, Hannu (2009), Kirkon johto, pappispoliitikot ja herätysliikkeet. Teoksesta: Huhta Ilkka (toim.) Sisällissota 1918 ja kirkko. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

Mustakallio, Hannu (1983), Säätypapista Kansalaiseksi. Papiston poliittis-yhteiskunnallinen rooli demokratisoitumisen murrosvaiheessa 1905 – 1907. Helsinki: Suomenkirkkohistoriallisen seurantoimituksia 126.

Oktay, Julianne S. (2012), Grounded theory. Oxford: Oxford University Press.

Oula, Mikko (2001), Heinonen Kaarlo Richard. Kansallisbiografia. Studia Biographica 3. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997-.

Palmu, Heikki (1974), Antti Kaarne – Kristitty sosialisti. Helsingin yliopisto. Kirkkohistorian laitos. pro gradu.

Pekkalainen, Tuulikki – Rustanius, Seppo (2007), Punavankileirit. Suomalainen murhenäytelmä. Porvoo: Tammi.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006), KvaliMOTV-Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. Viitattu 5.4.2017.

Sainio, Venla (2001), Helenius-Seppälä Matti. Kansallisbiografia. Studia Biographica 3. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997-.

Siltala, Juha (2009), Sisällissodan psykohistoria. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Soikkanen, Hannu (1975), Kohti kansan valtaa Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue 75 vuotta. Vaasa: Oy Kirjapaino Ab.

Soikkanen, Hannu (1961), Sosialismin tulo Suomeen. Ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti. Helsinki: WSOY.

Sorri, Pentti (1953), Suomen Kristillinen Työväen Liitto, sen historia ja perusajatuksat. Pastoraalitutkielma. Tampereen tuomiokapituli.

Suodenjoki, Sami (2009), Siviilihallinto. Teoksesta: Haapala Pertti, Hoppu Tuomas (toim.) Sisällis-sodan pikku jättiläinen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Suodenjoki, Sami (2012), Kansalaisyhteiskunnan ja Suomen ideat, liikkeet ja julkisuudet ennen vuotta 1917. Teoksesta: Paakkunainen, Kari (toim.) Suomalaisen politiikan murroksia ja muutoksia. Helsinki: Helsingin yliopisto Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitoksen julkaisuja.

Tikka, Marko (2008), Terrorin aika Suomen levottomat vuodet 1917 – 1921. Helsinki: Ajatus kirjat.

Tommila, Päiviö (1974), Lehtihistoriallisen tutkimuksen kysymyksen asettelu. Teoksesta: Tommila, Päiviö ja Keränen, Kaija (toim.) Lehtihistoria ja sen tutkimus. Turku: Turun yliopiston Suomen historian laitos.

Tommila, Päiviö (1988), Suomen lehdistön historia 1 (johdanto).

Tydesley, Michael (2002), Jack Bucknall (1888-1954): A particular kind of socialist. *Labour History Review*, vol. 62, no. 2, 205-220.

Viitamaa, Laura (2011), Alpo Lumme. Elämäntyö lasten puolesta. Tampereen yliopisto. pro gradu.

Ylikangas, Heikki (1993), Tie Tampereelle. Dokumentoitu kuvaus Tampereen antautumiseen johtaneista sotatapahtumista Suomen sisällissodassa. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.